العقيدة الواسطية

އަލްޢަޤީދަތުލް ވާސިޠިއްޔާ

ލިޔުއްވީ:

ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رَحِمَهُ ٱللَّهُ

ތަރުޖަމާކޮށް އެކުލަވާލީ: އަބްދުއްރަޙީމް ބިން މުޙައްމަދު

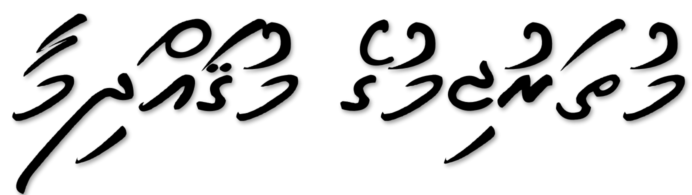
العقيدة الواسطية

އަލްޢަޤީދަތުލް ވާސިޠިއްޔާ

ލިޔުއްވީ:

ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رَحِمَهُ ٱللَّهُ

ތަރުޖަމާކޮށް އެކުލަވާލީ: ޢަބްދުއްރަޙީމް ބިން މުޙައްމަދު

މުޤައްދިމުގެ މުޤައްދިމާ

މުތަރުޖިމުގެ މުޤައްދިމާ

إِنَّ الْحَمْدَ للهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلاَ هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ ﴾ [1]

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ﴾ [2]

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ٧٠ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ﴾ [3]

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله وسلم، وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ.

ހަމްދު ހުރީ ހުރިހާ ހާލަތްތަކުގައި ފުދި الله އަށެވެ. ޞަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވުން އެދި ދަންނަވަނީ މުއްސަނދިވެރި ނަބިއްޔާ މުޙައްމަދުގެފާނު ﷺ އަށެވެ.

ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله ލިޔުއްވައިފައިވާ ވަށައިގެންނެވި އިރު ބޭނުމުގެ އަޤީދާ ފިލުވައިދެއްވާ ފޮތެއް ޢަޤީދާ ވާސިޠިއްޔާ. އެފޮތުގައި ...

[1] آل عمران: 102

[2] النساء: 1

[3] الأحزاب: 70-71

އިލްމުގެ މައިދާނުގައި އެންމެ ބޮޑުވެގެންވާ އިލްމުވެރިޔަކަށްވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިވަރުންވެސް ބޮޑެތި އިމާމުވެރި ބޭކަލުންނަށް ވެވަޑައިގަތެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ އިސްލާމްދީނުގެ ޝައިޚު ކަމުގެ ލަޤަބު އެކަލޭގެފާނަށް ލިބިވަޑައިގަތެވެ. އެހެނީ އެދުވަސްވަރުގެ ހުރިހާ މަދްރަސާތަކާއި އަދި ބޮޑެތި އިލްމުވެރިން އެކަމަށް އެއްބަސްވެ ވަޑައިގަތެވެ.

މިފަދަ މަތިވެރިކަމެއް އެކަލޭގެފާނަށް ލިބިވަޑައިގަތީ އިލްމުގައި ކުރިއަރަން ވަޑައިގަތުމުގެ ސަބަބަކުން އެކަނިޔެއް ނޫނެވެ. އިލްމު ފަތުރުމަށްވެސް ކުރެއްވި މަސައްކަތްތަކާއި [illegible] [illegible] އަދި الله سبحانه وتعالى ގެ ދީނުގެ ދިފާޢުގައި މުޖާހަދާތަކާއި ކުރިމަތިލައްވައިގެންނެވެ. މިކަމުގެ ހެއްކަކަށް އެކަލޭގެފާނު ޖަލުގައި އަވަހާރަވެވަޑައިގެންފައި ވެއެވެ.

އެކަލޭގެފާނަށް ބަދުބަސްބުނާ މީހުންގެ ކިބައިން އެހާ [illegible] ސަލާމަތްވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ ތަޤުވާތެރި ފިކުރުގެ މީހެއްކަމާއި އިލްމުވެރިއެއް ނަމަ މީހެއްކަމާއި އަދި ރައްދު ދިނުމުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބާޠިލުގެ އަހުލުވެރިންނާ އަދި [illegible] އަދި މީހުން [illegible] ހުރިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ [illegible] އެބައިމީހުން ބަންދުކުރައްވައިވެއެވެ. ނަމަވެސް އެއީ އެބައިމީހުން [illegible] [illegible] އަންނަ ރުޅިގެ ސަބަބުން ބުނެ، ބަންދުކުރި ބާޠިލު ބަހުސްތަކެވެ.

އާދެވެ، އެކަލޭގެފާނުގެ ބަޔާންކުރުމުގައި ދުނިޔޭގައި އުފެދިފައިވާ ހުރިހާ ބޮޑެތި ބާޠިލު ފިރުޤާތަކަށް ރައްދުދެއްވިއެވެ. ޝީޢީންނާއި ބާޠިނީންނާއި އަޝްޢަރީންނާ ޖަހްމީންނާއި ފަލްސަފާވެރިންނާއި އަދިވެސް އެހެން އެފަދަ ފިރުޤާތަކަށް ރައްދުދެއްވިއެވެ. އެގޮތުން އަހުލުއްސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތުގެ ޢަޤީދާގެ ބާބުގައި [illegible] [illegible] އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކޮށްދެއްވައި އެބައިމީހުން ފާސިދުކުރައްވައި، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޘާބިތުކޮށްދެއްވިއެވެ. އެގޮތުން މިފޮތަކީވެސް އަހުލުއްސުންނާގެ ޢަޤީދާ ފުރިހަމަކަމާއެކު [illegible]

ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށް އެކަލޭގެފާނު ފިދުއްވާފައިވާ ބާޠިލުގެ އަރުވިފުރުސަތު ... ފޮތެކެވެ. ޚާއްޞަކޮށް الله سبحانه وتعالى ގެ ސިފަފުޅުތަކުގެ ބާބުގައި މަގުފުރެދުން ދީނުންނަންނާ ރައްދެކެވެ.

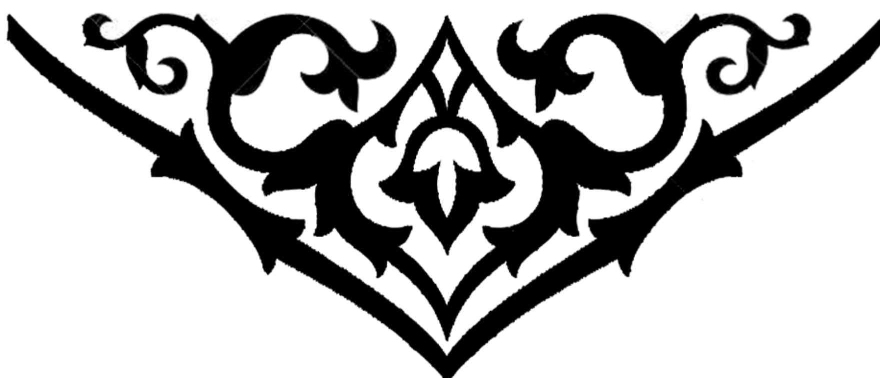
އެހެނީ އެބައިމީހުން اللّٰه ގެ ސިފަފުޅުތަކުގައި ނަބިއްޔާއާ މުޚާލަފާ އެންމެ ހެޔޮބަހަކާފުން ޢަމަލުކުރެއްވި ގޮތާއި ޚިލާފަށް ޢަމަލުކޮށް ބޭއްވި އިސްލާމް މަގުފުރެދި، މިސްކީނުން މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ. މިފޮތަކީ ... ބަޔާނެއް ... اللّٰه އަޅުގަނޑުމެންގެ ... ބަލައިގަންނަވައި އަރުވައި ... އެދި ދުޢާކުރަމެވެ.

وَصَلَّى اللهُ وَسَلَّمَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِيْنَ. آمين.

أَبُو عَبْد الله عَبْدُ الرَّحِيْم بن مُحَمَّد المَدَنِي

[illegible]

މުއައްލިފުގެ ކުރު ތައާރަފެއް

އެކަލޭގެފާނަކީ އަބުލްޢައްބާސް ތަޤިއްޔުއްދީން އަޙްމަދު ބިން ޢަބްދުލްޙަލީމް ބިން ޢަބްދުއްސަލާމް ބިން ޢަބްދުﷲ ބިން އަބުލްޤާސިމް އަލްޚަޟިރު ބިން މުޙައްމަދު ބިނުލްޚަޟިރު ބިން ޢަލީ ބިން ޢަބްދުﷲ ބިން ތައިމިއްޔާ އަލްޙައްރާނީ އެވެ. މަޝްހޫރުވެފައި ވަނީ ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާގެ ނަމުންނެވެ. އެގޮތުން އެކަލޭގެފާނު ނަންކިޔައިދެނީ އެކަލޭގެފާނުގެ ޖައްދާއަށް ނިސްބަތްކޮށްގެންނެވެ.

އުފަންވެ ވަޑައިގަތީ ހިޖުރައިން 661 ވަނަ އަހަރު ޙައްރާނުގައެވެ. 667 ވަނަ އަހަރުގައި ތާތާރީން އެރަށަށް އަރައި ގަދަވެގަތެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ޢާއިލާއަށް އެރަށް ދޫކޮށް ދާން މަޖުބޫރުވިއެވެ. ދެން ދިމިޝްޤަށް ބަދަލުވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ޢާއިލާ އެރަށުގައި ޤަރާރުވިއެވެ.

އެކަލޭގެފާނު ވަރަށް ކުޑައިރުގައި މުސްނަދު އިމާމު އަޙްމަދު ބިން ޙަންބަލް އެތައް ފަހަރަކު މަތިން އިލްމުވެރިންގެ އަރިހުން އަޑުއައްސަވައިފައެވެ. އަދި ކުތުބުއްސިއްތައާއި މުޢުޖަމް ޠަބަރާނީ ވާހަކަތައް އަޑުއައްސަވައިފައެވެ. އަދި ޢަރަބިއްޔާ ނަޙްވު ސަރުފް ކިޔަވައިދެއްވިއެވެ. އަދި މަކްތަބުއިން ލިޔުމާއި ހިސާބު ދަސްކުރެއްވިއެވެ. އަދި ޤުރުއާންވެސް ދަސްކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހުގައި ފިޤުހު އުސޫލުލްފިޤުހު ކިޔަވައިދެއްވިއެވެ. އަދި ޢަލީ ބިން ޢަބްދުލްޤަވީއްގެ އަރިހުން ޢަރަބި އުސޫލުނުވެ. އަދި ސީބަވައިހީގެ ކިތާބު ނަޙްވު ދަސްކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތަފްސީރާއި އުޞޫލުލްފިޤުހު ފިޤުހު އުސޫލުތަކާއި ގުޅޭ. އެކަލޭގެފާނަކީ ހިފުޡުކުރެއްވުން ވަގުތުގަ ފަތުވާދިނުން ވަގުތުގަ ބޭނުންކުރެއްވި ބޭފުޅެކެވެ. ނަމާދުގެ އިމާމަކީ އެކަލޭގެފާނު ކިޔަވައިދެއްވި އެކަލޭގެފާނު ކިޔަވައިދެއްވީ 13 އަހަރާއި 19 އަހަރާ ދެމެދުގައެވެ. އަދި އުމުރުން ވިހި އަހަރު ނުވަނީސް ފަތުވާދިނުން ދީން އުނގަންނައިދެއްވާ ދަރުސްވެރިކަން ފެއްޓިއެވެ.

އެކަލޭގެފާނު އެތަކެއް އިލްމުވެރިންނަށް ކިޔެވިން އިލްމު ޙާޞިލުކުރެއްވިއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި އެންމެ މަޝްހޫރު އިލްމުވެރިންގެ ތެރޭގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕަ ޢަބްދުލްޙަލީމް ބިން

ޢަބްދުއްސަލާމް ބިން ތައިމިއްޔާ އާއި ޙަދީޘް ޢިލްމުވެރިޔާ އަބުލްޢައްބާސް އަޙްމަދު ބިން ޢަބްދުއްދާއިމާއި ޝަމްސުއްދީން އަބޫ މުޙައްމަދު ޢަބްދުއްރަޙްމާން އިބްނު ޤުދާމާ އަލްމަޤްދިސީއާއި އަމީނުއްދީން އަބޫ ޔޫސުފް ޢަބްދުއްޞަމަދު ބިން ޢަސާކިރު ހިމެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

އަދި އުސްތާޛުންގެ ދަރިވަރުންގެ ތެރޭގައި މަޝްހޫރު ބޭކަލުން ހިމެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ. އޭގެތެރޭގައި އިބްނުލް ޤައްޔިމާއި، އިބްނު ކަޘީރާއި، އިބްނު ޢަބްދުލްހާދީއާއި، ޙާފިޡު އަލްމިއްޒީއާއި، ޙާފިޡު އައްޛަހަބީއާއި އިބްނު މުފްލިޙް ހިމެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

އެކަލޭގެފާނު ކަނިޔެންނާއި އަތްޕުޅުން ﷲ ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތުން ހިޖުރައިން 702 ވަނަ އަހަރުގައި ތަތާރުންނާ ދެކޮޅަށް ޖިހާދު ކުރެއްވިއެވެ.

އެކަލޭގެފާނަކީ ބަޙުޘު ބަސް ބުނުމާއި ބަޙުޘު ފާޑުކުރުމުގައި ފަރަގަކަށްނުލެވިފައިވާ އިމާމުކަމެވެ. އެކަލަންޖަކާއި އެކަލޭގެފާނަށްވުރެ އެތަކެއް އިލްމީ ކުރިމަތިވެފައިވެއެވެ. އެގޮތުން އެކަލޭގެފާނު ބިދުޢަތުކާރި ކުފުރާއި ޝިރުކުކަން އިންކާރު ކުރެއްވުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަދީގާ ގަސްތަން އެކަލޭގެފާނާ ދިމާވެގެން އިސްތިޢާނަތް ދެއްކުރުވުން ފެށުއެވެ. އެގޮތުން ސުލްޠާނުން ކައިރިއަށް މީހުން ޝަކުވާ އުފުލުމުން އެކަލޭގެފާނަށް މިސްރަށް ދިޔުމަށް އެންގުނެވެ. ދެން ހިޖުރައިން 705 ވަނަ އަހަރުގައި އެކަލޭގެފާނު މިސްރަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު މިސްރަށް އައުމުން ދުރުވަސްކުރުން ކާޒީން އައުމަށް އެންގުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙިކުރުމި ކާޒީން އައުމަށް އެންގުމި މަޖްލިސްތަކާއިމެދު ވިސްނޭ ކުރުމަށް ގެންދަވާ ކަމަށެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު އެކަންކަމުން ޖަވާބުދެއްވުމަށް ފުރުޞަތު ނުދެއްވާ އެކަލޭގެފާނު ޖަލަށް ލެއްވީ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ޖަލުގައި ދެއަހަރު ވަންދެން ހުންނެވިއެވެ.

ދެއަހަރުފަހުން ޝާމިން ވަކިވެ އައިސް އެކަލޭގެފާނު ޖަލުން ނެރުއްވުމަށް އެންގިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޖަލުން ނެރުއްވުނު އަހަރުގެ ފަހުކޮޅުގައި މިސްރުގައި ސޫލިޔަންގެ އަޗްގަރުވެގެން

ދިޔައެވެ. އަދި ޝައިޚުލް އިސްލާމުގެ އަޅުކަނޑުވާލަން މަސައްކަތް ކުރިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނަށް އެމީހުން ހުރަސްއެޅުމުގައި ހުރަސްއެޅިއެވެ. އަނބުރާ ދިމިޝްޤަށް ދިޔުން އެހެންޏާ އިސްކަންދަރިއްޔާއަށް އެހެންނާ ބަންދުގައި ކުރުމަށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޒިހާރުކުރެއްވި ބަންދުގައި ކުރުމަށެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ އަޅުވެރިންނާއި ދަރިވަރުންގެ އެދިލާއްވުމުން ދިމިޝްޤަށް ދިޔުމަށް ހުއްދަ ކުރައްވައިދިނެވެ.

ދެން އެކަލޭގެފާނު ޝާމަށް ދިރިއުޅުއްވަން ވަޑައިގެންނެވި މަގުމަތީ އެކަލޭގެފާނު އަނބުރާ މިޞްރަށް ގެންނަން ފޮނުވި ޚާއްޞަ ވަފްދަކާ ދިމާވިއެވެ. އަދި ދައްކަވައިގެން ބަންދުގައި ބަހައްޓުން ނޫން އެހެން ބޭނުމެއް ނުކުރެވުނުކަމުގައި އެނގިގެން އަނބުރާ ބަންދުގައި ހުރުމަށްފަހުގައި ކުޑަ މުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައި އަނބުރާލެވުނު މިނިވަން ކުރެވުނެވެ. ދެން އަނބުރާލެވުނު އެކަލޭގެފާނު ދަތުރުވަމުން ދިމިޝްޤުގައި ކުރިއަށް ވަޑައިގަތެވެ.

ހިޖްރައިން 709 ވަނަ އަހަރުގައި ޤާހިރާއިން ނުކުތާ އިސްކަންދަރިއްޔާއަށް އެކަލޭގެފާނު ގެންދެވިއެވެ. އެކަން އެއްގޮތަށް ފެށުނުދާ އިސްކަންދަރިއްޔާގެ އަހުލުވެރިންނަކީ ފައިދާވިއެވެ. އެއީ އެތަނުގެ އަހުލުވެރިން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ޞޫފީ ޢަޤީދާ ދޫކޮށްލުމަށް ތިބެގެންދިޔަ ފުރުޞަތަކަށެވެ. އެހެންނަމަވެސް ދުވަސްތަކަކަށްފަހު މާގިނަ ނުވެ އަނބުރާ ޤާހިރާއަށް ގެންދެވުނެވެ.

ދެން އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަވައިދީ ޢިލްމީ ބަހުސްތަކާއި ވަޢުޡުކުރުމަށް އެކަލޭގެފާނު ދެއްވި ފުރުޞަތުގައި ދުރުގެން ކިޔަވައިދިނުމާއި ޢިލްމީބަހުސްތަކެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނަށް ފުރުޞަތު ދިނުން މަނާކުރިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެކަން ހުއްޓުމަށް ނަޞޭޙަތްދެއްވުމުން ސުލްޠާނުގެ އަމުރަށް ހިޖްރައިން 720 ވަނަ އަހަރުގައި ދިމިޝްޤުގެ ޤަލްޢާގައި ބަންދުކުރެވުނެވެ. ފަސްމަހާއި ދުވަސްކޮޅަކު ޤަލްޢާގައި ހުންނެވިއެވެ.

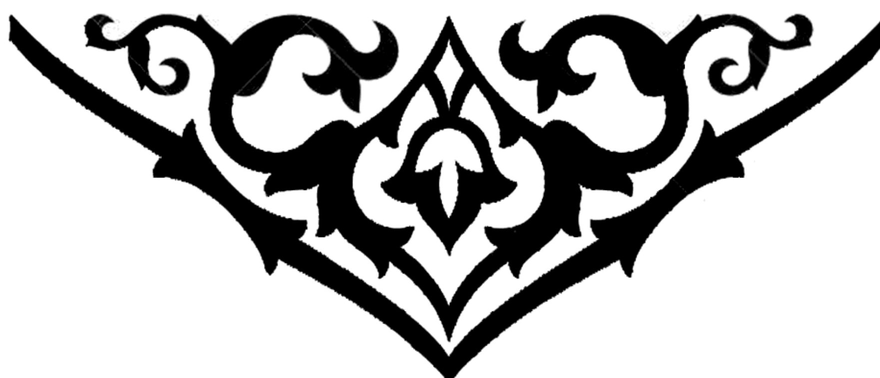
ދެން އަނެއްކާވެސް 726 ވަނަ އަހަރުގައި ފަތުވާ ދިނުން މަނާކޮށް އަދި ޤަލަމް ގަނޑުވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ދިރިއުޅުއްވި މަސްޖިދުގެ ޤަލްޢާގައި ހުންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވީ ޤަލްޢާގައި ހުންނަވަނިކޮށެވެ. އެއީ ހިޖްރައިން 728 ވަނަ އަހަރުގައެވެ.

އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ޖަނާޒާގައި ގުނާޢަދަދު ނުކުރެވޭހާ ވަރަށް މީހުން ބައިވެރިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވީ އިރު އެކަލޭގެފާނުގެ ޢުމުރުފުޅަކީ 67 އަހަރެވެ. الله ތަޢާލާ އެކަލޭގެފާނަށް ރަޙްމަތްލައްވާ ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރި ދަރަޖަ ދެއްވާށިއެވެ. އާމީން.

بسم الله الرحمن الرحيم

ތިބާގެ ވާޖިބުތައް

ފޮތުގެ ތަޢާރަފު

ވާސިޠިއްޔާއަކީ ކިޔަނީ ވާސިޠަށް ނިސްބަތްކޮށްފައެވެ. ވާސިޠަކީ ޢިރާޤުގައި އޮންނަ ރަށެކެވެ. އެގޮތުން ޝަރީޢަތުގެ ވާސިޠިއްޔާއަކީ ކިޔަނީ: އެއީ ހިޖުރައިން 698 ވަނަ އަހަރު ވާސިޠުގެ ޤާޟީންގެ ތެރެއިން މީހެއްކަމަށްވާ ރަޟިއްލޯހުއްދީން އަލްވާސިޠީ، ޝައިޚުލް އިސްލާމުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެއީ ރަޟިއްލޯހުއްދީން ހައްޖަށް ވަޑައިގަތް މަގުމަތީގައި ޝާމަށް ކަރައިއްސެވެ.

ދެންފަހު ތަތަރުންގެ ހަމަލާތަކާއި، ޖާހިލުކަން ފުޅާވުމާއި، އިލްމު މަދުވެ، އަދި ބިދުޢަތާއި ފުރުޤާތަކުގެ ސަބަބުން ޢިރާޤުގައި އުފެދިފައިވާ މަގުފުރެދިގެންވާ މަޛުހަބުތަކުގެ ޝަކުވާ އެކަލޭގެފާނު ޝައިޚުލް އިސްލާމަށް އުފުއްލެވިއެވެ. އެކަލަންގެފާނު އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ފުރުޤާނިޔާއެއްނުވާ ސަލަފުންގެ ޢަޤީދާ މަތިންވާ ފޮތެއް ލިޔުއްވުމަށް ޝައިޚުލް އިސްލާމް އަރިހުން އެދިވަޑައިގެން ތަކުރާރުކުރެއްވިއެވެ.

ދެންފަހު ޝައިޚުލް އިސްލާމް އެކަމަށް އިޖާބަދެއްވާ ރަސޫލާގެ ދުވަހުން ނިމުވަޑައިގެން މިރިސާލާ ލިޔުއްވީއެވެ. އަދި މިރިސާލާގައި ހުސްއެއްގައި ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުގައި ސިފަކުރެއްވުނު ގޮތަށް ޑަށްޕަށް ބާރީކަށް ހިތްއެއްވީއެވެ. އެގޮތުގައި މިސްކީނުން އެއްގެ ބޭނުމަ މަގުފުރެދިގެންދިޔަ މަޛްހަބުތަކާއި، ﷲ ގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުގެ މަޢާނަވާގޮތާއި، ފަދަކަންކަމުގައި އިމާންވުމުގެ މަޢާނަވާގޮތާއި، ސަޙާބީންގެ ފަޟީލަތާއި ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވާ މިސްކީނުން ގެންގުޅޭ ޢަޤީދާތަކާއި، ޤުދުރަތާއި ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން ފާހަގަކުރެވޭ ސިފަތައް ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވާ ކަރާމާތްތަކާއި ބަޔާންކުރައްވައިފައެވެ.

އަދި އެދުވަސްވަރު މިރިސާލާ މިނަމުން މަޝްހޫރުވެގެން ނުވެއެވެ. އެކަމަކު އެދުވަސްވަރު މިރިސާލާއަށް ކިޔުނުއެއީ: (اِعْتِقَادُ الفِرْقَةِ النَّاجِيَةِ) "ނަޖާވާ ފިރުޤާގެ ޢަޤީދާ" ކަމުގައެވެ. އެއީ މިރިސާލާގެ ކުރިން ޝަހާދަތު ފުރުޤާތަކާއި ބަހުސްތަކުގައިވެސް ދެންނެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ޝައިޚުލް އިސްލާމްއަށް އިތުބާރުކުރެވޭ ކުރިމަތިލުމްވަނީ ޖެހުނެވެ. އެގޮތުން

ސުލްޠާނުގެ ނާއިބުގެ ކުރިމަތީގައި ޢިލްމުވެރިންނާއި ޤާޟީންގެ މިމައްސަލަތަކުގައި ބަޙްޘުކުރެއްވިއެވެ. އެބަޙްޘުކުރެއްވުމުގައި ޝައިޚު މިރިސާލާއަށް 'އަޤީދަތުލް ވާސިޠިއްޔާ'އޭ ނަންދެއްވާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ ފަހުން މިނަން މަޝްހޫރުވެގެން ދިޔައެވެ.

ދެންފަހު މިރިސާލާގެ ކޮޕީތައް ޢާންމުކޮށް އެތައް ފަހަރަކު ޗާޕުވެގެންވިއެވެ. އެގޮތުން އެއްކޮޕީ އަނެއްކޮޕީއާއި އަޅާކިޔާއިރު ބައެއްކަހަލަ އުނިއިތުރުވުމާއި ބަދަލުވުންވެއެވެ. އަހަރުމެން މިރިސާލާ ތަރުޖަމާކުރުމުގައި އިޢުތިމާދުކުރި ޝައިޚް އަލަވީ ބިން ޢަބްދުލް ޤާދިރުގެ އައްސައްޤާފުގެ ތަޙްޤީޤެވެ. އަދި ޝައިޚުގެ މުޤައްދިމާގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ގޮތުން އެރިސާލާ ތަރުތީބުކުރައްވާފައި ވަނީ އެކިދުވަސްވަރު ތަންތަނުން ލިބިގެންވާ 12 ކޮޕީއާއި އަޅާކިޔައިގެނެވެ. އަދި އަސްލުނުސްޚާކަމުގައި ބެލެވޭ ހިޖުރައިން 715ގައި ލިޔުއްވި އަދި ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާއަށް ކިޔާދީފައިވާ ކޮޕީއެކެވެ.

އަދި މިރިސާލާ ޝަރަޙުކުރައްވާ ތަޢުލީޤުކުރައްވާ އެތަކެއް ޢިލްމުވެރިންނަށްވެސް ބޮޑެތި ފޮތް ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. އެގޮތުން މިރިސާލާ ޝަރަޙުކުރެއްވި ޢިލްމުވެރިންގެ ތެރޭގައި: ޝައިޚު މުޙައްމަދު ބިން އިބްރާހީމް އާލުއްޝައިޚް، ޝައިޚް އިބްނު ބާޒް، ޝައިޚް އިބްނު ޢުޘައިމީން، ޝައިޚް މުޙައްމަދު ޚަލީލް އަލްހައްރާސް، ޝައިޚް ޢަބްދު الله އަލްޣުނައިމާން، ޝައިޚު އިބްނު ޖިބްރީން ހިމެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

العقيدة الواسطية

ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ:

ޙަމްދުކުރީ اللہ އަށެވެ. އެކަލާނގެއީ ހިދާޔަތާއި ޙައްޤުގެ ދީނާއިގެން އެހެން ހުރިހާ ދީންތަކެއްގެ މައްޗަށް ޣާލިބުކުރެއްވުމަށް އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ފޮނުއްވި އިލާހަށެވެ. އަދި ހެކިވެރިއަކު ކަމުގައި اللہ ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ.

އަދި اللہ އަށް އިޤުރާރުވެ އެކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަކަމާ ބާރު އެކަލާނގެ ޝަރީކަކު ބައްޓުވެގެން އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އެއްވެސް އިލާހަކު ނުވާކަމަށް އަޅުގަނޑު ހެކިވަމެވެ.

އަދި މުޙައްމަދުގެފާނަކީ اللہ ގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާކަމަށް އަޅުގަނޑު ހެކިވަމެވެ. اللہ ޞަލަވާތާ އެކަލޭގެފާނާއި އާލުވަންތަކުންގެ ސަހަވާބާއި ސަލާމް އިތުރުވެގެންދާގޮތަށް ލައްވާށިއެވެ.

މިއީ ޤިޔާމަތް ޤާއިމުވުމާ ހަމައަށް ނަޞްރުދެވިގެންވާ ނަޖާތްލިބޭ ޖަމާޢަތުގެ ޢަޤީދާއެވެ.

އެއީ اللہ އާއި، އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނާއި، އެކަލާނގެ ފޮތްތަކާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނާއި، މަރުވުމަށްފަހު އަލުން ދިރުމާއި، ޤަދަރުގެ ހެޔޮ މިންވަރާއި ނުބައި މިންވަރަށް އީމާންވުމެވެ.

އަދި اللہ އަށް އީމާންވުމުގެ ތެރޭގައި: އެކަލާނގެ ފޮތުގައި އެކަލާނގެ ސިފަކުރައްވާފައިވާ ކަންތަކަށް އީމާންވުމާއި، އަދި އެކަލާނގެ ސިފަކުރައްވާ އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ﷺ އަންގަވާފައިވާ ކަންތަކަށް އީމާންވުން ހިމެނެއެވެ. އެއީ މާނަޔާއި އަސްލު ބަދަލުކުރުމެއް ނެތި، އަދި ނަފީކޮށް އިންކާރުކުރުމެއް ނެތި، އަދި ވައްތަރު ބަޔާންކުރުމެއް ނެތި، އަދި މިޘާލުޖަހާ އެއްގޮތަކަށް ކުރުމެއް ނެތިއެވެ.

އަދި ކިޔައްމަ، އެބައިމީހުން އީމާންވަނީ اللہ ތަޢާލާއީ:

﴿...لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ﴾ [4]

[4] الشورى:11

މާނައީ: "...އެކަލާނގެއާއި އެއްފަދަ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ، މޮޅަށް އައްސަވާވޮޑިގެންވާ، މޮޅަށް ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

ފަހެ އެކަލާނގެ ނަފްސުފުޅު ސިފަކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް އެބައިމީހުން ނަފީ ނުކުރެއެވެ. އަދި ކަލިމަތައް އެތަނުންނާ ތަން ނޫން އެހެން ތަނަކަށް ބަދަލު ނުކުރެއެވެ. އަދި الله ތަޢާލާގެ އާޔަތްތަކާއި ނަންފުޅުތަކުގައި އެބައިމީހުން ޙައްގު މަގުން އެއްކިބާ ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ސިފަފުޅުތަކާއި އެކަލާނގެ ޚަލްޤުތަކުގެ ސިފައާއި އަޅާކިޔާ އެއްފަދަކުރުމެއް ވެއްދުމެއް ބަޔާންނުކުރެއެވެ.

އެހެނީ الله ތަޢާލާއާއި އެއްފަދަވެގެންވާ، ހަމަހަމަވެގެންވާ، އެއްވަރުވެގެންވާ އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ.

އަދި އެކަލާނގެއާއި އެކަލާނގެ ޚަލްޤުތަކުން އަޅާ ނުކިޔޭނެއެވެ. ފަހެ ޚަލްޤުތަކުންނަށްވުރެ ބޮޑަށް الله ތަޢާލާގެ ނަފްސުފުޅާއި އެހެން ފަރާތްތަކުގެ ކަންކަން މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވެސް، އަދި ބަސްފުޅު އެންމެ ތެދުވެގެންވެސް، އަދި ވާހަކަފުޅުގައި އެންމެ ހެޔޮ ރިވެތިވެގެންވެސް އެކަލާނގެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނީ ތެދުވެރި، އަދި ތެދުކުރެވިގެންވާ ބަޔަކުމެންނެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން ނުވެސް ދަންނަ ކަންތައްތަކުގެ ވާހަކަ އެކަލާނގެއާއި ގުޅޭ ދައްކާ މީހުންނާއި ޚިލާފަށެވެ.

މިކަމަށްޓަކައި الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾[5]

މާނައީ: "އެއުރެން ސިފަކުރާ ކަންތައްތަކުން ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި، ޢިއްޒަތުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހުސްޖެހިވެ ވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި (އެންމެހާ) ރަސޫލުންގެ މައްޗަށް ސަލާމްހުއްޓެވެ. އަދި ހަމްދުކުރުމީ، ޢާލަމްތަކުގެ ވެރި ރައްބު الله އަށެވެ."

[5] الصافات: 180-182

ފަހެ ރަސޫލުންނާއި ހިލާފުވެގެންވާ މީހުން އެކަލާނގެ ސިފަކުރާ ކަންތަކުން އެކަލާނގެ ނަފްސުފުޅު އެވަނީ ހުސްޠާހިރުވަންތަ ކުރައްވާފައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެވަނީ ރަސޫލުންގެ މައްޗަށް ސަލާމް ވަޙީކުރައްވާފައެވެ. އެއީ އެބޭކަލުން ވިދާޅުވެފައިވާ ވާހަކަތަކުގައި ޢައިބާއި އުނިކަމުން ސަލާމަތްވެގެންވާތީއެވެ.

ފަހެ الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ނަފްސުފުޅު ސިފަކުރައްވާފައިވާ ސިފަތަކުގައި ނަފީކުރެވިގެންވާ (ސިފަތަކާއި) އަދި ޘާބިތުކުރެވިގެންވާ (ސިފަތައް)ވެސް ޖަމާކުރައްވާފައެވެ.

ފަހެ ރަސޫލުން އެކަންތަކާއިގެން ވަޑައިގެންނެވި ކަންތައް ދޫކޮށް ހުރި އަނބުރާލުމެއް އަހުލުއްސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތަށް ނުވެއެވެ. އެހެނީ އެއީ ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގެވެ. الله ތަޢާލާ އެބަޔަކަށް ނިޢުމަތްދެއްވި ނަބީބޭކަލުންނާއި ޞިއްދީޤުންނާއި ޝަހީދުންނާއި ޞާލިޙުންގެ މަގެވެ.

އަދި ޤުރުއާނުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބަޔާއި އެއްވަރުވެގެންވާ އިޚްލާޞް ސޫރަތުގައި الله ތަޢާލާ، އެކަލާނގެ ނަފްސުފުޅު ސިފަކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްވެސް މިޖުމްލައަން ވަޑައިގެންނެވެ. އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވީ:

﴿ قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ﴾[6]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އެއީ އެއްކަލައުވަންތަ الله އެވެ. الله އީ، އެންމެހާ ތަކެތި އެކަލާނގެއަށް ބޭނުންތެރިވެގެންވާ، އަދި އެއްވެސް އެއްޗަކަށް، އެކަލާނގެ ބޭނުންފުޅުނުވެގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއަކީ އެއްވެސް އެއްޗެއް އުފެއްދެވިގެންވާ ނުވެއެވެ. އަދި އެއްވެސް އެއްކަލަކުން އެކަލާނގެ އުފެއްދެވިގެން ނުވެވޭނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާ އެއްފަދަވެގެންވާ، ހަމައެކަކުވެސް ނުވެއެވެ."

(އަދި އެއާއިއެކު) އެކަލާނގެ ޒާތުގައިވާ އެންމެ މާތް އާޔަތުގައި އެކަލާނގެ ސިފަކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކެއް ވަނީ ހުއްޓެވެ. އެގޮތުން އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވީ:

[6] الإخلاص

﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُۚ لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ وَلَا نَوۡمٞۚ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ وَسِعَ كُرۡسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفۡظُهُمَاۚ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴾[7]

މާނައީ: "اللهއީ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ހައްޤުވެގެން އަޅުކަމެއް ވެވޭ އިލާހަކުނުވާ ހައްޔުކަލާނގެއެވެ. ދިރިހުރިތިވޮޑިގެންވާ، ޤާއިމުވަން ޤާއިމުވެ ވޮޑިގެންވާ ހައްޔުކަލާނގެއެވެ. އަވަހާރަވުމާއި އަޅުގަދަވުމާއި، އަދި އަވަހާރަވުމާއި ތުއްތުވުމުގެ އެކަލާނގެއަކަށް ނުވެއެވެ. އުޑުތަކުގައި ވާހައި އެއްޗެއްސާއި، އަދި ބިމުގައި ވާހައި އެއްޗެހި މިލްކުވެގެންވަނީ އެކަލާނގެއަށެވެ. އެކަލާނގެ އިޒުނަވަރު ނުލައި އެކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި ޝަފާޢަތްތެރިވާނީ މިހެން ކާކުހެއްޓެވެ؟ އެއުރެންގެ ކުރިން (އެބަހީ: ހާލަތުތަކުގެ ކުރިން) އިސްވެދިޔަ ކަމާއި، އެއުރެންގެ ފަހުން ވާނޭ ކަމެއްވެސް އެކަލާނގެ ދަންނަވޭގެންވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިލްމުވުގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވި ކަމެއް ފިޔަވައި، އެއްވެސް އެއްޗެއް އެއުރެންނަކަށް އިނގިގެން ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ ކުރުސިއް، އުޑުތަކާއި، ބިމުގެ އެންމެހައި ކަންކަމުތަކަށް ތަނަވަސް ވެގެންވެއެވެ. އެ އުޑުތަކާއި، ބިން، ރައްކާތެރި ކުރައްވައި ހިފެހެއްޓެވުމަކީ އެކަލާނގެ އަށް ކުޅަވަސް ބުރަކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ، އެންމެ މަތިވެރި އެންމެ މަތި ބޮޑުކަލާނގެއެވެ."

އެބަހީ: އެކަލާނގެއަށް އެކަން އުނދަގޫ، ދަތިކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ބުރަކަމަކަށްވެސް ނުވެއެވެ.

މިކަމަށްޓަކައި ރޭގަނޑު މިއާޔަތް ކިޔަވައިފި މީހަކާ މެދުގައި الله ގެ ހަޟްރަތުން ރައްކާތެރިކުރައްވާ މަލާއިކަތެއް ނުނިކުމެވޭނެއެވެ. އަދި ހެނދުނު ވެއްޖައުމަށް ދާންދެން އޭނާއާ ޝައިޠާނާ ގާތް ނުވާނެއެވެ.

[7] البقرة: 255

އަދި الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުތަކުން (އެކަލާނގެ ނަފްސުފުޅު ސިފަކުރައްވާފައިވާ ކަންތަކުގެ ތެދުއަށް) ވަންނަ ހުއްޓެވެ:

﴿ وَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱلۡحَيِّ ٱلَّذِي لَا يَمُوتُ ... ﴾ [8]

މާނައީ: "އަދި އަބަދާއަބަދަށް ދިރިހުރިވަޑައިގެންވާ ކަލާނގެއަށް ކަލޭގެފާނު ވަކީލުކުރައްވާށެވެ.."

އަދި މިބަސްފުޅުގެވެ:

﴿ هُوَ ٱلۡأَوَّلُ وَٱلۡأٓخِرُ وَٱلظَّٰهِرُ وَٱلۡبَاطِنُۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٌ ﴾ [9]

މާނައީ: "އެކަލާނގެއީ، (ފުރަތަމައިން) އިސްވެވަޑައިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި (ނިމުމައިން) ފަސްވެވަޑައިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ފާޅުވެވަޑައިގެންވާ މަތިވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ކައިރިވެވަޑައިގެންވާ ވަންހަނާވެވަޑައިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ، ކޮންމެކަމެއް މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުގެވެ:

﴿ ...وَهُوَ ٱلۡحَكِيمُ ٱلۡعَلِيمُ ﴾ [10]

މާނައީ: "....އަދި އެކަލާނގެއީ، ހިކްމަތްވަންތަ، މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ."

އަދި އެކަލާނގެއީ:

﴿ ...ٱلۡعَلِيمُ ٱلۡخَبِيرُ ﴾ [11]

[8] الفرقان:58
[9] الحديد:3
[10] الزخرف: 84
[11] التحريم: 3

މާނައީ: "....އެންމެ ވޮޑަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ، އެންމެ ބޮޑަށް ހަބަރުވެރިވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

﴿ يَعۡلَمُ مَا يَلِجُ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا يَخۡرُجُ مِنۡهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا يَعۡرُجُ فِيهَا ... ﴾ [12]

މާނައީ: "ބިމުގެ ތެރެއަށް ވަދެގެންދާ ތަކެއްޗާއި، އަދި ބިމުގެ ތެރެއިން ނިކުންނަ ތަކެއްޗާއި، އުޑުން ފައިބާ އެއްޗެހިއާއި، އަދި އުޑަށް އަރައިގެންދާ އެއްޗެހި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ..."

﴿ وَعِندَهُۥ مَفَاتِحُ ٱلۡغَيۡبِ لَا يَعۡلَمُهَآ إِلَّا هُوَۚ وَيَعۡلَمُ مَا فِي ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِۚ وَمَا تَسۡقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلَّا يَعۡلَمُهَا وَلَا حَبَّةٖ فِي ظُلُمَٰتِ ٱلۡأَرۡضِ وَلَا رَطۡبٖ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مُّبِينٖ ﴾ [13]

މާނައީ: "އަދި ޣައިބުގެ ތަޅުދަނޑިތައް ވަނީ، އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައެވެ. އެކަލާނގެ ނޫނީ، އެކަންތައްތައް ދެނެވޮޑިގެންނުވެއެވެ. އެއްގަމާއި، ކަނޑުގައިވާ ކަންތައްތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެން ނޫނީ ގަހެއްގެ ފަތެއްވެސް ނުވެއްޓެއެވެ. އަދި ބިމުގެ އަނދިރިކަމުގެ ތެރޭގައިވާ އޮށްޓެއްވިޔަސް، އަދި ތެތްއެއްޗެއްވިޔަސް، ހިކިއެއްޗެއްވިޔަސް، ބަޔާންވެގެންވާ ފޮތެއްގައި (ލަޢުޙުލްމަޙްފޫޡުގައި) ނޫނީ ނުވެއެވެ."

﴿ ...وَمَا تَحۡمِلُ مِنۡ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلۡمِهِۦ... ﴾ [14]

މާނައީ: "...އަދި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގަތުމަކާނުލައި ނޫނީ، އަންހެނަކު މާބަނޑެއް ނުވެއެވެ. އަދި ނުވެސް ވިހާއެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

---

[12] سبأ: 2
[13] الأنعام: 59
[14] فاطر: 11

﴿ ...لِتَعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ وَأَنَّ ٱللَّهَ قَدۡ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عِلۡمَۢا ﴾[15]

މާނައީ: "...ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ ރަސްކަލާނގެކަމާއި، ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ ޢިލްމުފުޅު ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ ވަށައިގެންވާކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގުމަށްޓަކައެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުގެވެ:

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو ٱلۡقُوَّةِ ٱلۡمَتِينُ ﴾[16]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ ރިޒުޤުދެއްވާ، ބާރުވެރިވަންތަ ގަދަފަދަވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުގެވެ:

﴿ ...لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ﴾[17]

މާނައީ: "...އެކަލާނގެއާއި އެއްފަދަ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ، އެންމެ މާގަން އައްސަވާވޮޑިގެންވާ، އެންމެ މާގަން ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

﴿ ...إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا ﴾[18]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، الله އެކަލާނގެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވަޢުޡު އިއްވަވާކަމުގެ ރީތިކަމާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ އެންމެ މާގަން އައްސަވާވޮޑިގެންވާ، އެންމެ މާގަން ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ ކަމުގައިވިއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުގެވެ:

---

[15] الطلاق: 12
[16] الذاريات: 58
[17] الشورى:11
[18] النساء: 58

﴿ وَلَوْلَآ إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ ٱللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِٱللَّهِ … ﴾[19]

މާނައީ: "އަދި ކަލޭގެ ބަގީޗާއަށް، ކަލޭ ވަންނިނދު، الله އިރާދަކުރެއްވިކަމެއްވާނެއޭ ބުނިނަމަ، ކޮންފަދަރަނގަޅެއްތޯ. އެއްވެސް ބާރެއް الله ގެ ހަރަކާތުން މެނުވީ ނުވެއެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ …وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقْتَتَلَ ٱلَّذِينَ مِنۢ بَعْدِهِم مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ وَلَٰكِنِ ٱخْتَلَفُوا۟ فَمِنْهُم مَّنْ ءَامَنَ وَمِنْهُم مَّن كَفَرَ ۚ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقْتَتَلُوا۟ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴾[20]

މާނައީ: "...އަދި الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ، އެބޭކަލުންގެ ފަހުން އައި މީހުން އެމީހުންނަށް ބަޔާންވެގެންވާ ހެކިތަކާއި، ދެއްކެވުމަށް އައުމަށްފަހު އެމީހުން އެކަކު އަނެކަކާ ހަނގުރާމަކުރެއް ނުކުރިހެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެމީހުން ޚިލާފުވެއްޖެއެވެ. ފަހެ، އެމީހުންގެ ތެރެއިން، އީމާންވި މީހުންނައި، އަދި، ކާފަރުވި މީހުންވެސް ވެއެވެ. އަދި، الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ، އެމީހުން އެކަކު އަނެކަކާ ހަނގުރާމަކުރެއް ނުކުރިހެވެ. އެހެންނަމަވެސް الله އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ކަމެއް ކުރައްވައެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ …أُحِلَّتْ لَكُم بَهِيمَةُ ٱلْأَنْعَٰمِ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّى ٱلصَّيْدِ وَأَنتُمْ حُرُمٌ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴾[21]

މާނައީ: "....އަދި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް (އިޙްރާމްބަނދައިގެން ހުރެފައި ޝިކާރަ ނުކުރާހާލުން) ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ތަކެތި ފިޔަވައި، ނަޢަމްގެ ސޫރަތުގައި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަލާލު ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އިޙްރާމް ބަނދައިގެން ހުރެފައި ޝިކާރަކުރުން ހުއްދަ ނުވާނޭގޮތުގައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله، އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާގޮތަކަށް ޙުކުމް ކުރައްވައެވެ."

[19] الكهف: 39

[20] البقرة: 253

[21] المائدة: 1

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ فَمَن يُرِدِ ٱللَّهُ أَن يَهْدِيَهُۥ يَشْرَحْ صَدْرَهُۥ لِلْإِسْلَـٰمِ ۖ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُۥ يَجْعَلْ صَدْرَهُۥ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِى ٱلسَّمَآءِ ... ﴾ [22]

މާނައީ: "الله ގެ ތެދުމަގު ދައްކަވަން އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް، އިސްލާމްދީނަށް އެމީހެއްގެ ހިތް ތަނަވަސްކޮށްދެއްވާނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ މަގުފުރެއްދެވުމަށް އިރާދަކުރައްވާ މީހާ، އުޑުދިމާއަށް (މަށްކަތް) އަރައިގެންދާ މީހަކާ އެއްފަދައިން އެކަލާނގެ އެމީހެއްގެ ހިތުގައި ދަތިކަމާއި، ނުތަނަވަސްކަން ލައްވާނެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ ...وَأَحْسِنُوٓا۟ ۛ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴾ [23]

މާނައީ: "...އަދި އިޙްސާންތެރިވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އިޙްސާންތެރިން ދެކެ الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ."

﴿ ...وَأَقْسِطُوٓا۟ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ﴾ [24]

މާނައީ: "...އަދި ބިނަބަދިމުން ޢަދުލުވެރިވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ޢަދުލުވެރިންދެކެ الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ."

﴿ ...فَمَا ٱسْتَقَـٰمُوا۟ لَكُمْ فَٱسْتَقِيمُوا۟ لَهُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَّقِينَ ﴾ [25]

[22] الأنعام: 125
[23] البقرة: 195
[24] الحجرات: 9
[25] التوبة: 7

މާނައީ: "...ފަހެ، އެއުރެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސީދާވެގެންތިބޭހާ ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުންވެސް އެއުރެންނަށް ސީދާވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތަޤްވާވެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ."

﴿ ...إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلْمُتَطَهِّرِينَ ﴾[26]

މާނައީ: "....ހަމަކަށަވަރުން، ގިނަގިނައިން ތައުބާވާ މީހުންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ޠާހިރުވާ މީހުން ދެކެވެސް އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ."

﴿ ...فَسَوْفَ يَأْتِى ٱللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُۥٓ ... ﴾[27]

މާނައީ: "...ފަހެ، (އެއުރެންގެ ބަދަލުގައި) އެބަޔަކަށް އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ، އަދި އެބަޔަކު އެކަލާނގެއަށް ލޯބިވާ ބަޔަކު الله ގެންނަވާނެއެވެ..."

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِهِۦ صَفًّا كَأَنَّهُم بُنْيَٰنٌ مَّرْصُوصٌ ﴾[28]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، ހަރުދަނާ ބިނާއެއް ފަދައިން ސަފުސަފުން އޮޅިގެންތިބެ، އެކަލާނގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާ މީހުންދެކެ، الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ."

﴿ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ... ﴾[29]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން، الله އަށް ލޯބިވާކަމުގައި ވަނީނަމަ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތަބަޢުވާށެވެ. އޭރުން، الله ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާނެއެވެ. އަދި، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅުގެ:

[26] البقرة: 222
[27] المائدة: 54
[28] الصف: 4
[29] آل عمران: 31

﴿...رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُواْ عَنْهُ ...﴾ [30]

މާނައީ: "...الله އެއުރެންނަށް ރުހިވޮޑިގެންފައެވެ. އަދި އެއުރެން އެކަލާނގެއަށް ރުހިގެންފައެވެ..."

﴿وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلْوَدُودُ﴾ [31]

މާނައީ: "އަދި އެކަލާނގެއީ، ގިނަގިނައިން މާފުކުރައްވާ، (އަޅުތަކުންގެ) ލޯބިދިބިގެންވާ (އަދި އަޅުތަކުންނަށް) ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުގެވެ:

﴿...بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ﴾ [32]

މާނައީ: "...ރަޙްމާންވަންތަ ރަޙީމްވަންތަ الله ގެ އިސްމުފުޅުން ފަށައިގަންނަމެވެ."

﴿...رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا ...﴾ [33]

މާނައީ: "...އަޅަމެންގެ ވެރިރަސްކަލާގެ. އިބަރަސްކަލާނގެ ރަޙްމަތާއި، ޢިލްމުވޮޑިގަތުން ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ މައްޗަށް ތަނަވަސްވެގެންވެއެވެ..."

﴿...وَكَانَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا﴾ [34]

މާނައީ: "...އަދި މުއުމިނުންނަށް ރަޙީމްވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ."

އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވިއެވެ:

---

[30] البينة: 8
[31] البروج: 14
[32] النمل: 30
[33] غافر: 7
[34] الأحزاب: 43

﴿ ...كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ ٱلرَّحْمَةَ ... ﴾[35]

މާނައީ: "...ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ނަފްސުދުވުގެ މައްޗަށްވަނީ ރަޙްމަތް ލިޔުއްވާފައެވެ..."

﴿ ...وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴾[36]

މާނައީ: "...އަދި އެކަލާނގެއީ، އެންމެ ޢިއްޒަތްވަންތަ، އެންމެ ޙިކުމަތްތެރިވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

﴿ ...فَٱللَّهُ خَيْرٌ حَٰفِظًا ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴾[37]

މާނައީ: "...ފަހެ الله އީ ރައްކާތެރިކުރައްވާ، އެންމެ ހެޔޮ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި އޯގާތެރިވާ ރަޙްމަތްތެރިވާ މީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަޙްމަތްތެރިވަންތަ އިލާހެވެ...."

އަދި މިބަސްފުޅުގައެވެ:

﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ... ﴾[38]

މާނައީ: "އަދި، ޤަސްދުގައި މުއުމިނަކު މަރާލިމާ (ދަންނާނެވެ) ފަހެ، އޭނާގެ ޖަޒާއަކީ ނަރަކައެވެ. އޭނާއަކީ ދެމިހުންނަނިވި ގޮތުގައެވެ. އަދި، الله އޭނާގެ މައްޗަށް ކޯފާވެއްވައި ލަޢުނަތްލައްވައެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅުގައެވެ:

---

[35] الأنعام: 54
[36] إبراهيم: 4
[37] يوسف: 64
[38] النساء: 93

﴿ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ ٱتَّبَعُوا۟ مَآ أَسْخَطَ ٱللَّهَ وَكَرِهُوا۟ رِضْوَٰنَهُۥ فَأَحْبَطَ أَعْمَٰلَهُمْ ﴾[39]

މާނައީ: "އެއީ، الله ކޯފާވެވޮޑިގެންވާގޮތަށް އެއުރެން ތަބާވީކަމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރުއްސެވުމަށް އެއުރެން ނުރުހުނީކަމަށްޓަކައެވެ. ފަހެ، އެކަލާނގެ އެއުރެންގެ ޢަމަލުތައް ބާޠިލުކުރައްވައިފިއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ فَلَمَّآ ءَاسَفُونَا ٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ ... ﴾[40]

މާނައީ: "ފަހެ، މިމަންރަސްކަލާނގެ ކޯފާވެވޮޑިގެންވާގޮތަށް، އެއުރެން ކަންތައް ކުރިހިނދު، މިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުރެންގެ ކިބައިން ބަދަލުހިއްޓެވީމެވެ. ފަހެ މިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުރެން ޣަރަޤު ކުރެއްވީމެވެ...."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ ...وَلَٰكِن كَرِهَ ٱللَّهُ ٱنۢبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ ... ﴾[41]

މާނައީ: "...އެހެންނަމަވެސް (ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި) އެއުރެން ނުކުތުމަށް، الله ނުރުއްސަވައިފިއެވެ. ދެން އެއުރެންގެ ހިތްވަރު ދެރަކުރައްވައި، ކަންނޭޅި ކުރައްވައިފިއެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُوا۟ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴾[42]

[39] محمد: 28
[40] الزخرف: 55
[41] التوبة: 46
[42] الصف: 3

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން ނުދަނާ ކަންތަކުގެ ވާހަކަ ބުނުން الله ޙައްޤުގައި ނުރުއްސެވުން ޙަރާމްވެގެންވެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ هَلۡ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن يَأۡتِيَهُمُ ٱللَّهُ فِي ظُلَلٖ مِّنَ ٱلۡغَمَامِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ ٱلۡأَمۡرُ ... ﴾[43]

މާނައީ: "ފިނި ވިލާތަކުގެ ހިޔާތަކުގެ ތެރެއިން الله އާއި އަދި މަލާއިކަތުން އެމީހުންގެ ގާތަށް އައުމަށް ފިޔަވައި، އެމީހުން ބަލަބަލައި ނުތިބޭ ހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު ނިޔާކަނޑައެޅި ނިމިއްޖެއެވެ...."

﴿ هَلۡ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأۡتِيَهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَوۡ يَأۡتِيَ رَبُّكَ أَوۡ يَأۡتِيَ بَعۡضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَۗ يَوۡمَ يَأۡتِي بَعۡضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفۡسًا إِيمَٰنُهَا ... ﴾[44]

މާނައީ: "އެމީހުންގެ ގާތަށް، މަލާއިކަތުން ވަޑައިގަތުމަށް ފިޔަވައި، ނުވަތަ ކަލާނގެފާނުގެ ފަރާތުންކަލާނގެ ވަޑައިގަތުމަށް ފިޔަވައި، ނުވަތަ ކަލާނގެފާނުގެ ފަރާތުންކަލާނގެ އާޔަތްތަކުގެ ތެރެއިން ބައެއް އާޔަތް އައުމަށް ފިޔަވައި، އެމީހުން އިންތިޒާރުކުރަނީހެއްޔެވެ؟ ކަލާނގެފާނުގެ ފަރާތުންކަލާނގެ، ބައެއް އާޔަތް (އެބަހީ : ޤިޔާމަތުގެ ޢަލާމާތްތަކެއް) އަންނަ ދުވަހު، އޭގެކުރިން އީމާންވެފައި ނުވާނަމަ އެއްވެސް ނަފްސަކަށް އެނަފްސެއްގެ އީމާންކަން މަންފާއެއް ނުކުރާނެއެވެ..."

﴿ كَلَّآ إِذَا دُكَّتِ ٱلۡأَرۡضُ دَكّٗا دَكّٗا ٢١ وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلۡمَلَكُ صَفّٗا صَفّٗا ﴾[45]

---

[43] البقرة: 210

[44] الأنعام: 158

[45] الفجر: 21-22

މާނައީ: "ހަމަހިތާ އެހެންނަކުން ނުވާނެއެވެ. ފުރޭ ފުރޭފުމަކުން ބިންގަނޑު ކުނޑެކުނޑިވެގެން ތޮރިނދުވެ. އަދި ކަޅުވިލާގެ ވިރިހަސްކަމާނގާއި މަތާއިކަމުން ސަފުސަފަށް ވަޑައިގަންނަވާނެ ހިނދެވެ."

﴿ وَيَوْمَ تَشَقَّقُ ٱلسَّمَآءُ بِٱلْغَمَٰمِ وَنُزِّلَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ تَنزِيلًا ﴾[46]

މާނައީ: "(الله ތަޢާލާ އަޅުތަކުންގެ ހިސާބު ބައްލަވާ ޤިޔާމަތްދުވަހުން ވަޑައިގަންނަވާ) ހުދު ވިލާތަކާއެކު އުޅޭ ތަގަތަގައިގެންދާ ދުވަސް ހަނދުމަކުރާށެވެ. އަދި ބާވައިލެއްވުމަކުން (ގިނަ ޖަމާޢަތެއްގެ) މަލާއިކަތުން އެތުވަރު ބާވައިލައްވާނެތެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو ٱلْجَلَٰلِ وَٱلْإِكْرَامِ ﴾[47]

މާނައީ: "އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި، ޖަލާލަތްވަންތަކަމާއި މާތްވަންތަކަމުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ މުނިފުޅު ދެމިތިބޭނެއެވެ."

﴿ ...كُلُّ شَىْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُۥ ... ﴾[48]

މާނައީ: "...އެކަލާނގެ މުނިފުޅު ފިޔަވައި، އެހެން ހުރިހާ ތަކެއްޗެއް ފަނާވެދާނެއެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ ...مَا مَنَعَكَ أَن تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَىَّ ... ﴾[49]

[46] الفرقان: 25
[47] الرحمن: 27
[48] القصص: 88
[49] ص: 75

މާނައީ: "...ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއަތްޕުޅުން ހެއްދެވި މިހާކަށް ސަޖިދަކުރުމުން ކަލޭގެއަށް މަނާކުރީ ކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ؟..."

﴿ وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ يَدُ ٱللَّهِ مَغْلُولَةٌ ۚ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا۟ بِمَا قَالُوا۟ ۘ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَآءُ ... ﴾[50]

މާނައީ: "އަދި ޔަހޫދީން ބުންޏެވެ. اللہ ގެ އަތްޕުޅުވަނީ ބަންދުވެގެންނެވެ. (ޔަހޫދީން މިހެންބުނީ اللہ އަށް ދަރިކަން ނިސްބަތްކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ.) އެމީހުންގެ އަތްތައް ބަންދުވާހިއްޖެވެ. އަދި އެމީހުން އެހެން ބުނުމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަށް ލަޢުނަތް ލެއްވިއްޖެވެ. އަދި ކިއްސެއްހެއްޔެވެ. އެކަލާނގެ ދެއަތްޕުޅުވަނީ ހުޅުވި ތަނަވަސްވެގެންނެވެ. އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ގޮތަކަށް ހޭދަކުރައްވައެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ وَٱصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا ... ﴾[51]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ޙުކުމްފުޅަށް ކެތްކުރައްވާށެވެ. ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލޮލުގެ ދޮރުގައެވެ. (އެބަހީ: ބެއްލެވުމުގެ ދޮރުގައެވެ.)...."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ وَحَمَلْنَٰهُ عَلَىٰ ذَاتِ أَلْوَٰحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِى بِأَعْيُنِنَا جَزَآءً لِّمَن كَانَ كُفِرَ ﴾[52]

މާނައީ: "އަދި ފިލާތަކާއި، މުސްމާރުތަކުން ހަދާފައިވާ ނަވެއްގައި، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނު އުފުއްލެވީމެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލޮލުގެ ދޮރުގައި (އެބަހީ:

---

[50] المائدة: 64

[51] الطور: 48

[52] القمر: 13-14

ބައްލަވާވޮޑިގަތުމާއެކު) އެ ނަވު، ދުވަމުންދެއެވެ. (އެއުރެން) ދޮގުކުރި ކަލޭގެފާނަށް (އެބަހީ: ނޫޙުގެފާނަށް) ހެޔޮ ޖަޒާއެއްކަމުގައެވެ."

﴿...وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِيٓ ﴾[53]

މާނައީ: "...އަދި މިޢަންބަސްކަލާނގެ ލޮލުގެ ދަށުން (އެބަހީ ރައްކާތެރިކަމާއި ބެލެހެއްޓުމުގެ ދަށުން) ކަލޭގެފާނު ބޮޑުކުރެވުމަށެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿قَدْ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوْلَ ٱلَّتِى تُجَـٰدِلُكَ فِى زَوْجِهَا وَتَشْتَكِىٓ إِلَى ٱللَّهِ وَٱللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَآ ... ﴾[54]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، އެކަނބުލޭގެ ފިރިމީހާއާމެދު ކަލޭގެފާނާ ޖަދަލުކޮށް، އަދި الله ގެ ހަޟްރަތަށް ޝަކުވާ ދަންނަވާ ކަނބުލޭގެ ބަސް، الله އައްސަވާވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި ތިޔަ ދެފަރާތުގެ ވާހަކަތައް الله އައްސަވާވޮޑިގެންނަވައެވެ..."

﴿لَّقَدْ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوْلَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَآءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا۟ ... ﴾[55]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ ފަގީރެކޭ، ތިމަންމެންނީ މުއްސަނދިންނޭ ބުނިމީހުންގެ ބުނުން، الله އައްސަވާ ވޮޑިގެންފިކަން ކަށަވަރެވެ. އެއުރެން ބުނި ބުނުން ނިކަންހުރެ މިޢަންބަސްކަލާނގެ ލިޔުއްވާހުށީމެވެ..."

﴿...إِنَّنِى مَعَكُمَآ أَسْمَعُ وَأَرَىٰ ﴾[56]

---

[53] طه: 39
[54] المجادلة: 1
[55] آل عمران: 181
[56] طه: 46

މާނައީ: "... ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އައްސަވާވޭގެން، އަދި ބައްލަވާވޭގެންވާ ހާލު، ތިޔަ ދެބޭކަލުންނާ އެކުގައި ވޭގެންވަމެވެ."

﴿ أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُم ۚ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴾ [57]

މާނައީ: "ނުވަތަ އެއުރެން ހިތަނީ، އެއުރެންގެ ސިއްރު ވާހަކަތަކާއި، އެއުރެންގެ ސިއްރު ސަލާމްތަކާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އައްސަވާވޭގެން ނުވާކަމަށްހެއްޔެވެ؟ އެހެންނަމަކުން ނޫނެވެ. (އައްސަވާވޭގެންވަމެވެ.) އަދި އެއުރެންގެ ގާތުގައި، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރަސޫލުން މަލާއިކަތުން އެކަންތައް ލިޔުއްވަމުއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ﴾ [58]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، الله ދެކެވޮޑިގެންވާކަން އޭނާ ނުދަންނަނީ ހެއްޔެވެ؟"

﴿ الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ ﴾ [59]

މާނައީ: "އެކަލާނގެއީ، ކަލޭގެފާނު (ނަމާދަށް) ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާހިނދު، ކަލޭގެފާނު ދެކެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި ސަޖިދަކުރާ ނަމާދުކުރާ މީހުންގެ ތެރޭގައި ކަލޭގެފާނު ހަރަކާތްތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާތީވެސް ދެކެއެވެ."

﴿ وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ ... ﴾ [60]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޢަމަލުކުރާށެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތައް الله ދެކެވޮޑިގެންވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާފުޅުވެސް ދެކެއެވެ. އަދި މުއުމިނުންވެސް ދެކެއެވެ..."

[57] الزخرف: 80

[58] العلق: 14

[59] الشعراء: 218-219

[60] التوبة: 105

އަދި މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿...وَهُوَ شَدِيدُ ٱلْمِحَالِ﴾[61]

މާނައީ: "...އަދި އެކަލާނގެއީ، ހިއްޓެވުމާއި މަކަރުފުޅު ގަދަފަދަވެގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿وَمَكَرُواْ مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾[62]

މާނައީ: "އަދި އެއުރެން މަކަރުވެރި ކުރުވުމެއް ކުރިއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެވެސް ކުރުވުމެއް ކުރެއްވީމުއެވެ. އަދި އެއުރެންނަކަށް އެކަމެއް ނޭނގެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ۝١٥ وَأَكِيدُ كَيْدًا﴾[63]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެން (ކާފަރުން ދީނާމެދު) މަކަރުވެރި ކުރުވުމެއް ކުރަތެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެވެސް މަކަރު ކުރުވުމެއް ކުރައްވަމެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿إِن تُبْدُواْ خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُواْ عَن سُوٓءٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا﴾[64]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަމެއް ފާޅުކުރިނަމަ، ނުވަތަ ހެޔޮކަމެއް ވަންހަނާކުރިނަމަ، ނުވަތަ ނުބައިކަމުން އަފުކުރިނަމަ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، ގިނަގިނައިން އަފޫ ކުރައްވާ ކުޅަދުންވަންތަ ކަލާނގެކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ."

---

[61] الرعد: 13
[62] النمل: 50
[63] الطارق: 15-16
[64] النساء: 149

އަދި މިބަސްފުޅުގައެވެ:

﴿ ...وَلْيَعْفُوا۟ وَلْيَصْفَحُوٓا۟ ۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴾[65]

މާނައީ: "...އަދި އެއުރެން ޢަފޫކޮށް މާފުކޮށްދޭށެވެ. الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް މާފުކުރެއްވުމަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ނުލޯބިވޭތޯ؟ الله އީ، ގިނަގިނައިން މާފުކުރައްވާ، ރަޙީމުވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުގައެވެ:

﴿ ...وَلِلَّهِ ٱلْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِۦ ... ﴾[66]

މާނައީ: "....އަދި ޢިއްޒަތްތެރިކަމީ الله އަށާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށެވެ..."

އަދި އިބްލީސްއާމެދު އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިފައިވާ ބަސްފުޅުގައެވެ:

﴿ ...فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾[67]

މާނައީ: "...ފަހެ، ތިބާރަސްކަލާނގެ ޢިއްޒަތްތެރިވަންތަކަން ގަންދީ ބުނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންގެ އެންމެން މަގުފުރައްދާނީމެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުގައެވެ:

﴿ تَبَٰرَكَ ٱسْمُ رَبِّكَ ذِى ٱلْجَلَٰلِ وَٱلْإِكْرَامِ ﴾[68]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި، ޖަލާލުވަންތަކަމާއި، މާތްވަންތަކަމުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އިސްމުފުޅު މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ."

---

[65] النور: 22
[66] المنافقون: 8
[67] ص:82
[68] الرحمن: 78

އަދި މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿ ...فَٱعۡبُدۡهُ وَٱصۡطَبِرۡ لِعِبَٰدَتِهِۦۚ هَلۡ تَعۡلَمُ لَهُۥ سَمِيًّا ﴾ [69]

މާނައީ: "...އަދި އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކުރުއްވުމުގައި ދެމިހުންނަވައި، ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެކަލާނގެއާ އެއްފަދަ އެކަކުވެސް ވާކަން ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާނެތޯ؟"

﴿ وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدُۢ ﴾ [70]

މާނައީ: "އަދި އެކަލާނގެއާ އެއްފަދަވެގެންވާ، ހަމަހަމަކަކުވެސް ނުވެތެވެ."

﴿ ...فَلَا تَجۡعَلُواْ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴾ [71]

މާނައީ: "...ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ދަންނައިރު، الله އަށް ޝަރީކުންތަކެއް ތިޔަބައިމީހުން ނުލާށެވެ."

﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمۡ كَحُبِّ ٱللَّهِ ... ﴾ [72]

މާނައީ: "އަދި الله ފިޔަވައި އެކަލާނގެއާ އެއްފަދަ ޝަރީކުން ތަކެއް ހަދައިގަންނަ ބައެއް، މީސްތަކުންގެ ތެރެއިންވެއެވެ. الله ދެކެ ލޯބިވާ ފަދައިން، އެއުރެން އެ ޝަރީކުން ދެކެ ލޯބިވެތެވެ..."

﴿ وَقُلِ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي لَمۡ يَتَّخِذۡ وَلَدًا وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ شَرِيكٞ فِي ٱلۡمُلۡكِ وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ وَلِيّٞ مِّنَ ٱلذُّلِّۖ وَكَبِّرۡهُ تَكۡبِيرَۢا ﴾ [73]

---

[69] مريم: 65
[70] الإخلاص: 4
[71] البقرة: 22
[72] البقرة: 165
[73] الإسراء: 111

މާނައީ: "އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ޙަމްދުހުރީ الله އަށެވެ. އެކަލާނގެއީ، ދަރިކަލަކު ނުލިއްބެވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި ވެރިކަމުގައި އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް ބައިވެރިޔަކު ނުވެއެވެ. އަދި ނިކަމެތިކަމުން ސަލާމަތް ކުރާނޭ ރައްކާތެރިޔަކު އެކަލާނގެއަކަށް ނުވެވޭނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ގިނަގިނައިން އެކަލާނގެއަށް ތަކުބީރުކިޔުއްވާށެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾[74]

މާނައީ: "އުޑުތަކާއި، ބިމުގައިވާހާ ތަކެއްޗެއް الله އަށް ތަސްބީހަ ކިޔައެވެ. ވެރިކަންވަނީ އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި ޙަމްދު ހުރީވެސް އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ، ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ۝١ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا﴾[75]

މާނައީ: "އާލަމްތަކަށް އިންޒާރުކުރައްވާ ބޭކަލަކު ކަމުގައިވުމަށް، އެކަލާނގެ އަޅާއަށް ފުރުޤާން ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެ، ބަރަކާތްތެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެއީ، އުޑުތަކާއި، ބިމުގެ ވެރިކަން އެކަލާނގެއަށް މިލްކުވެގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ދަރިކަލަކު ނުލިއްބެވިއެވެ. އަދި ވެރިކަމުގައި އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް ބައިވެރިޔަކު ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކޮންމެ އެއްޗެއް ހައްދަވައިއެވެ. ދެން، އެކަލާނގެ އެތަކެތި ވަރަން ފުރިހަމައަށް މިންވަރު ކުރެއްވިއެވެ."

---

[74] التغابن: 1

[75] الفرقان: 1-2

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ مَا ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُۥ مِنْ إِلَٰهٍ ۚ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَٰهٍۭ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴾[76]

މާނައީ: "الله އެއްވެސް ދަރިއަކާއި ނުހިއްޕަވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާއެކު، އެހެންއެއްވެސް އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެހެންވީނަމަ، ކޮންމެ އިލާހަކުވެސް، އެ އިލާހަކު ހެދިތަކެއްޗާއިގެން ހިނގައްޖައީހެވެ. އަދި އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށްވުރެ މަތިވެރިވެގެން ހިނގައްޖައިސްކަން ކަށަވަރެވެ. އެއުރެން އެ ސިފަކުރާ ގޮތްތަކުން الله ހުސްޠާހިރު ވެވޮޑިގެންވެއެވެ. (އެކަލާނގެއީ) ނުފެންނަ ކަންތަކާއި، ފެންނަ ކަންތައް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ފަހެ، އެއުރެން ޝަރީކުކުރާ ތަކެއްޗަށްވުރެން އެކަލާނގެ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ فَلَا تَضْرِبُوا۟ لِلَّهِ ٱلْأَمْثَالَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾[77]

މާނައީ: "ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، އެއްވެސް އެއްޗަކާ الله އާއި އެއްވަރުކޮށް މިސާލުތައް ނުޖަހާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّىَ ٱلْفَوَٰحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَٱلْإِثْمَ وَٱلْبَغْىَ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ وَأَن تُشْرِكُوا۟ بِٱللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ سُلْطَٰنًا وَأَن تَقُولُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾[78]

[76] المؤمنون: 91-92

[77] النحل: 74

[78] الأعراف: 33

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހަރާމު ކުރެއްވިކަން ކަށަވަރީ، ފާޙިޝް ކަންތައްތަކެވެ. އޭގެތެރެއިން ފާޅުވެގެންވާ ކަންތަކާއި ވަންހަނާ ވެގެންވާ ކަންތަކެވެ. އަދި ފާފަކުރުމާއި، ޙައްޤެއް ނުލައި (މީސްތަކުންނަށް) އަނިޔާވެރިވުމެވެ. އަދި އެ އެއްޗަކަށް އެއްވެސް ހުއްޖަތެއް ދެއްވާފައި ނުވާ އެއްޗެއް، ތިޔަބައިމީހުން، الله އަށް ޝަރީކުކުރުމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނޭނގޭނޭ އެއްޗެއް، الله އާމެދު ތިޔަބައިމީހުން ބުނުމެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ ﴾[79]

މާނައީ: "ރަޙްމާންވަންތަ ރަސްކަލާނގެ، ޢަރުޝީގެ މައްޗަށް އަރުއްވާ ވޮޑިގެންފިއެވެ."

﴿ ...ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ... ﴾[80]

މާނައީ: "...ދެން އެކަލާނގެ ޢަރުޝީގެ މައްޗަށް އަރުއްވާ ވޮޑިގެންނެވިއެވެ..."

(ހަ ތަނެއްގައެވެ.)

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ ...يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ ... ﴾[81]

މާނައީ: "އޭ ޢީސާގެފާނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ގެންދަވާހުށީމެވެ. އަދި، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތަށް ކަލޭގެފާނު އުފުއްލަވާ ހުށީމެވެ..."

﴿ بَل رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ ... ﴾[82]

[79] طه: 5
[80] الأعراف: 54، يونس: 3، الرعد: 2، الفرقان: 59، السجدة: 4، الحديد: 4
[81] آل عمران: 55
[82] النساء: 158

މާނައީ: "އަދި ކިއެއްރެއްދެވެ. الله އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް އެކަލޭގެފާނު އުފުއްލެވިއެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ ...إِلَيْهِ يَصْعَدُ ٱلْكَلِمُ ٱلطَّيِّبُ وَٱلْعَمَلُ ٱلصَّـٰلِحُ يَرْفَعُهُۥ... ﴾[83]

މާނައީ: "...ރަނގަޅު ބަސްތައް އުފުލިގެންދަނީ، އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށެވެ. އަދި ޞާލިޙު ޢަމަލު އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް އުފުއްލަވައެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ ...يَـٰهَـٰمَـٰنُ ٱبْنِ لِى صَرْحًا لَّعَلِّىٓ أَبْلُغُ ٱلْأَسْبَـٰبَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَـٰبَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰٓ إِلَـٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّى لَأَظُنُّهُۥ كَـٰذِبًا... ﴾[84]

މާނައީ: "...އޭ ހާމާނެވެ. އަހަރެންނަށް އުސްގަނޑެއް ބިނާކޮށްދީބަލެވެ. އެއީ އަހަރެން މަގުތަކަށް ފޯރާތޯއެވެ. އެއީ އުޑުތަކުގެ މަގުތަކެވެ. ދެން މޫސާގެފާނުގެ އިލާހު، އަހަރެންނަށް ފެނުމަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އަހަރެންނަށް ހީވަނީ އެކަލޭގެފާނީ ދޮގުވެރިއެއް ކަމަށެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ ءَأَمِنتُم مَّن فِى ٱلسَّمَآءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ ٱلْأَرْضَ فَإِذَا هِىَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ أَمْ أَمِنتُم مَّن فِى ٱلسَّمَآءِ أَن يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴾[85]

މާނައީ: "އުޑުގައިވާ ކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނާއިގެން ބިންގަނޑު ގަދަވައިގެންފާނެ ކަމާމެދު ބިރުވެރިނުވެ އަމާންކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ތިބީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، އެހިނދުން، ބިންގަނޑު

[83] فاطر: 10
[84] غافر: 36-37
[85] الملك: 16-17

ތެރިކޮށްގަންނާނެތެވެ. ނުވަތަ އުޅޭގަޑިވާ ކަލާނގެ ތިރީބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހިފައިގެ ވާތީ ފެނުނުވައިފާނެކަމާމެދު (ބިރުއްނެތި) އަމާންކަމުގައި ތިރީބައިމީހުން ތިބެވޭނެހެއްޔެވެ؟ ނޫނެ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިންޒާރުކުރެއްވުންވަނީ، ކޮންފަދައަކުންކަން ނިކަންހުރެ ތިރީބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެތެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۚ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۖ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴾[86]

މާނައީ: "އެކަލާނގެއީ، އުޑުތަކާއި، ބިން، ހަ ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހެއްދެވި ރަސްކަލާނގެއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ޢަރުޝުގެ މައްޗަށް އަރައްވަގެންނެވިއެވެ. ބިމުގެތެރެއަށް ވަންނަ ތަކެއްޗާއި، އެ ބިމުން ނުކުންނަ ތަކެއްޗާއި، އުޑުން ފައިބާ އެއްޗެއްޗާއި، އެ އުޑަށް އަރައިގަންނަ އެއްޗެއް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކޮންތާކުގައިވިޔަސް، ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު، އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި الله އީ، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ޢަމަލުތައް މުޅިން ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ ...مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ ثَلَٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا۟ ۖ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا۟ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴾[87]

---

[86] الحديد: 4

[87] المجادلة: 7

މާނައީ: "...ތިންމީހަކު ސިއްރު ސައްލާއެއް ކުރާހިނދު، އެއުރެންގެ ހަތަރުވަނައަކީ އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންނެވާ އެއްވެސް ސައްލާއެއް ނުވެއެވެ. އަދި ފަސްމީހަކު ސައްލާ ކުރާހިނދު، ހަވަނައަށް އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންނެވާ އެއްވެސް ސައްލާއެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ މަދު، ނުވަތަ ގިނަ އިރަކަށް ކޮންމެ ތަނެއްގައި އެއުރެން ވިޔަސް، އެއުރެންނާއެކު الله ވޮޑިގެންނެވާ ވަޑައިގެންނެވެއެވެ. ދެން އެއުރެން ކޮށްއުޅުނު ޢަމަލުތަކުގެ ވާހަކަ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އެއުރެންނަށް އެކަލާނގެ ޚަބަރު ދެއްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ ކޮންމެކަމެއް ރަނގަޅަށް ދަންނަވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿...لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا ...﴾[88]

މާނައީ: "...ހިތާމަނުކުރައްވާށެވެ، ހަމަކަށަވަރުން، الله ވޮޑިގެންވަނީ، ތިމަންމެންނާ އެކުގައެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿...إِنَّنِي مَعَكُمَآ أَسْمَعُ وَأَرَىٰ﴾[89]

މާނައީ: "...ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ، އަދި ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ގޮތް، ތިޔަ ދެބޭކަލުންނާ އެކުގައި ވޮޑިގެންވަމެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوا وَّالَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ﴾[90]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، الله ވޮޑިގެންވަނީ، ތަޤުވާވެރިވި މީހުންނާ އެކުގައެވެ. އަދި އިޙްސާންތެރިންނާ އެކުގައެވެ."

---

[88] التوبة: 40

[89] طه: 46

[90] النحل: 128

﴿...وَٱصۡبِرُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ﴾[91]

މާނައީ: "...ހަމަހަރުގަދަކުރޭ، الله ވޮޑިގެންވަނީ، ކެތްތެރިންނާ އެކުގައެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުގެވެ:

﴿... كَم مِّن فِئَةٖ قَلِيلَةٍ غَلَبَتۡ فِئَةٗ كَثِيرَةَۢ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ﴾[92]

މާނައީ: "...الله ގެ އިޒުނަށާއެކު ކިތައް ކިތައް މަދު ޖަމާޢަތްތަކެއް މިހުން، ގިނަ ޖަމާޢަތްތަކެއްގެ މައްޗަށް ގަދަވެގެންފައިވޭ ހެއްޔެވެ؟ އަދި الله ވޮޑިގެންވަނީ ކެތްތެރިންނާ އެކުގައެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުގެވެ:

﴿...وَمَنۡ أَصۡدَقُ مِنَ ٱللَّهِ حَدِيثٗا﴾[93]

މާނައީ: "....ބަސްބުނުއްވުމުގައި الله އަށްވުރެ ތެދުވެރިކަންބޮޑީ ކާކުހެއްޔެވެ؟"

﴿...وَمَنۡ أَصۡدَقُ مِنَ ٱللَّهِ قِيلٗا﴾[94]

މާނައީ: "....ބަސްބުނުއްވުމުގައި الله އަށްވުރެ ތެދުވެރިކަންބޮޑީ ކާކުހެއްޔެވެ؟"

އަދި މިބަސްފުޅުގެވެ:

﴿وَإِذۡ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَى ٱبۡنَ مَرۡيَمَ ...﴾[95]

---

[91] الأنفال: 46
[92] البقرة: 249
[93] النساء: 87
[94] النساء: 122
[95] المائدة: 116

މާނައީ: "ﷲ ވަޙީކުރެއްވިހިނދު، ހަނދުމަކުރާށެވެ. އޭ މަރްޔަމްގެފާނުގެ ދަރިކަލުން ޢީސާގެފާނެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا ... ﴾[96]

މާނައީ: "އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ކަލިމަފުޅު ތެދުވެރިކަމާއި، ޢަދުލުވެރިކަމުގައި ފުރިހަމަވެއްޖެއެވެ..."

﴿ ...وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴾[97]

މާނައީ: "...ދެމެދުވެރިއެއްނެތި މޫސާގެފާނާއި ﷲ ވާހަކަދެއްކެވިއެވެ."

﴿ ...مِّنْهُم مَّن كَلَّمَ ٱللَّهُ ۖ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَٰتٍ ... ﴾[98]

މާނައީ: "...އެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ﷲ ސީދާ ވާހަކަދެއްކެވި ބޭކަލުން ވެއެވެ. އަދި، އެކަލާނގެ، އެ ބޭކަލުންކުރެ ބައެއް ބޭކަލުން ދަރަޖައިގެ ގޮތުން އުފުއްލެވިއެވެ..."

﴿ وَلَمَّا جَآءَ مُوسَىٰ لِمِيقَٰتِنَا وَكَلَّمَهُۥ رَبُّهُۥ ... ﴾[99]

މާނައީ: "އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ މުއްދަތަށް މޫސާގެފާނު ވަޑައިގެންނަވައި، އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނާއި ވާހަކަދެއްކެވިހިނދެވެ..."

﴿ وَنَٰدَيْنَٰهُ مِن جَانِبِ ٱلطُّورِ ٱلْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَٰهُ نَجِيًّا ﴾[100]

---

[96] الأنعام: 115

[97] النساء: 164

[98] البقرة: 253

[99] الأعراف: 143

[100] مريم: 52

މާނައީ: "އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޠޫރު ފަރުބަދައިގެ ކަނާތްފަރާތުން އެކަލޭގެފާނަށް ގޮވާލެއްވީމެވެ. އަދި (ދެމިފުންގެ ގުރުބަ ސިއްރު ވާހަކަދެއްކެވުމަށް) ވާހަކަދެއްކެވުމަށް ކައިރި ކުރެއްވީމެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުގައި:

﴿ وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱئْتِ ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴾ [101]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ މޫސާގެފާނަށް ގޮވާލެއްވިހިނދު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ. އަނިޔާވެރި ޤައުމުގެ މީހުންގެ ގާތަށް ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަންނަވާށެވެ."

﴿ ...وَنَادَىٰهُمَا رَبُّهُمَآ أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَن تِلْكُمَا ٱلشَّجَرَةِ وَأَقُل لَّكُمَآ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴾ [102]

މާނައީ: "...އަދި އެ ދެކަނބަލުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ، އެ ދެކަނބަލުންނަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. އެގަސް ކައިރިވެވަޑައިގަތުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަ ދެކަނބަލުންނަށް ނަހީ ނުކުރައްވަން ހުއްޓެވެ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ޝައިޠާނާ، ތިޔަ ދެކަނބަލުންނަށް ބަޔާންވެގެންވާ ޢަދާވާތްތެރިއެއް ކަމަށް ވިދާޅުނުކުރައްވަން ހުއްޓެވެ؟"

އަދި މިބަސްފުޅުގައި:

﴿ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴾ [103]

މާނައީ: "އަދި އެއުރެންނަށް (އެބަހީ: މުޝްރިކުންނަށް) އެކަލާނގެ ގޮވާލައްވާ ދުވަސް (ހަނދުމަކުރާށެވެ.) ފަހެ، އެކަލާނގެ (އެދުވަހުން އެއުރެން ދެރަކޮށްލެއްވުމުގެގޮތުން) ވިދާޅުވާނެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށްވާ ޝަރީކުން ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ހީކޮށްގެން އުޅުނު ތަކެތި ކޮބައިހެއްޔެވެ."

[101] الشعراء: 10

[102] الأعراف: 22

[103] القصص: 62

﴿ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَآ أَجَبْتُمُ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴾ [104]

މާނައީ: "އަދި އެއުރެންނަށް (އެބަހީ: މުޝްރިކުންނަށް) އެކަލާނގެ ގޮވާލައްވާ ދުވަސް (ހަނދުމަކުރާށެވެ) ފަހެ، އެކަލާނގެ ވިދާޅުވާނެއެވެ. (ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފޮނުއްވި ރަސޫލުންނަށް) ތިޔަބައިމީހުން ދިނީ ކޮން ޖަވާބެއް ހެއްޔެވެ؟"

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ٱسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَـٰمَ ٱللَّهِ ... ﴾ [105]

މާނައީ: "އަދި މުޝްރިކުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސްމީހަކު، ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ރައްކާތެރިކަމަކަށް އެދިއްޖެނަމަ، ފަހެ، އެމީހަކު اللّٰه ގެ ކަލާމްފުޅު އަޑުއަހާލުމަށްޓަކައި އެމީހަކަށް ރައްކާތެރިކަން ދެއްވާށެވެ..."

﴿ ...وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَـٰمَ ٱللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُۥ مِنۢ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴾ [106]

މާނައީ: "...اللّٰه ގެ ކަލާމްފުޅު އަހައި، އެއުރެން އެ ކަލާމްފުޅު ވިސްނައި ދެނެގަތުމަށްފަހު، އެއުރެން ދަންނަނިވިހެ، ދެން އެ ކަލާމްފުޅު ބަދަލުކުރާ ބަޔަކު އެއުރެންގެ ތެރެއިން ވާކަން ކަށަވަރެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ ...يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُوا۟ كَلَـٰمَ ٱللَّهِ ۚ قُل لَّن تَتَّبِعُونَا ... ﴾ [107]

---

[104] القصص: 65
[105] التوبة: 6
[106] البقرة: 75
[107] الفتح: 15

މާނައީ: "...އެއުރެން އެދެނީ، اللهގެ ބަސްފުޅު ބަދަލުކުރުމަށެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ތިމަންމެންގެ ފަހަތުން ތިޔަބައިމީހުން ނާންނާނެތެވެ..."

އަދި އެކަލާނގެ މިބަސްފުޅުގައެވެ:

﴿ وَٱتْلُ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِن كِتَابِ رَبِّكَ ۖ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَـٰتِهِۦ ... ﴾[108]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ފޮތުން، ކަލޭގެފާނަށް ވަޙީކުރެއްވި ތަކެތި ކިޔަވައިދެއްވާށެވެ. އެކަލާނގެ ކަލިމަފުޅުތަކަށް ބަދަލުގެންނަވާނެ އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅުގައެވެ:

﴿ إِنَّ هَـٰذَا ٱلْقُرْءَانَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَكْثَرَ ٱلَّذِى هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴾[109]

މާނައީ: "އިސްރާއީލުގެދަރިން، އެކަންކަމާމެދު ދެބަސްވާ ކަންތައްތަކުގެ ގިނައިން ގިނަކަންތައްތަކުގެ ވާހަކަ ހަމަކަށަވަރުން، މި ޤުރުއާން، އެއުރެންނަށް ކިޔައިދީ ބަޔާންކޮށްދެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުގައެވެ:

﴿ وَهَـٰذَا كِتَـٰبٌ أَنزَلْنَـٰهُ مُبَارَكٌ ... ﴾[110]

މާނައީ: "މި ޤުރުއާނަކީ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި، ފޮތެކެވެ. ބަރަކާތްތެރި ފޮތެކެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅުގައެވެ:

﴿ لَوْ أَنزَلْنَا هَـٰذَا ٱلْقُرْءَانَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُۥ خَـٰشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ ٱللَّهِ ... ﴾[111]

[108] الكهف: 27
[109] النمل: 76
[110] الأنعام: 155
[111] الحشر: 21

މާނައީ: "ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތެއްގެ ބަދަލުގައި މިޢުޖިޒާތް ބަދަލުކުރެއްވިނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން، އެ އާޔަތަކީ الله އަށް ބިރުވެތިވުމުގެ ސަބަބެއް ކަނޑައަޅުއްވާން ބިރުވާތި ދިޔައުމަށް ފޮނުވިއެވެ..."

﴿ وَإِذَا بَدَّلْنَآ ءَايَةً مَّكَانَ ءَايَةٍۙ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوٓاْ إِنَّمَآ أَنتَ مُفْتَرِۭۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُۥ رُوحُ ٱلْقُدُسِ مِن رَّبِّكَ بِٱلْحَقِّ لِيُثَبِّتَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُۥ بَشَرٌۗ لِّسَانُ ٱلَّذِى يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِىٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُّبِينٌ ﴾ [112]

މާނައީ: "އެއް އާޔަތެއްގެ ބަދަލުގައި، އެހެން އާޔަތެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަދަލުކޮށްދެއްވައިފިނަމަ ހިނދު، -الله އެކަލާނގެ ބާވައިލައްވާ އެއްޗެއް މާގިނަ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ- އެމީހުން ބުނެތެވެ. ކަލޭގޮތުން ވާހަކަ ހަދަނީ، ދޮގުހަދާ މީހެއްކަމުގައެވެ. އަދި ޙަޤީޤަތަކީ އެއުރެންގެ ގިނަމީހުން ނުދަންނަތެވެ. ކަލޭގޮތުން ވިދާޅުވާށެވެ. ޙައްޤުގެ މައްޗަށް އެ ފޮތް ބާވައިލެއްވީ، ކަލޭގޮތުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން ރޫޙުލްޤުދުސްއެވެ. (އެއީ) އީމާންވި މީހުންނަށް ތާބިތުކަން ދެއްވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި މުސްލިމުންނަށް ހިދާޔަތް ކަމުގައްޔާއި، އުފާވެރި ޚަބަރެއް ކަމުގައެވެ. އެކަލޭގޮތަށް އުނގަންނައިދެއްވަނީ، ހަމަކަށަވަރުން، އިންސާނެއް އެއުރެން ބުނާކަން، ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވަމެވެ. އެއުރެން، އެކަލޭގޮތަށް އުނގަންނައިދެނީ ކަމަށް ބުނާ މީހާގެ ބަސަކީ، އަޖަމީ ބަހެވެ. މިއީ ބަޔާންވެގެންވާ އަރަބި ބަހެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

﴿ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴾ [113]

[112] النحل: 101-103

[113] القيامة: 22-23

މާނައީ: "އެދުވަހުން މޫނުމަތިން ދިލިވެ، އަރިވެގެންވެއެވެ. އެ މުއުމިނުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް ބަލަބަލައި ތިބޭނެއެވެ."

﴿ عَلَى ٱلۡأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴾[114]

މާނައީ: "ތަޚުތުތަކުގެ މަތީގައި (اللهއަށް) ބަލަބަލައެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿ لِّلَّذِينَ أَحۡسَنُواْ ٱلۡحُسۡنَىٰ وَزِيَادَةٞ ... ﴾[115]

މާނައީ: "ހެޔޮ ޢަމަލު ކުރި މީހުންނަށް، އެންމެހެޔޮ ޖަޒާ ހުރެއެވެ. (އެއީ ސުވަރުގެއެވެ.) އަދި އޭގެއިތުރަށްވެސް ހުރެއެވެ. (އެއީ الله ގެ މޫނުފުޅު ދެކުމެވެ.)..."

އަދި މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿ لَهُم مَّا يَشَآءُونَ فِيهَا وَلَدَيۡنَا مَزِيدٞ ﴾[116]

މާނައީ: "އެ ސުވަރުގޭގައި އެމީހުންނަށް އެދޭ ކޮންމެއެއްޗެއް ވެއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި އިތުރަށްވެސްވެއެވެ. (އެއީ الله ގެ މޫނުފުޅު ދެކުމެވެ.)"

الله ގެ ފޮތުގައިވާ މިބަސްގެ ވާހަކައިން ދޭހަވެގެންވެއެވެ. ކަމަ ހިފަހައްޓާ އެދޭ ބަލާ ޤުރުއާނާއިމެދު ފިކުރުކުރާ މީހަކަށް، ބައްލަވާ މަގު ބަޔާންވެގެންދާނެއެވެ.

ދެން އެއަށްފަހު، الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ސުންނަތް ޤުރުއާން ތަފްސީރުކޮށްދެއްވައި، ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. އަދި ޤުރުއާނަށް ދަލީލުކޮށްދީ، އަދި އިބާރާތްކޮށްދެއެވެ. އަދި އެކަންތައްތަކުން ރަސޫލާ ﷺ އެކަހަލަ ވިރިހަމަ ސިފަކުރައްވާފައިވާ، މަޢުރިފާގެ އަހުލުވެރިން

المطففين: 23[114]

يونس: 26[115]

ق: 35[116]

ޤަބޫލުކޮށްފައިވާ ޞައްޙަ ހަދީޘްތަކުގައި އައިސްފައިވާ ކަންތަކަށް އީމާންވުން އެފަދައިން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.

އެއީ އެކަލޭގެފާނު ﷺ ގެ މިބަސްފުޅު ފަދައިންނެވެ:

(يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرُ، فَيَقُولُ: مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ؟ مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ؟)[117]

މާނައީ: "ކޮންމެ ރެއަކު ރޭގަނޑުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ވާއިރު، އަހަރެމެންގެ ވެރި ރައްބު ދުނިޔޭގެ އުޑަށް ފައިބާވޮޑިގަންނަވައެވެ. އަދި ވިދާޅުވާނެއެވެ: 'ތިމަން އިލާހަށް ދުޢާކުރާނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ އެއީ އެމީހަކަށް އިޖާބަދެއްވުމަށެވެ. ތިމަންއިލާހުގެ ހަޟްރަތުން ސުވާލުކުރަން އެދޭނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ އެއީ އެމީހަކަށް ދެއްވުމަށެވެ. ތިމަންއިލާހުގެ ހަޟްރަތުން ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދޭނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ އެއީ އެމީހަކަށް ފުއްސަވައިދެއްވުމަށެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުގެވެ:

(للهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ، مِنَ أحدكم بِرَاحِلَتِهِ...) [118]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ (ސަވާރީ ގެއްލިފައި ދެން އެސަވާރީ ފެނުމުން) ވާ އުފަލަށްވުރެ ބޮޑަށް، الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ އަޅާ ތައުބާވުމުން އުފާވެވޮޑިގަންނަވާ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ...." މިހަދީޘެވެ.

އަދި މިބަސްފުޅުގެވެ:

(يَضْحَكُ اللهُ إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الآخَرَ يَدْخُلاَنِ الجَنَّةَ...) [119]

[117] رواه البخاري: 1145 ، ومسلم: 758 ، وأبو داود: 1315

[118] رواه البخاري: 6309 ، ومسلم: 2744 وغيرهما.

[119] رواه البخاري: 2826 ، ومسلم: 1890

މާނައީ: "الله ތަޢާލާ ދެމީހަކަށް ހިނިތުންވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. (އެދެމީހުން) އޭގެ ތެރެއިން އެކަކު އަނެކަކު ގަތުލުކޮށްލައެވެ. ދެން އެދެމީހުން ސުވަރުގެ ވަދެއެވެ...."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

(عجب ربنا من قنوط عباده وقرب غيره، ينظر إليكم أزلين قنطين، فيظل يضحك يعلم أن فرجكم قريب.) [120]

މާނައީ: "الله ތަޢާލާ، އެކަލާނގެ އަޅުތަކުން މާޔޫސްވެގެންވާކަމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ހާލަތު ބަދަލުވުން ގާތްވެފައިވާކަމުން އަޖައިބުވެ ވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދަތިކަމުގައި ޖެހި މާޔޫސްވެފައިވަނިކޮށް އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބައްލަވައެވެ. ދެންފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަތިކަމާއި މުސީބާތް ފިލައިދިއުން ގާތްވެގެންވާކަން އެކަލާނގެ ދަންނަވޮޑިގެންވާ ހާލު، އެކަލާނގެ ހިނިތުންވެވޮޑިގެންވާ ހާލު ދެމިހުންނަވައެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

(لَا تَزَالُ جَهَنَّمُ يُلْقَى فِيهَا وَتَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ، حَتَّى يَضَعَ رَبُّ الْعِزَّةِ فِيهَا قَدَمَهُ، -وفي رواية: عليها قدمه، فَيَنْزَوِي بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ وَتَقُولُ: قَطْ قَطْ....) [121]

މާނައީ: "ޖަހަންނަމަށް މީހުން އެއްލާލެވުމުން ދާނެއެވެ. އަދި އޭތި ބުނާނެއެވެ: 'އަދި އިތުރަށްވާހެއްޔޯ؟' އެއީ އިއްޒަތްތެރި ވެރި ރައްބުގެ ފައިސްފުޅު އެޖަހަންނަމުގެ ތެރޭގައި އަޅުއްވައިފިއުމަށް ދަންދެނެވެ." އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "...އެކަލާނގެ ފައިސްފުޅު ޖަހަންނަމުގެ މަތީގައި އަޅުއްވާނެއެވެ. ދެންފަހެ އޭގެ އެއްބައި އަނެއްބައިގާ ޖަމާވެ އެކުވެގެންދާނެއެވެ. އަދި އޭތި ބުނާނެއެވެ: 'ފުދިއްޖެއޭ ފުދިއްޖެއޭ'...."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

---

[120] رواه أحمد: 4/11، والطبراني: 208/19 ، واللاكائي: 426/3 والإسناد ضعيف لوكيع. وحسنه بالشواهد ابن تيمية وابن القيم والألباني. ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައިވަނީ "عجب" ގެ ބަދަލުގައި "ضحك أو يضحك" ހިނިތުންވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. މިލަފުޒުންނެވެ.

[121] رواه البخاري: 6661 ، ومسلم: 2848

(يَقُولُ اللهُّ عز وجل لآدم عليه السلام: يَا آدَمُ، فَيَقُولُ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، فَيُنَادَى بِصَوْتٍ إِنَّ اللهَّ يَأْمُرُكَ أَنْ تُخْرِجَ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ بَعْثًا إِلَى النَّارِ....) [122]

މާނައީ: "ޤިޔާމަތްދުވަހު އާދަމުގެފާނަށް الله ޢައްޒަ ވަޖައްލަ ގޮވާލައްވާނެއެވެ: 'އޭ އާދަމެވެ.' އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވާނެއެވެ: 'ލައްބައިކަ ވަސަޢުދައިކަ' ދެން އަޑަކުން ގޮވާލެވޭނެއެވެ: 'ތިބާގެ ދަރިފަސްކޮޅުން ބައެއް ނަރަކައަށް ނެރުއްވުމަށް الله ތަޢާލާ ތިބާއަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ....'

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

(مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ، لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حاجب ولا تُرْجُمَانٌ....) [123]

މާނައީ: "އެމީހެއްގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އެމީހަކާއި ވާހަކަ ދައްކަވާނެ މީހަކު ނުވާނެއެވެ. އެމީހަކާއި އެކަލާނގެއާއި ދެމެދު އެއްވެސް ފަރުދާއެއް އަދި ތަރުޖަމާނެއް ނުހުންނާނެއެވެ."

އަދި ބަލިމީހަކު ފަރުވާކުރުމުގައި އެކަލޭގެފާނު ﷺ ކިޔުއްވާ ދުޢާއެއްގައިވާ މިބަސްފުޅެވެ:

(رَبَّنَا اللهَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ، أَمْرُكَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، كَمَا رَحْمَتُكَ فِي السَّمَاءِ اجْعَلْ رَحْمَتَكَ فِي الْأَرْضِ، اغْفِرْ لَنَا حُوبَنَا وَخَطَايَانَا، أَنْتَ رَبُّ الطَّيِّبِينَ، أَنْزِلْ رَحْمَةً مِنْ رَحْمَتِكَ، وَشِفَاءً مِنْ شِفَائِكَ عَلَى هَذَا الْوَجَعِ فَيَبْرَأُ.) [124]

---

[122] رواه البخاري: 4741، ومسلم: 222

[123] رواه البخاري: 7443، ومسلم: 1016 ، ولفظ الحاجب أخرجه اللاكائي: 553، وابن خزيمة: 363/1

[124] رواه أبو داود: 3892، والطبراني: 8636 وفيه زيادة بن محمد وهو منكر الحديث ، والنسائي: 10807 وفيه رجل مجهول. فإسناد الحديث ضعيف.

މާނައީ: "އުޑުގައިވާ އަރަހުންގެ ވެރި ރައްބު الله އެވެ. ތިޔަކަލާނގެ އަމުރުފުޅު އުޑާއި ބިމުގައިވެއެވެ. ތިޔަކަލާނގެ ރަޙްމަތް އުޑުގައިވާފަދައިން ތިޔަކަލާނގެ ރަޙްމަތް ބިމުގައިވެސް ލައްވާދެއްވާ. އަހަރުމެންގެ ފާފަތަކާއި ކުށްތަކުން ފުއްސަވާދެއްވާ. ތިޔަކަލާނގެއީ ޠައްޔިބު ހެޔޮވެރި މީސްތަކުންގެ ރައްބެވެ. ތިޔަކަލާނގެ ރަޙްމަތުން ރަޙްމަތެއް، އަދި ތިޔަކަލާނގެ ޝިފާއިން ޝިފާއެއް، މިބަލިމީހާގެ ވޭނަށް ބާވައިލައްވާނދޭވެ. ދެން އެވޭނެއް ފަސޭހަވެގެންދާނެއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅުގައިވެ:

(...أَلاَ تَأْمَنُونِي وَأَنَا أَمِينُ مَنْ فِي السَّمَاءِ...) [125]

މާނައީ: "...ތިމަންކަލޭގެފާނީ އަމާނާތްތެރިއެއްކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ނުބަލާނީތޯއެވެ؟ (އެއީ) ތިމަންކަލޭގެފާނީ އުޑުގައިވާ ފަރާތުގެ އަމާނާތްތެރިޔާއެވެ..."

އަދި މިބަސްފުޅުގައިވެ:

(...والْعَرْشُ فوق ذلك، وَاللهُ فَوْقَ الْعَرْشِ، وَهُوَ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ.) [126]

މާނައީ: "...އަދި ޢަރުޝުވަނީ އޭގެ މަތީގައެވެ. އަދި الله ވަޑައިގެންވަނީ އެކަލާނގެ ޢަރުޝީގެ މަތީގައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އުޅޭގޮތެއްގެ މަތީގައި ހުރި ކަމެއް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ."

އަދި ޖާރިޔާއަށް އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި ބަސްފުޅުގައިވެ:

---

[125] رواه البخاري: 4351 ، ومسلم: 1064

[126] رواه أبو داود: 4725 ، والترمذي: 3320 وابن ماجه: 193 . މިޙަދީޘް ޝައިޚް އަލްބާނީ ޟަޢީފުކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި އެއަށް މަރުފޫޢުގެ ޝާހިދެއްވެއެވެ. އެއީ މިލަފްޒުންނެވެ: (... وَالْعَرْشُ فَوْقَ الْمَاءِ وَاللَّهُ فَوْقَ الْعَرْشِ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنْ أَعْمَالِكم...) މާނައީ: "ޢަރުޝުވަނީ ފެނުގެ މަތީގައެވެ. އަދި الله ވަޑައިގެންވަނީ ޢަރުޝީ މަތީގައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަމެއް އެކަލާނގެއަށް ފޮރުވިގެނެއް ނުވެއެވެ." (رواه ابن خزيمة: 243/1 ، واللالكائي: 396/3)

(«أَيْنَ اللهُ؟» قَالَتْ: فِي السَّمَاءِ، قَالَ: «مَنْ أَنَا؟» قَالَتْ: أَنْتَ رَسُولُ اللهِ، قَالَ: «أَعْتِقْهَا، فَإِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ»)[127]

މާނައީ: "ﷲ ކޮބާހެއްޔެވެ؟' އެކަނބުލޭގެ ދެންނެވިއެވެ: 'އުޑުގައެވެ.' ނަބީ ﷺ ކުރެއްވިއެވެ: 'މިމަންކަލޭގެފާނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟' އެކަނބުލޭގެ ދެންނެވިއެވެ: 'ކަލޭގެފާނީ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ.' ނަބީ ﷺ ކުރެއްވިއެވެ: 'އެކަނބުލޭގެ މިނިވަންކުރާށެވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭގެއީ މުއުމިނެކެވެ.'

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

(أَفْضَلَ الْإِيمَانِ أَنْ تَعْلَمَ أَنَّ اللهَ مَعَكَ حَيْثُمَا كُنْتُ.) [128]

މާނައީ: "އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ އީމާންކަމީ، ތިބާގެ ކޮންމެތާކު ﷲ ތިބާއާއިއެކު ވޮޑިގެންވާކަން ތިބާ ދެނެގަތުމެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

(إِذَا قَامَ أحدكم إلى الصلاة، فَإِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قِبَلَ وَجْهِهِ، فَلَا يَبْصُقَنَّ قِبَلَ وَجْهِهِ، وَلَا عَنْ يَمِينِهِ، وَلكن عَنْ يَسَارِهِ، أو تَحْتَ قدمه...) [129]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުކުރުމަށް ތެދުވެއްޖެކަމުގައިވާނަމަ، ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ތަޢާލާވަނީ އޭނާގެ ކުރިމަތީގައެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ކުރިމައްޗަށް ކުޅުނުޖަހާ ހުރިކަމެވެ. އަދި ކަނާތްފަރާތަށްވެސްއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އޭނާގެ ވާތްފަރާތަށް ނުވަތަ އޭނާގެ ފައިދަށަށް ކުޅުޖަހާށެވެ...."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

[127] رواه مسلم: 537

[128] رواه الطبراني: 8796 ، حلية الأولياء: 124/6

[129] رواه البخاري: 406 ، ومسلم: 547، 3008

(اللهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ وَرَبَّ الْأَرْضِ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، وَمُنْزِلَ التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْقَانِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْءٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، اللهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ، وَأَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ.) [130]

މާނައީ: "އޭ الله އެވެ. އޭ ހަތް އުޑުގެ ރައްބުވެ. އަދި ބިމުގެ ވެސް ރައްބުވެ. އަދި މަތިވެރިވެގެންވާ ޢަރުޝުގެ ވެސް ރައްބުވެ. އަހަރެމެންނާއި ހުރިހާ ތަކެއްޗެއްގެ ވެސް ރައްބުވެ. އޮށްޓަރާއި ޓޫރުން ގަސްފަދުއަރާ އިލާހެވެ. ތައުރާތާއި އިންޖީލާއި ފުރުޤާން (ޤުރުއާން) ބާވައިލެއްވި އިލާހެވެ. އެއެއްޗެއްގެ ނިތްކުރިގައި ހިފައިވަޑައިގެންވާ (ތިބާއިލާހުގެ ބާރުފުދުންތެރިކަމާ) ކޮންމެ ތަކެއްޗެއްގެ ނުބައިކަމުން އަޅާ ތިބާއިލާހުގެ ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ. ތިބާއިލާހީ އެންމެ ފުރަތަމަ އިސްވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ. ފަހެ ތިބާއިލާހުގެ ކުރިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިބާއިލާހީ އެންމެ ފަސްވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ. ފަހެ ތިބާއިލާހުގެ ފަހުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިބާއިލާހީ ހުރިހާ މަތިވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ. ފަހެ ތިބާއިލާހުގެ މަތީގައި އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިބާއިލާހީ ކައިރިވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ. ފަހެ ތިބާއިލާހާއިދުރު ކައިރީގައި އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަޅާގެ ދަރަނި ފުއްދަވާދެއްވާނދޭވެ. އަދި ފަގީރުކަމުން އަޅާ މުސްތަޣުނީކުރައްވާނދޭވެ."

އަދި އެކަލާނގެ ޞިފަތަކުގެ ތެރެއިން، އެކަލާނގެ ކައިރިކަމާއި ކައިރިވެވޮޑިގެންވާކަމުގެ ދަލީލެއްކަމުގައި އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްގައި ވިދާޅުވިއެވެ:

(أَيُّهَا النَّاسُ ارْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ؛ فَإِنَّكُمْ مَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا، إِنَّمَا تَدْعُونَ سَمِيعًا بَصِيرًا. [131] إِنَّ الَّذِي تَدْعُونَ أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِكُمْ مِنْ عُنُقِ رَاحِلَتِهِ.) [132]

---

[130] رواه مسلم: 2713

[131] رواه البخاري: 4205 ، ومسلم: 2704

މާނައީ: "އޭ މުސްލިމުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގެ މައްޗަށް މަޑުމައިތިރިވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ދުއާކުރަނީ ބިރު އަދި (އަޑުނިވާ ހިސާބު) ދުރުގައިވާ ފަރާތަކަށް ނޫނެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ދުއާކުރާކަން ކަށަވަރީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ކައިރިގައިވޮޑިގެންވާ އިލާހަކަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ދުއާކުރާ އިލާހު، އެމީހެއްގެ ސަވާރީގެ ކަނދުރާއަށްވުރެވެސް ބޮޑަށް ތިޔަބައިމީހުން ކުރެ މީހަކާއި ކައިރިވޮޑިގެންވެއެވެ."

އަދި މިޙަދީޘުގައިވެ:

(إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ القَمَرَ ليلة البدر، لاَ تُضَامُونَ فِي رُؤْيَتِهِ، فَإِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لاَ تُغْلَبُوا عَلَى صَلاَةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ، وَصَلاَةٍ قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ، فَافْعَلُوا.) [133]

މާނައީ: "ސާދަވީރޭގެ ހަނދު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނަފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރައްބު ހަމަކަށަވަރުންވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނާނެއެވެ. އެކަލާނގެ ފެނުމުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް ދަތިކަމެއް ނުވާހުށްޓެވެ. ފަހެ އިރުއެރުމުގެ ކުރިންނާއި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރިން ނަމާދުކުރުމަށް (އެބަހީ: ފަތިސްނަމާދާއި އަޞްރުނަމާދު) ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ގަދަވެގަތުމުގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުން ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާނަމަ (އެބަހީ: ނަމާދު ކުރުމަށް ހުރަސްއަޅާކަމެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ގަދަވެގަތުމުން ހައްކާކެރިވެވޭނަމަ) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެފަދައިން ކަންތައްކުރާށެވެ."

މިނޫނުވެސް މިފަދަ ބަޔާންތަކެވެ. އެބަޔާންތަކުގައި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް، އެކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރައްބު، އެކަލޭގެފާނަށް ހަބަރުދެއްވާފައިވާ ކަންތަކުން އެކަލޭގެފާނު ހަބަރުދެއްވައެވެ. ފަހެ ނަޖާތް ފިރުޤާގައިވާ އަހުލުއްސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތުގެ އަހުލުވެރިން އެހަބަރުތަކަށް އީމާންވެއެވެ. އެއީ الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ފޮތުގައި ހަބަރުދެއްވާފައިވާ ކަންތަކަށް

[132] رواه أحمد: 19599 ، والنسائي: 7633

[133] رواه البخاري: 554، ومسلم: 633

އެބައިމީހުން އީމާންވާފަދައިންނެވެ. އެއީ ތަޙްރީފުކޮށްދޭކަށް މާނަ ބަދަލުކޮށްދިނުމެއް ނެތި، އަދި އެއަށް އިންކާރުކޮށް ނަފީކުރުމެއް ނެތިއެވެ. އަދި ވަޞްފުތައް ބާޠިލުކުރުމެއް ނެތި، އަދި އެއްފަދަކޮށް މިޘާލުޖެހުމެއްވެސް ނެތިއެވެ. އަދި ކައިފިއްޔާ، އެބައިމީހުންނަކީ ފިރުޤާތަކުގެ ދެމެދުގައިވާ ބައެކެވެ. އެއީ އުއްމަތްތަކުގެ ތެރޭގައި މިއުއްމަތް ދެމެދުގައިވާ ފަދައިންނެވެ.

ފަހެ الله ތަޢާލާ ސިފަފުޅުތަކުގެ ބާބުގައި އެބައިމީހުންވަނީ، ސިފަތަށް ނަފީކުރާ އިންކާރުކުރާ ޖަހްމިއްޔާއާއި އަދި މިޘާލުޖަހާ މުޝައްބިހާއިންގެ ދެމެދުގައި މެދުމިންގަނޑެވެ.

އަދި الله ތަޢާލާގެ ޢަމަލުފުޅުތަކުގެ ބާބުގައި އެބައިމީހުންވަނީ، ޤަދަރިއްޔާއާއި[134] ޖަބްރިއްޔާގެ[135] ދެމެދުގައި މެދުމިންގަނޑެވެ.

އަދި الله ތަޢާލާގެ ވަޢީދުގެ ބަސްފުޅުތަކުގެ ބާބުގައި އެބައިމީހުންވަނީ، މުރުޖިއާއާއި ޤަދަރިއްޔާގެ ތެރެއިންވާ ވަޢީދިއްޔާއާއި ޚަވާރިޖުންނާއި އަދި އެހެން މީހުންގެ ދެމެދުގައި މެދުމިންގަނޑެވެ.

އަދި އީމާންކަމާއި ދީނުގެ ބާބުގައި އެބައިމީހުންވަނީ، ޙަރޫރިއްޔާއާއި މުޢުތަޒިލާއިންނާއި، އަދި މުރުޖިއާއާއި ޖަހްމިއްޔާގެ ދެމެދުގައި މެދުމިންގަނޑެވެ.

އަދި الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ޞަޙާބީންނާއިމެދުގައި އެބައިމީހުންވަނީ، ރާފިޟީންނާއި ޚަވާރިޖުންގެ ދެމެދުގައި މެދުމިންގަނޑެވެ.

އަދި الله ތަޢާލާ އަރުޝީގެ މަތީގައި ހުންނެވުމަށް އީމާންވުމާއި، އަދި الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން މުތަވާތިރުކޮށް އައިސްފައިވާ، އަދި އުއްމަތުގެ ސަލަފުން އެކަމަށް

[134] ޤަދަރިއްޔާ الله ތަޢާލާގެ މިންވަރުކުރެއްވުމާއި ނުލާ އެބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތައް ކުރަނީ އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ އިޚްތިޔާރުންނެވެ ދެކޭ ބައެކެވެ. އެބައިމީހުން ބުނަނީ ބަނދާގެ ޢަމަލުތަކުގެ ޚާލިޤަކީ ބަނދާ ކަމުގައެވެ. الله ތަޢާލާ ހައްދަވާފައި ނުވާކަމުގައެވެ. އަދި ޖަބްރިއްޔާ، ޢަމަލުތަކުގެ ޚާލިޤަކީ ޢަބްދު ނޫން ކަމުގައި ބުނާ ބައެކެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ބަނދާގެ ޢަމަލުތަކުގައި އިޚްތިޔާރެއް ނެތް މީހުން، އިންސާނާ ޢަމަލުކުރަނީ ކުރިން އެކަމަށް الله މަޖުބޫރުކުރައްވާފައިވާތީ ކަމުގައި ދެކެއެވެ.

[135] ޖަބްރިއްޔާ ޤަދަރިއްޔާގެ ދިމާ ޚިލާފު އެއް ބައެކެވެ. އެބައިމީހުން ބުނަނީ ބަނދާ ކުރާ ކަމެއްގައި އިންސާނާއަށް އިޚްތިޔާރެއް ނެތްކަމަށެވެ. އިންސާނުންނަކީ މަޖުބޫރުވެފައިވާ ބައެކެވެ. އަދި ބަދުއަމަލުތަކަކީ ކަލޭގެފާނު الله ކަމަށެވެ. އަދި ކާފިރު މީހުންނަށް الله އަދަބު މަޖުބޫރުކުރައްވައި، އަދި އީމާން މީހުންނަށް الله ސަވާބު މަޖުބޫރުކުރައްވައެވެ.

އިޖްމާޢުވެގެންވާ ކަމެއްކަމުގައިވާ الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ އުޑުތަކުގެ މަތީގައި ޢަރުޝީގެ މަތީގައި، އެކަލާނގެ ހުރިހާ ޚަލްޤުތަކުންގެ މަތީގައި ވޮޑިގެންވާކަމާއި، އަދި ޚަލްޤުތަކުންނީ ކޮންމެ ތަނެއްގައި އެބައިމީހުންނާއި އެކުގައި އެބައިމީހުން ކުރަމުންއަންނަ ކަންތައް ދެނެވޮޑިގެންވާހުރި އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވާކަން، މިކަންތަކަށް އީމާންވުންވެސް އަރަރުވެން ބަޔާންކުރި الله އަށް އީމާންވުމުގެ ތެރެއިން ވަދެގެންނެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ މިބަސްފުޅުގައިވެސް އެކަންތައް ޖަމަބަލުކުރައްވާފައިވެއެވެ:

﴿ هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۚ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۖ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴾[136]

މާނައީ: "އުޑުތަކާއި، ބިން، ހަ ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހެއްދެވި ރަސްކަލާނގެއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ޢަރުޝީގެ މައްޗަށް އަރާވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ބިމުގެތެރެއަށް ވަންނަ ތަކެއްޗާއި، އެ ބިމުން ނުކުންނަ ތަކެއްޗާއި، އުޑުން ފައިބާ އެއްޗެއްޗާއި، އެ އުޑަށް އަރައިގެންދާ އެއްޗެއް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކޮންތާކުގައި ތިބިޔަސް، ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު، އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި الله އީ، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ޢަމަލުތައް ދެކެން ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

އަދި އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުގައިވާ: "...އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކޮންތާކުގައި ތިބިޔަސް، ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު، އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ..." މިގެ މާނައަކީ އެކަލާނގެ ޚަލްޤުތަކުންނާއި މަސްހުނިވެގެން އެކުގައިވާ ވަރަކަށެއް ނޫނެވެ. ޢަރަބި ބަހުގެ ގޮތުންވެސް މިފަދައިން ދޭހަވެއެވެ. އަދި އެއީ އުއްމަތުގެ ސަލަފުން އެކަމަކަށް އިޖްމާޢުވެގެންވާ ކަންތަކާއި ޒިކުރުވެގެންވާ މާނައެވެ. އަދި الله ތަޢާލާ، އެކަލާނގެ ޚަލްޤުތަކުން އުދުއްވައިގެ މަތީގައި އުފުއްލަވާފައިވާ ފިޔަވަޅުގައި ޒިޔާދަކުރެވޭނެ ކަމުގެ، އަދި ޢިލްމާ، ހިދާޔަތާ الله ގެ އާޔަތްތަކުގެ ތެރެއިން އާދަމީތަކުރައްވާ އެކަލާނގެ މަޚްލޫޤުތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކުޅަ

[136] الحديد: 4

އެއްމަހުޖޫރުވެ. ދެން އެއަށްފަހު އަހަރުތަކުގައި ޚުލްފާއެއް ނުވެ. އެއާއިއެކު ދަލީލުތަކުގެ ޙަޤީޤީ މާނައިގެ ދަށުން ރިޔާސީގޮތުން ހުށަހަޅާ. ފަހެ ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ ކުރުސިއްޔު ތެރޭގައި، ފުޅާވެގެންވާ އުޑުތަކާއި ބިން ވެސް، އެބައިމީހުންގެ ބޭނުން ހިފަހައްޓަވަނީ ވެސް، އަދި އުޑުތައް ބިމާ ދިމާއަށް ވެއްޓުމުން ހިފަހައްޓަވަނީ ވެސް. އަދި އުޑާއި ބިން މަތިން ހުއްދަފުޅާއެކު މެނުވީ ނުވާނެ އެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކުގެ ތެރޭގައި ވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުން އުޑާއި ބިން ހަމަޖެހިފައި ވުމެވެ. މާނަ ބަޔާންކޮށްދެއްވި ބަސްފުޅުތަކުގައި ޙަޤީޤަތުގެ މައްޗަށް ގެންގުޅުމެވެ. ހަމައެކަނި ތަޙްރީފު ނުކުރެވޭ ގޮތުގެ މަތިން ދޮގު ޚިޔާލުތަކުން ރައްކާތެރިކުރަންވާނެއެވެ. އެއީ މިސާލަކަށް "...ފިއްސަމާޢި..." ﷲ ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅުގެ ޒާހިރު މާނައަކީ، އުޑުތައް އެކަލާނގެ އުފުލާ ކަމަށް ނުވަތަ ހިޔާކުރާ ކަމަށް ހީކުރުމެވެ. ފަހެ މިއީ ޢިލްމުވެރިންނާއި އީމާންވެރިން އެއްބަސްވެފައިވާ ގޮތުގައި ބާޠިލު ކަމެކެވެ. ފަހެ ﷲ ތަޢާލާގެ ކުރުސިއްޔު އުޑުތަކާއި ބިމަށް ފުޅާވެގެންވެއެވެ. އަދި އުޑުތަކާއި ބިން ނެތިދިޔުމުން އެކަލާނގެ ހިފަހައްޓަވައެވެ. އަދި އުޑު ބިމުގެ މައްޗަށް ވެއްޓުމުން، އެކަލާނގެ ހުއްދަފުޅާއެކު މެނުވީ ހިފަހައްޓަވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުން އުޑާއި ބިން ކޮޅަށް ހުރުމަކީ ވެސް އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކުގެ ތެރޭގައިވާ ކަމެކެވެ.

އަދި (ﷲ އަށް އީމާންވުމުގެ ތެރެއަށް) އެކަލާނގެ ޚަލްޤުތަކާ ކައިރިވެވޮޑިގެންވާ ކަމާއި ދުޢާއަށް ޖަވާބު ދެއްވާ ކަމަށް އީމާންވުން ވަދެގެންވެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވި ބަސްފުޅުގައި ފަދައިންނެވެ:

﴿ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ ۖ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ... ﴾ [137]

މާނައީ: "އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއާމެދު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުން ކަލޭގެފާނާ ސުވާލުކުރާނަމަ، (ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ

137 البقرة: 186

(އުއްރުނާނާ) ކުއްތަންވެ ވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަސްފުޅަކީ
ދުއާކޮށްދިނަމަ ދުއާކުރި މީހާގެ ދުއާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިޖާބަ ކުރައްވާނެއެވެ..."

އަދި ނަބިއްޔާ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(...إِنَّ الَّذِي تَدْعُونَ أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِكُمْ مِنْ عُنُقِ رَاحِلَتِهِ.)[138]

މާނައީ: "....ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ދުއާކުރާ އިލާހު، އެމީހެއްގެ ސަވާރީގެ ކަނދުރާއަށްވުރެވެސް ބޮޑަށް ތިޔަބައިމީހުން ކުރި މިހާރު ކައިރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ."

އަދި ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގައި ޛިކުރުކުރެވިގެން އައިސްފައިވާ، އެކަލާނގެ ކައިރިގައިވެވޮޑިގެންވުމާއި އަދި އެކުގައިވެވޮޑިގެންވުން، އެކަލާނގެ އެންމެމަތި ބޮޑުކަމާގެ މަތިގައި ވޭތިވެދާކަން ޚިލާފުކުރުމަކަށްވުރެން ނުވެއެވެ. އެހެނީ ﷲ ތަޢާލާ، އެކަލާނގެ ހުރިހާ ސިފަފުޅުތަކެއްގައިވެސް އެކަލާނގެއާއި އެއްފަދަވެގެންވާ އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ ކައިރިވެވޮޑިގެންކަން ކުއްތަންވުމުގައި (އެންމެމަތި ބޮޑުކަމާގެ) މަތިގައި އޮތުގައި ވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

އަދިވެސް އެކަލާނގެއަށާއި އެކަލާނގެ ފޮތްތަކަށް އީމާންވުމުގެ ބައެއްގައި: ޤުރުއާނަކީ ﷲ ގެ ކަލާމްފުޅުކަމާއި، (އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުން) ބާވައިލައްވައިގެންވާ ފޮތެއްކަމާއި، މަޚްލޫޤެއް ނޫންކަމާއި، އަދި އެޤުރުއާން ފެށިގެންއައީ އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުންކަމާއި، އަދި އެޤުރުއާން އެނބުރި ރުޖޫޢަވާނީ އެކަލާނގެއަށްކަމާއި، އަދި އެޤުރުއާނަކީ ހަމަ ޙަޤީޤަތުގައިވެސް ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައިދެއްވި ބަސްފުޅުކަމާއި، އަދި ﷲ ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ މުޙައްމަދު ﷺ އަށް ބާވައިލެއްވި މިޤުރުއާނަކީ ހަމަ ޙަޤީޤަތުގައި ﷲ ގެ ކަލާމްފުޅުކަމާއި، އެހެން މީހެއްގެ ބަސްފުޅެއް ނޫންކަމަށް އީމާންވުން ހިމެނެއެވެ. އަދި ޤުރުއާނަކީ ﷲ ގެ ކަލާމްފުޅު ޙިކާޔަތްކުރުމެއް ނުވަތަ ޤުރުއާނަކީ ﷲ ގެ ކަލާމްފުޅު ތަޢުބީރުކުރުމެއް ކަމުގައިވާނެ ބައްޔެއްކަމުގައި ހިޔާލުކުރުން ނުވެއެވެ. އަދި ހިތުގައި، ދިރާސާކުރާ ޤުރުއާން ހިފުމުގައިވީނަމަވެސް، ނުވަތަ މުޞްޙަފުތަކުގައި ލިޔުނުކަމުގައިވީނަމަވެސް،

---

[138] رواه البخاري: 4205 ، ومسلم: 2704 رواه أحمد: 19599 ، والنسائي: 7633

އެކަނބަލުގެ ސަބަބުން ޤުރުއާން اللّه ގެ ކަލާމްފުޅުކަމުގައި ބަޔާންވެގެންވުން ޘާބިތު ނުވެއެވެ. އެހެނީ ފަދަ ކަލާމް (ބަސް)، ބަޔާނަކީ ނިސްބަތްކުރެވޭނީ އެންމެ ފުރަތަމަ އެބަސް ބުނި ފަރާތަށެވެ. އެބަސް ފޯރުކޮށްދިނީ އަދާކުރާ މީހާއަކަށް ނޫނެވެ. ފަހެ ޤުރުއާނަކީ اللّه ގެ ކަލާމްފުޅެވެ. އޭގެ އަކުރުތަކާއި އަދި އޭގެ މާނަތަކުގެ ބަޔާންވުންވެސްމެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ބާވަތެއްގައި اللّه ގެ ކަލާމްފުޅަކީ މާނައަކާ ނުލާ އަކުރުތަކެއް ނޫނެވެ. އަދި އަކުރުތަކަކާ ނުލާ ހަމައެކަނި މާނަތަކެއްވެސް ނޫނެވެ.

އަދިވެސް އަހަރުމެން ބާރަސްކުރި އެކަލާނގެ ފޮތްތަކާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުމުގެ ތެރެއިން، ޤިޔާމަތްދުވަހު މުއުމިނުންގެ ހަމަ ލޮލުން اللّه ތަޢާލާ ފެންނާނެކަމަށް އީމާންވުން ވަންނަހުއްޓެވެ. އެއީ އެއްވެސް ވިލާއެއް ނެތި، ސާފުކޮށް އެބައިމީހުންނަށް އިރު ފެންނަ ފަދައިންނެވެ. އަދި ސާދަވިހިވާރޭގެ ހަނދު އެބައިމީހުންނަށް ފެންނަ ފަދައިންނެވެ. އެކަލާނގެ ފެނުމުގައި އެބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް ދަތިކަމެއް ޝައްކެއް ނުވާހުއްޓެވެ. ޤިޔާމަތުގެ މައިދާނުގައި އެބައިމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ފެންނަހުއްޓެވެ. ދެން ސުވަރުގޭ ވަނުމަށްފަހު އެބައިމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ފެންނަ ހުއްޓެވެ. އެއީ اللّه ތަޢާލާ އިރާދަކުރައްވާ ގޮތަކަށެވެ.

އަދިވެސް، އާޚިރަތްދުވަހަށް އީމާންވުމުގެ ތެރޭގައި، މަރުވުމަށްފަހު ވާނެކަމަށް ނަބިއްޔާ ﷺ ހަބަރުދެއްވާފައިވާ ހުރިހާ ކަމަކަށް އީމާންވުން ހިމެނެއެވެ. އެގޮތުން ކަބުރުގެ ފިތުނައާއި، ކަބުރުގެ ޢަޛާބާއި ނިޢުމަތަށް އީމާންވުމެވެ. ދެންފަހެ ކަބުރުގެ ފިތުނަ ދަންނައީ، ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުންގެ ކަބުރުތަކުގައި އިމްތިޙާނުކުރެވޭހުއްޓެވެ. އެގޮތުން އިންސާނާއަށް ބުނެވޭހުއްޓެވެ: 'ކަލޭގެ ރައްބަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ އަދި ކަލޭގެ ދީނަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އަދި ކަލޭގެ ނަބިއްޔާއަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟' ދެންފަހެ އީމާންވި މީސްތަކުން، ޘާބިތުވެގެންވާ ބަހުން اللّه ތަޢާލާ އެމީހުން ޘާބިތުކުރައްވާނެއެވެ. އެގޮތުން މުއުމިނާ ބުނާނެއެވެ: 'اللّهއީ އަހުރެންގެ ރައްބެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނީ އަހުރެންގެ ދީނެވެ. އަދި މުޙައްމަދުގެފާނީ އަހުރެންގެ ނަބިއްޔާއެވެ.' ދެންފަހެ ޝައްކުގައިވާ މީހާ، ދަންނައީ، އޭނާ ބުނާނެއެވެ: 'އާހް! އާހް! އަހުރެންނަކަށް ނޭނގެއެވެ. މީސްތަކުން އެއްޗެއް ބުނާއަޑު އަހުރެން އެހީމެވެ. ދެން އެގޮތަށް އަހުރެންވެސް ބުނީމެވެ.' ދެންފަހެ އޭނާގެ ގައިގައި ދަގަނޑު ހަންމުގުރުން ޖަހާލެވޭހުއްޓެވެ. ދެން އޭނާ ހަޅޭއްލަވައި ގޮވާލާނެއެވެ. އޭނާގެ ހަޅޭލުގެ އަޑު

އިންސާނުން ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ އެއްޗަކަށް އިވޭހުއްޓެވެ. އިންސާނާއަށް އެހަޅޭއްލެވުމުގެ އަޑު އިވިއްޖެކަމުގައި ވާނަމަ އޭނާ ހޭނެތިގެންދާނީއެވެ. ދެން މިފަދައިން ގަބުރުގައިވަނީ ބޭއްވިގެންވާ ޤިޔާމަތްދުވަހާއި ހަމައަށް ހުރި ނިޢުމަތްތަކެވެ. އެހެނީ ބަރުޒަޚެވެ. ދެން އެދުވަހުން ފެށިގެން ހަރިކަތަކަށް އަސްލުހާ ދެއްވާދެވޭ ހުއްޓެވެ.

އަދި الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ފޮތުގައި ހަބަރުދެއްވާފައިވާ، އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ދުލުމުބާރަކުން ހަބަރުދެއްވާފައިވާ، އަދި މުސްލިމުން އެދުވަހަށް އަންނަނިކަމާއިމެދު އިޖްމާޢުވެގެންވާ ޤިޔާމަތްދުވަސް ޤާއިމުވާހުއްޓެވެ. ދެންފަހެ ހުސްފަޔާ، ޢުރިޔާމުން، ޚިތާނު ނުކުރެވި ހާލު މީސްތަކުން އެބައިމީހުންގެ ޤަބުރުތަކުން ތެދުވެގެން ޢާލަމްތަކުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް އަންނާނެއެވެ. އަދި އިރު އެމީހުންނާއި ގާތްވާނެއެވެ. އަދި ދާހުން އެމީހުންގެ އަނގަމާއި ހަމައަށް ފޮރުވާނެއެވެ. އަދި މީޒާނުތަކެއް ބެހެއްޓިގެން ހުއްޓެވެ. އަޅުތަކުންގެ ޢަމަލުތައް ކިރައި މިނިކުރާ ހުއްޓެވެ.

﴿ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ۝١٠٢ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ فِى جَهَنَّمَ خَـٰلِدُونَ ﴾[139]

މާނައީ: "ފަހެ، އެމީހެއްގެ (ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ) މީޒާނުތައް ބަރުވެއްޖެމީހާ (ދަންނާށެވެ.) ފަހެ، އެއުރެންނަކީ ކާމިޔާބުވި މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ (ހެޔޮ ޢަމަލު ތަކުގެ) މީޒާނުތައް ލުއިވެއްޖެމީހާ (ދަންނާށެވެ.) ފަހެ، އެއުރެންނީ ނަފްސުތަކަށް، ގެއްލުންދީ މީހުންނެވެ. ނަރަކައިގައި އެއުރެން ދެމިތިބޭނޭއެވެ."

އަދި ތަރާޒުތަކަށް ކަނޑިތަކެއް ވާހުއްޓެވެ. އެއީ ޢަމަލުތަކުގެ ބަރުދަނުގެ ކަނޑިބުރިތަކެވެ. ދެންފަހެ ވާހަކަ އެމީހެއްގެ ބާކީ ހެޔޮމީހުންނާއި، އެމީހެއްގެ ބައި ފަރާތް ނުބައި އެމީހެއްގެ ގުޅިގެން ހިނގާ މިހެނެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ވަހީކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ:

139 المؤمنون: 102-103

﴿ وَكُلَّ إِنسَـٰنٍ أَلْزَمْنَـٰهُ طَـٰٓئِرَهُۥ فِى عُنُقِهِۦ ۖ وَنُخْرِجُ لَهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ كِتَـٰبًا يَلْقَىٰهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾ ٱقْرَأْ كِتَـٰبَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ ٱلْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴾[140]

މާނައީ: "އަދި ކޮންމެ އިންސާނަކުގެ، އޭނާ ކުރާ އަމަލު، އޭނާގެ ކަރުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުފުއްލަވައިފީމެވެ. އަދި ޤިޔާމަތްދުވަހުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހަކަށް ފޮތެއް ނެރުއްވާހުށީމެވެ. އެ ފޮތް ހުޅުވިގެންވާ ގޮތުގައި، އޭނާ ދެކޭނެތެވެ. (އަދި އަންގަވާނެތެވެ.) ތިބާގެ ފޮތް ތިބާ ކިޔާށެވެ. މިއަދު ތިބާގެ މައްޗަށް ހިސާބުކުރާ މީހަކަށް، ތިބާގެ އަމިއްލަ ނަފްސު ފުދެއެވެ."

އަދި الله ތަޢާލާ ޚަލްޤުތަކުންގެ ހިސާބު ބައްލަވާނެތެވެ. އަދި އެކަލާނގެ މުއުމިނުއަޅާއާއި އެކަހެރިވެ ވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފާފަތަކަށް އިޤްރާރުކުރުއްވާނެތެވެ. އެއީ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގައި އެކަށައެޅިގެން ސާބިތުވެފައިވާ ފަދައިންނެވެ. ދެންފަހެ ކާފަރުން ދަންނަނީ، ފަހެ އެމީހުންގެ ހެޔޮކަންތައްތަކާއި ފާފަތައް މިނިކުރާ އަޅާއާ ގޮތަށް އެބައިމީހުންގެ ހިސާބު ނުބައްލަވާނެތެވެ. އެހެނީ ހެޔޮކަންތައްތަކެއް އެބައިމީހުންނަށް ނެތްކަމުންނެވެ. އެހެނެއްކަމަކު އެބައިމީހުންގެ އަމަލުތައް ގުނެވި އަދަދުކުރެވޭނެއެވެ. ދެންފަހެ އެބައިމީހުންނަށް އެއަމަލުތައް ބަޔާންކުރެވި، އަދި އެއަމަލުތަކަށް އިޤްރާރުކުރުވޭ، އަދި އެއަމަލުތަކަށް ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ.

އަދި ޤިޔާމަތުގެ މައިދާނުގައި މުޙައްމަދު صلى الله عليه وسلم އަށް ޚާއްޞަވެގެންވާ، އުފެންގަނޑުގެ ކޮރު ކުރިމަތިލެވިގެން އަންނަ 'ހައުޟު' (ފެންގަނޑު) ވެއެވެ. އޭގެ ފެން ކިރަށްވުރެ ހުދުވެގެން، މާމުއްޔަށްވުރެ ފޮނިވެގެންވެއެވެ. އެފެންގަނޑުގެ ދިގުމިން މަސްދުވަހުގެ ދަތުރެވެ. އަދި ފުޅާމިން މަސްދުވަހުގެ ދަތުރެވެ. އަދި އޭގެ ކަންވާރުތަކުގެ އުޑުގެ ތަރިތަކުގެ އަދަދުފަދައެވެ. ފަހެ އޭގެ ފެންގަނޑުން ފެންބޮއެފި މީހަކު، އޭގެ ފަހުން ދުވަހަކުވެސް ކަރުހިއްކާނުލާނެއެވެ.

އަދި ސިރާޠު މަގުވަނީ ޖަހަންނަމުގެ މަތީގައި ޤާއިމުކުރެވިގެންނެވެ. އަދި އެއީ ނަރަކައާއި ސުވަރުގެއާއި ދެމެދުގައި ޖަހާފައިވާ ފާލަމެކެވެ. މީސްތަކުން، އެބައިމީހުންގެ

[140] الإسراء: 13-14

ބަރަކާތްތަކުގެ މިންވަރުކުރުމި ޑޮކްޓަރުން އެފަދަން މަލިން ހުރަސްކާރަންތެވެ. އެޒީޒުން އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެސްޕިރިޓަށްފާފާ ހިނދުކޮށްގެއި އެމަގު ހުރަސްކުރާ މީހުންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ވިދުވަރުއްޔަދައިން ދާ މީހުންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ވައިތުރިއެއްހުން ދާ މީހުންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ހަތްވި އަހަރު ޔަދައިން ދާމީހުންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ސަވާރުވެގެންދާ ޖަމަލުޔަދައިން ދާމީހުންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ދުވެޔައި ދާމީހުންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ހިނގާޔައި ދާމީހުންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ފީރާލިޔައި ދާމީހުންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ޖަހައިގަނެވި ޖަހަންނަމައަށް އެއްފާލާވާ މީހުންވެއެވެ. ޔަހު ހަމަހަނަވަރުން އެފާދަން މަލިގައި މީސްތަކުންގެ ބަޔަކުތަކާއި ހުރިހާއި ގޮތްތަކުގެ މައްސަލަ މީސްތަކުން ޖަހައިގަނެ ތެއިތަކާއްވެއެވެ. ޔަހު ބިޔާރު މަގުގެ ފާދަން ހުރަސްކާރިވާ މީހަކު ސިފަވެގެން ވަރުއްޖެއެވެ. ދީންޔަހު ބިޔާރުމަގު ހުރަސްކާރިވާނަމަ، ސިފަވެގެއްޔާ ނަހަރަކާއި ދުވުދުގައިވާ (އަހުން) ފާޔަވުއްގެ މަތީ އެބައިމީހުން ހުއްޖެވުންތީވެ. ދީން އަގެ އެމީހުން އެއްބައިޔަކު އަސްއްބައިއްގެ ހިބައިން ތިބާބާހިޔާ ބައަރިހިދާއެވެ. ދީންޔަހު އެބައިމީހުން (ހަރާ ފާޔަތަކުން) ޖެހިރުކުރިވިއްޖެހިއްނު، އެބައިމީހުންނަން ސިފަވެގެ ވަރުމަން އިދީނަދަވާ ހުއްޖެވެ.

އަދި ސިފަވެގެގެ ދަރުކާރު ހުވާމަން އެންމެ ފުރަތަމަ އެދޭން މިހާރު ދުބައްމަދު ﷺ އެވެ. އަދި އުއްމަތުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ ސިފަވެގެ ވަންނާނީ އުއްމަތުގެ އަކާއްޔާ ﷺ ގެ އުއްމަތެވެ.

އަދި އަކާއްޔާ ނަގަން ޤިޔާމަތްދުވަހުގައި ޝަފާޢަތް ލިބިގެންވާނެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ ޝަފާޢަތް ދަންނަވާ، (ޤިޔާމަތްދުވަހު) މިސްތަކުން ކާފަރުކުރާ މަތީގައި އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ނިޔާ ކަނޑައެޅުމަށް ހަރަކާތްކުރުމަށް އަކާއްޔާ ޝަފާޢަތްތެރިވާނެވެ. އާދަމްގެފާނާއި، ނޫޙުގެފާނާއި، އިބްރާހީމްގެފާނާއި، މޫސާގެފާނާއި، ޢީސާ ބިން މަރްޔަމްގެފާނާއި -عليهم السلام- ނަބިއްޔުން ޝަފާޢަތްތެރިވުމަށް އުޒުރުވެރިވެލައްވާ ދުވަސް ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް އެންމެ ފަހުން އަޙްލުއްޖަމާއަތް ފަހަރަށެވެ. ދީންފަހު ދެވަނަ ޝަފާޢަތް ދަންނަވާ، ސިފަވެގެގެ އަހުލުވެރިން ސިފަވެގެއަށް ވަންނަމަށް އަކާއްޔާ ޝަފާޢަތްތެރިވާނެވެ. މިދެޝަފާޢަތްވަނީ އަކާއްޔާ ހާއްޞަވެގެންނެވެ. ދީންފަހު ތިންވަނަ ޝަފާޢަތް ދަންނަވާ،

ނަރަކައަށްވަދުން ހައްޤުވެގެންވާ ބައެއްކަން އެކަލޭގެފާނު ޝަފާޢަތްތެރިވާނެއެވެ. މިޝަފާޢަތް އެކަލޭގެފާނަށް އަދި ބާކީ ތިއްބެވި ނަބިއްޔުންނާއި ޞިއްދީޤުންނާއި އަދި އެހެނިހެން މީހުންނަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އެގޮތުން ނަރަކައަށް ވަދުން ހައްޤުވެގެންވާ މީހުންނަށް އެތަނަށް ނުވަދެ ސަލާމަތްވުމަށް ޝަފާޢަތްތެރިވެއެވެ. އަދި ނަރަކައަށް ވަދެ ތިބި ބައެއްކަން އެތަނުން ނިކުތުމަށް ޝަފާޢަތްތެރިވެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ޝަފާޢަތަކާއި ނުލާ اللّٰه ތަޢާލާ ނަރަކައިން ޤައުމުތަކެއް ނެރުއްވާނެތެވެ. އޭގެ اللّٰه ގެ ފަޟްލުކަރަމްތަކާއި ރަޙްމަތުންނެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން މިސުވަރުގެ ވަންނަމީހުންފުރުގެއިވެސް ސުވަރުގޭގައި ހުސްތަން އޮންނަހުއްޓެވެ. ދެންފަހެ اللّٰه ތަޢާލާ އެސުވަރުގެއަށް ބައެއް އުފެއްދަވާ، އަދި ސުވަރުގެ ވައްދަވާނެތެވެ.

އަދި އާޚިރަތުގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭ ޙިސާބާއި ޘަވާބާއި ޢިޤާބާއި ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައިގެ ސިފަތަކާއި ވައްޙީގެ ގޮތުގައި ހުރި ތަފްސީލުތަކެއް އުނދުން ބާވައިލެއްވުނު ފޮތްތަކާއި، އަދި ނަބިއްޔުންގެ ކިބައިން ވާރިދުވެގެން އައިސްފައިވާ އިލްމުގެ ބާޤީއްޔާ އެއްޗެހިގައި ބަޔާންކުރެވިގެންނެވެ. އަދި މުޙައްމަދު ﷺ ގެ އަރިހުން ވާރިދުވެގެން އައިސްފައިވާ ޢިލްމުގައި އެކަމުގައި ފުދޭވަރަށް އަދި ޝިފާ ލިބޭވަރަށް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ފަހެ އެކަން ހޯދަން އުޅޭ މީހަކަށް ފެންނާނެއެވެ.

އަދި ނަޖާތް ލިބޭފިރުޤާގައިވާ އަހުލުއްސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތުގެ މީހުން ޤަދަރަށް އީމާންވެއެވެ. އޭގެ ހެޔޮ މިންވަރާއި ނުބައި މިންވަރަށްވެސްމެއެވެ. އަދި މިންވަރަށް އީމާންވުންވަނީ ދަރަޖަދަރަޖައަކަށެވެ. ކޮންމެ ދަރަޖައެއްގައި ދެކަމެއް އެކުލެވެއެވެ. އެގޮތުން **ފުރަތަމަ ދަރަޖައަކީ:** ފުރަތަމައެއް އަދި ނިމުމެއްނެތި اللّٰه ތަޢާލާ ސިފަކުރައްވާ އެކަލާނގެ ފުރަތަމައިން ޢިލްމުފުޅުން، ހެވޮގޮތުން ކުރާނޭ ޢަމަލުތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާކަން އީމާންވުމެވެ. އަދި ހެޔޮކަންތަކާއި ފާފަތަކާއި ރިޒްޤުތަކާއި އަޖަލުތަކާއި އެބައިމީހުންގެ ހުރިހާ ޙާލަތްތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ މިންވަރުތައް އެކަލާނގެ 'ލައުޙުލް މަޙްފޫޡު' (ރައްކާކޮށްފައިވާ ފިލާ) ގައި ލިޔުއްވިއެވެ. އެގޮތުން އެކަލާނގެ އެންމެ ފުރަތަމަ ޤަލަމު އުފެއްދެވީއެވެ. އަދި އޭއަށް ވިދާޅުވިއެވެ: 'ލިޔާށެވެ!' އޭރުން ޤަލަމު ދެންނެވިއެވެ: 'ލިޔަންވީ ކޮންއެއްޗެއްތޯއެވެ؟' ވިދާޅުވިއެވެ: 'ޤިޔާމަތްދުވަހާއި ހަމައަށްވާންދެން ހުރިހާ ކަމެއް ލިޔާށެވެ!' ދެންފަހެ އިންސާނާއަށް ކުރިމަތިވާ ކޮންމެ ކަމެއް، އެކަން

އޭނާއަށް ނުޖެހި ނުދާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ދިމާނުވާ ކޮންމެ ކަމެއް، އޭނާއަށް ޖެހުން އެއްވެސް ގޮތެއް ނެތްނާނެއެވެ. ޤަލަންތައް ހިކިއްޖެއެވެ. އަދި ފޮތްފުށްތައް ބަންދުކުރެވިއްޖެއެވެ. އެއީ އުކާލާނގެ ވަޙީކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ:

﴿ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۗ إِنَّ ذَٰلِكَ فِى كِتَٰبٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴾[141]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، ތިބާއި، ބިމުގައިވާހާކަމެއް، الله ދެނެވޮޑިގެންވާކަން ތިބާއަށް ނޭނގެނީހެއްތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންތައްވެސް، ފޮތެއްގައި ލިޔުއްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންތަކީ، الله އަށް ވަރަށްފަސޭހަކަމެކެވެ."

އަދިވެސް ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِىٓ أَنفُسِكُمْ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَآ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴾[142]

މާނައީ: "އެއްވެސް މުޞީބާތެއް، ބިމަށްޖެހޭކަމާއި ނުވަތަ މުޞީބާތެއް ވުޖޫދަށް ނެރުއްވުމުގެ ކުރިން ލޯޙުގައި (އެބަހީ: އައްލައުޙުލް މަޙްފޫޡު ގައި) ލިޔުއްވާފައިވާ ބާރުގައި ދެނު، ބިމަށްލިބޭ ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް ވިޔަސް އަޔަސް ނުޖެހޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންތަކީ الله އަށް ވަރަށްފަސޭހަ ކަމެކެވެ."

އަދި އުކާލާނގެ އިތުރުފުރާ ތަބަސަވިގެންވާ މިތަފްދީރު، ބަޔެއް ތަންތަނުގައި ޖުމުލަކޮށް އަދި އަނެއްބައި ތަންތަނުގައި ތަފްޞީލުކޮށް ހުރެއެވެ. އެގޮތުން އުކާލާނގެ އިރާދަކުރެއްވިކަމެއް ވަނީ ލައުޙުލް މަޙްފޫޡުގައި ލިޔުއްވާފައެވެ. އަދި ބަނޑުގައިވާ ދަރިއެއްގެ ހަށިގަނޑު އުކާލާނގެ އުފައްދަވާއިރު ހިނދު، އެހަށިގަނޑަށް ފުރާނަ އެޅުއްވުމުގެ ކުރިން އެހަށިގަނޑުގެ ގާތަށް މަލާއިކަތެއް ފޮނުއްވައެވެ. އަދި ހަތަރު ކަލިމައެއް ލިޔުއްވުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. އޭނާގެ

---

[141] الحج: 70

[142] الحديد: 22

ރިޒްޤާއި، އޭނާގެ އަޖަލާއި، އޭނާގެ ޢަމަލާއި، އަދި އަބާއްޖަވެރިއެއް ނުވަތަ ބާއްޖަވެރިއެއް ލިޔުއްވުމަށް އަމުރުކުރެއްވީ ހުއްޓެވެ...އެފަދައިންނެވެ. ފަހެ މިމަރުތަބާ އިހުގައި ޤަދަރީންގެ ޣުލާތުން ހައްދުފަހަނައަޅާފައިވާ މީހުން އިންކާރުކުރާ ކަމެކެވެ. އަދި މިއަދު އެކަން އިންކާރުކުރާ މީހުން މަދުވެގެންވެއެވެ.

ދެންފަހެ **ދެވަނަ ދަރަޖަ** ދަންނައެ، އެއީ الله ގެ ތަންފީޒުވާ މަޝީއަތެވެ. (އިރާދަފުޅެވެ.) އަދި އެކަލާނގެ ޝާމިލުވެގެންވާ ޤުދުރަތެވެ. (ކުރެވޭނަކަމެވެ.) އަދި އެއީ الله އިރާދަކުރެއްވިކަމެއް ވާނެކަމާއި އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަނުކުރެއްވިކަމެއް ނުވާނެކަމަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައި އެއްވެސް ހަރަކާތެއް އަދި ހުއްޓުމެއްވެސް الله ތަޢާލާގެ މަޝީއަތުން (އިރާދަފުޅުން) ނޫނީ ނުވާނެއެވެ. އެކަލާނގެ ރަސްކަމުގައި އެކަލާނގެ އިރާދަނުކުރައްވާ އެއްވެސް ކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ވުޖޫދުގައިވާ ތަކެއްޗާއި ވުޖޫދުގައި ނުވާ ތަކެއްޗާއި ދެގޮތުން އެކަލާނގެ ހުރިހާ ތަކެއްޗެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަވެ ވޮޑިގެންވާކަމާއި އީމާންވުމެވެ. ފަހެ އުޑުތަކާއި ބިމުގައި ޚަލްޤުކުރެއްވި ޚަލްޤެއް الله ތަޢާލާ ޚަލްޤުކުރައްވައި ނުވާ އެއްވެސް މަޚްލޫޤެއް ނުވެއެވެ. އަދި ބިމުގައިވެސް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ޚަލްޤުކުރައްވާ ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ރައްބެއް ނުވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް الله ތަޢާލާވަނީ އަޅުތަކުންނަށް އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވުމަށާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނަށް ކިޔަމަންވުމަށް އަމުރުކުރައްވާފައެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް އުރުދުވެރިވުން އުފެއިދިވުން ނަހީކުރައްވާފައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ތަޤްވާވެރިންނާއި އިޙްސާންތެރިންނާއި އިންސާފުވެރިންނާއި ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އީމާންވެ ޢަމަލުޞާލިޙު ކުރާމީހުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކާފިރުމީސްތަކުންނާމެދު ނުރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ. އަދި ފާސިޤުވެގެންވާ މީސްތަކުންނާމެދު އެކަލާނގެ ނުރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ފާޙިޝްކަންތަކަށް އަމުރުނުކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ކާފަރުކަމާމެދު ނުރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ. އަދި ފަސާދައަށް އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

އަދި ޢަމަލުކުރާ މީހުންނަކީ ޙަޤީޤަތުގައި އަޅުތަކުންނެވެ. އަދި الله ތަޢާލާއީ އެބައިމީހުން ކުރާ ޢަމަލުތަކެވެ އުފެއްދެވި ޚާލިޤެވެ. އަދި އަޅާ: މުއުމިނުކަމާއި، ކާފަރުކަމާއި، ހެޔޮކަމާއި، ފާޖިރު ނުބައި ކަމާއި، ނަމާދުކުރުމާއި، ރޯދަހިފުމާ މިފަދައިންނެވެ.

އަދި އަޅުތަކުންނަށް އެބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތަކުގެ މައްޗަށް ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް އިރާދަވެސް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި الله އީ އެބައިމީހުން ޚަލްޤުކުރައްވާ، އަދި އެބައިމީހުންގެ ޤުދުރަތު (ކުޅަދާނަކަން) ޚަލްޤުކުރައްވާ، އަދި އެބައިމީހުންގެ އިރާދަތު (ބޭނުންވުން)ވެސް ޚަލްޤުކުރެއްވި އިލާހެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ:

﴿ لِمَن شَآءَ مِنكُمْ أَن يَسْتَقِيمَ ۝٢٨ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴾[143]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންކުރެ ސީދާވެގެންވާން އެދޭ މީހަކަށްޓަކައެވެ. އާލަމްތަކުގެ ވެރި الله އިރާދަކުރެއްވުމުން މެނުވީ، ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް (އެއްވެސް ކަމެއް) ބޭނުމެއް ނުވެވޭނެއެވެ."

އަދި މިންވަރުކުރުމުގެ މިދަރަޖައި ޤަދަރިއްޔާގެ ޢާއްމު ބައި ދޮގުކުރެއެވެ. އެބައިމީހުންނީ މިއުއްމަތުގެ މަޖޫސީންކަމަށް ނަބިއްޔާ ނަންދެއްވި މީހުންނެވެ. އަދި މިދަރަޖައިގައި (الله ގެ މިންވަރުކުރުމުގައި) ޘާބިތުކުރާ އަހުލުވެރިންގެ ބައެއް ބޮޑުތަނަކަށްދާފައެވެ. އެގޮތުންގޮސް އަޅާގެ ޤުދުރަތާއި އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވުން އެމީހުން ނަފީކުރައެވެ. އަދި الله ތަޢާލާގެ ފިޢުލުތަކާއި ޙުކުމްތަކުގެ އެކަމުގައި އޮންނަ ޙިކުމަތްތަކާއި މަޞްލަޙަތްތައް އެމީހުން ބޭރުކުރައެވެ.

އަދި ސުންނަތާއި ޖަމާޢަތުގެ (މީހުން އިޢުތިޤާދުކުރާ) އަސްލުތަކުގެ ތެރެއިން އެއް އަސްލަކީ: ދީނާއި އީމާންކަމަކީ ބަހާއި އަމަލުކަމެވެ. ހިތާއި ދުލުގެ ބަސް އަދި ހިތާއި ދުލާއި ގުނަވަންތަކުގެ އަމަލުކަމެވެ. އަދި ކިޔަމަންތެރިވުމުން (ޢަމަލުޞާލިޙުން) އީމާންކަން އިތުރުވެ، އަދި ފާފަކުރުމުން އީމާންކަން އުނިވާނެކަމެވެ.

އަދި އެބައިމީހުން އެއާއެކު ޤިބްލަތުގެ އަހުލުވެރިން ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން މުޠްލަޤުކޮށް ކާފިރުކަމަށް ނުބުނެއެވެ. އަދި ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން ކާފިރުކޮށް ނުބުނެއެވެ. އަދި ޚަވާރިޖުން ކުރާގޮތަށް އެބައިމީހުން ތަކްފީރުނުކުރެއެވެ. އާޔަތުގައި الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ:

[143] التكوير: 28-29

﴿...فَمَنْ عُفِيَ لَهُۥ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَٱتِّبَاعٌۢ بِٱلْمَعْرُوفِ ...﴾[144]

މާނައީ: "...ފަހެ، އެމީހާގެ (މަރުވި) އަޚާގެ ފަރާތުން ދިޔަބަސްގެ ބަޔެއް މާފުކުރެވުން ވިއާ (ދަންނާށެވެ.) ފަހެ، އެމީހާގެ ޙައްޤުން ހުށަހެޅުމުގައި މަރުގެ ދިޔައަށް (ވާރުތަވެރިޔާ) އެދުން ހުށަހެޅުމެވެ..."

އަދިވެސް ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ وَإِن طَآئِفَتَانِ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱقْتَتَلُواْ فَأَصْلِحُواْ بَيْنَهُمَاۖ فَإِنۢ بَغَتْ إِحْدَىٰهُمَا عَلَى ٱلْأُخْرَىٰ فَقَٰتِلُواْ ٱلَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيٓءَ إِلَىٰٓ أَمْرِ ٱللَّهِۚ فَإِن فَآءَتْ فَأَصْلِحُواْ بَيْنَهُمَا بِٱلْعَدْلِ وَأَقْسِطُوٓاْۖ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ۝٩ إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ... ﴾[145]

މާނައީ: "މުއުމިނުންގެ ދެބައިމީހުން ތަޅައިފޮޅައިގަންނަމަ، ފަހެ، އެ ދެބައިމީހުންގެ ދެމެދު ތިޔަބައިމީހުން ޞުލްޙަކުރުވާށެވެ. އޭގެތެރެއިން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ބަޣާވާތްކުރިނަމަ، އެ ބަޣާވާތްކުރިމީހުން الله ގެ އަމުރުފުޅަށް ރުޖޫޢަ ވެއްޖެއުމަށްދާންދެން އެއުރެންނާ ހަނގުރާމަކުރާށެވެ. ފަހެ، އެއުރެން ރުޖޫޢަ ވެއްޖެނަމަ، ފަހެ، ޢަދުލުވެރިކަމާއެކު އެދެބައިމީހުންގެ ދެމެދު ޞުލްޙަ ކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ޢަދުލުވެރިވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ޢަދުލުވެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. މުއުމިނުން ހަމަކަށަވަރީ، އަޚުންތަކެއް ކަމުގައެވެ..."

އަދި އެބައިމީހުން (އެބަޔަކީ: އަހުލުއްސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތުގެ މީހުން) މިއުއްމަތުގެ ކުރީގައިވާ ޞަޙާބީންގެ ކިބައިން އިޚްތިލާފުތަކުގެ (ނަސް) އެއްކޮށް ނިކުމެވިއްޖެނަމައެވެ. އަދި މުޙްތަޖިއީން ބަޣާވާތްތެރިން އެކަހާލާ ސަލާމާގައި ވަކިވެރިކަން މިނަކަށްވާނެ ނުރަކަތަށެވެ. އަދި ކިއުމަށް، ޞަހާބީ މިޔާވެސް އިޚްތިލާފުގެ ތެރެއިން ވަނީނުކުރެވިއެވެ. އެއީ الله ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅުގައިވާ ފަދައިންނެވެ:

---

[144] البقرة: 178

[145] الحجرات: 9-10

﴿ ...فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖ ... ﴾ [146]

މާނައީ: "...ފަހެ، އޭނާއަށްޓަކައި، މުއުމިން އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ...."

އަދި ފަހަރުގައި މުޠުލަޤު (ފުރިހަމަ) އީމާންކަމުގެ އިސްމުގެ ތެރެއަށް އަންނާ ނުވަދެދާނެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ މިބަސްފުޅުގައިވާ ފަދައިންނެވެ:

﴿ إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتۡ قُلُوبُهُمۡ ... ﴾ [147]

މާނައީ: "މުއުމިނުން ވާކަން ކަށަވަރީ، الله ހަނދުމަކުރެވިއްޖެނަމަ އެއުރެންގެ ހިތްތައް ބިރުވެރިވާ މީހުން ކަމުގައެވެ..."

އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މިބަސްފުޅުގައި ވާފަދައިންނެވެ:

(لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَنْتَهِبُ نُهْبَةً ذَاتَ شَرَفٍ يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِيهَا أَبْصَارَهُمْ حِينَ يَنْتَهِبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ.) [148]

މާނައީ: "އަދި ޒިނޭކުރާ މީހާ، ޒިނޭކުރާހިނދު މުއުމިނެއްކަމުގައިވާ ހާލު ޒިނޭއެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި ވައްކަންކުރާ މީހާ، ވައްކަންކުރާހިނދު މުއުމިނެއްކަމުގައިވާ ހާލު ވައްކަމެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި ރާބޯހިނދު މުއުމިނެއްކަމުގައިވާ ހާލު ރަލެއް ނުބޮއެވެ. އަދި މީސްތަކުން އެއެއްޗަކަށްބަލައި އިސްއުފުލާ އަގުބޮޑު ޝަރަފުވެރި އެއްޗެއް ފޭރޭ މީހާ، އެފޭރޭހިނދު މުއުމިނެއްކަމުގައިވާ ހާލު ނުފޭރެއެވެ."

އަދި އެބައިމީހުން ބުނަނީ: 'އެއީ އީމާންކަން އުނިވެގެންވާ މުއުމިނެކެވެ. ނުވަތަ އެއީ އޭނާގެ އީމާންކަމުން މުއުމިނެއް އަދި އޭނާގެ ބޮޑު ފާފައިން ފާސިޤެކެވެ' އެބުނުން

[146] النساء: 92

[147] الأنفال: 2

[148] رواه البخاري: 2475 ، ومسلم: 57

(އީމާންކަމުގެ ފުރިހަމަ) މުއްތަޤީ އިސްލާމު އުއްމަތުން އޭނާއަށް ނުދެވޭހުއްޓެވެ. އަދި (އީމާންކަމުގެ) އިސްލާމު މުއްތަޤީކަން (އަސްލު) އުކުއްޔާގައި އޭނާގެ ކިބައިން ނިމުމާ ނުގަނެވޭހުއްޓެވެ.

އަދިވެސް އަހުލުއްސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ އަސްލުތަކުގެ ތެރެއިން އެއްއަސްލަކީ: الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަސްޙާބުބޭކަލުންނަށް އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކާއި ސަލާމަތްތެރިވެގެންވުމެވެ. އެއީ الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުގައި އެބައިމީހުން ސިފަކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ:

﴿ وَٱلَّذِينَ جَآءُو مِنۢ بَعۡدِهِمۡ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱغۡفِرۡ لَنَا وَلِإِخۡوَٰنِنَا ٱلَّذِينَ سَبَقُونَا بِٱلۡإِيمَٰنِ وَلَا تَجۡعَلۡ فِي قُلُوبِنَا غِلّٗا لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٞ رَّحِيمٌ ﴾[149]

މާނައީ: " އަދި އެއުރެންގެ ފަހުން އައި މީހުން ބުނެއެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެންނަށާއި، އަދި އަހަރެމެންނަށްވުރެ ކުރިން އީމާނުގައި، އަހަރެމެންގެ އަޚުންނަށް ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ. އަދި އީމާނުވި މީހުންނަށް އަހަރެމެންގެ ހިތްތަކުގައި ޙަސަދަވެރިކަމެއް ނުލައްވާނދޭވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ހަމަކަށަވަރުން، އިބަރަސްކަލާނގެއީ، ނުހަނު އޯގާވަންތަ، ރަޙްމަތްވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މިބަސްފުޅުގައިވެސް ޞަޙާބީންގެފަރާތުން އަދަބުތެރިކަމުގެ ގޮތުންނެވެ:

(لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا، مَا بلغ مُدَّ أَحَدِهِمْ، وَلَا نَصِيفَهُ.) [150]

މާނައީ: "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަސްޙާބުބޭކަލުންނަށް އެއްޗިހި ނުކިޔާށެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ޒާތުގެ ޙައްޤުގައި ހުވާކުރަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހަކު އުހުދު ފަރުބަދަފަދައި އެއްވަރަށް ރަނުން ޞަދަޤާތްކޮށްފިނަމަ

[149] الحشر: 10

[150] رواه البخاري: 3673، ومسلم: 2541

ޚަރަދުކުރިކަމުގައިވިޔަސް، އެބޭބޭކަލުންކުރެ މީހެއްގެ ދެއަތްތިލައިން ޚަރަދުކުރި އެއްޗެއްގެ މިންވަރަށް، އަދި އޭގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައިގެ ހަމައަކަށްވެސް ނުފޯރާނެއެވެ."

އަދި އެބޭބޭކަލުންގެ ފަޟީލަތްތަކާއި ދަރަޖަތައް ބަޔާންކޮށް ޤުރުއާނުގައި ނުވަތަ ސުންނަތުގައި ނުވަތަ އިޖުމާޢުގައި އައިސްފައިވާ ފަދައިން އެބައިމީހުން ޤަބޫލުކުރައްވައެވެ. އެގޮތުން ފަތުޙުގެ ކުރިން -އެއީ ސުލްޙު ހުދައިބިއްޔާގެ ކުރިން- ޚަރަދުކޮށް އަދި ހަނގުރާމަކުރި ބޭކަލުން، އޭގެ ފަހުން ޚަރަދުކޮށް ހަނގުރާމަކުރި ބޭކަލުންގެ މައްޗަށް އެބައިމީހުން މާތްކޮށް އިސްކުރައްވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އަންޞާރުންގެ މައްޗަށް މުހާޖިރުން އިސްކުރައްވައެވެ. އަދި ބަދުރުގެ އަހުލުވެރިންނަށް الله ތަޢާލާ މިހެން ވިދާޅުވެއްވިކަމަށް އެބައިމީހުން އީމާންވެއެވެ: -އެމީހުންގެ ޢަދަދަކީ ތިންސަތޭކަ ތޭރައާއި ނަވާރައާއި ދެމެދުގެ ޢަދަދަކަށެވެ-

(اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ.) [151]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންކަމެއް ޢަމަލުކުރާށެވެ. ފަހެ ތިމަންއިލާހު ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިފީމެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅަށްވެސް އެބައިމީހުން އީމާންވެއެވެ:

(لَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ مِمَّنْ بَايَعَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ.) [152]

މާނައީ: "ގަހުގެ ދަށުގައި ބައިޢަތު ހިފިމީހުން (އެބަހީ: ބައިޢަތުއް ރިޟްވާނުގައި ބައިވެރިވި މީހުން)ކުރެ އެއްވެސް މީހަކު ނަރަކައަށް ނުވަންނާނެއެވެ."

އެއީ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم މިފަދައިން ޚަބަރުދެއްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި ޔަޤީނަކީ، الله ތަޢާލާވަނީ އެބޭބޭކަލުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންފައެވެ. އަދި އެބޭބޭކަލުންވެސްވަނީ އެކަލާނގެއަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވެ. އަދި އެބޭބޭކަލުންގެ (އެބަހީ ބައިޢަތުއް ރިޟްވާނުގައި ބައިވެރިވި ބޭކަލުންގެ) ޢަދަދު ސާދަސަތޭކައަށްވުރެ ގިނަވެގެންވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން (އެބަހީ އަހުލުއްސުންނާ

[151] رواه البخاري: 3007، ومسلم: 2494

[152] رواه أبو داود: 4653 وصححه الألباني.

ވަލްޖަމާޢަތުގެ މީހުން)، الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަޘަރުތަކަށް ސޫރަތުގެ ބާޠިނުކަމަށް ޒާހިރުއާވާފަތިވާ މީހުންނަށް އެކަމަށް ޒާހިރުއާވެ. އެއީ (ސޫރަތުގެ ބާޠިނުކަމުގެ ޒަބުރުދެއްވިގެންވާ) ދިރަބާކަމުންނާއި، އަދި ޤާބިލު ބޭނު ޚިޔާލު ބޭނު ޝަޢުމާސާއި އަދި އުޅުންފުޅު ޝަރީޢަތުގެ ޢިބާދަތުން އުފާ ބައްސަވާފުޅުތަކުން.

އަދި އަމީރުލް މުއުމިނީން ޢަލީ ބިން ޢަބީ ޠާލިބާއި އަދި އެހެނިހެން ބޭކަލުންގެ އަރިހުން މުޙައްމަދު ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތާއި ޚުލަފާއު ރާޝިދީންގެ ސުންނަތަށް ތަބާވުމަށް: މުޙައްމަދުގެ ނަބިއްޔާއަށް ފާޅުކުރައްވައި މުޙައްމަދުގެ އުންމަތް ޒަމާނުގެ ދީނުގައި ތިބޭ އަހުލުއްސުންނަތުވަލްޖަމާޢަތުގެ މީހުން، ދީން ޤަބޫލު، އަދި ޢިލްމުވެރިއަކު ފިޤުހުވެރިކަމުގެ އަރިހުގައި، އަދި ހަމަޖެހިގެންވާ އެންމެ ކަމަކީ ސުންނަތުގެ އިޖްމާޢުގެ ނަބަވީ ސުންނަތުގެ. އެއީ ޙައްޤުގައި ތިބުމާއި ގުޅިފައިވާ ފަރާތެކެވެ. އަދި ބިދުޢަތުގެ (އަހުލުއްސުންނަތު ވަލްޖަމާޢަތް) ފާޅުކުރެއްވި ސުންނަތް ބައްޔަތު ބޭނުންވާ އެސުލްހެއް ފިރުޤާގެ ސުންނަތްތަކުގެ އަޘަރުތަކެވެ. އަހުލުއްސުންނަތުވަލްޖަމާޢަތުގެ ފާޅުކުރެއްވި އިސްލާމްދީނުގެ އަރިހުގައި ސަރަޙައްދުގެ މަސްއަލަތަކާއި ދީނަށް ފާޅުފާޅުވެގެން ބިދުޢަތުގެ ބޭކަލުންގެ ޚިލާފުތަކެވެ. އަދި ފަރުޟުގެ ޙައްޤުކަމުގެ ބިން ވަރަށް ބޮޑު ބަޔަކީ ކޮބާ؟ އެގޮތުން އެހެން ބައިތަކަށް ފާޅުކުރެއްވި ސުންނަތުގެ އިސްލާހީވެ. ދީން އެއަށްފަހު ހަމަޖެހިގެން ބަޔަކު ޙައްޤުގައި ތިބުމަށް ބިދުޢަތުގެ ސަބަބުން ހުރިވެ. އަދި އަހުލުއްސުންނަތް ބިދުޢަތުގެ އިސްލާހީވެ. އަދި އަހުލުއްސުންނަތު އުމަތުގެ މުސްލިމުންގެ ގޮތެއް ނޫނިންނާ ހުއްޓިވެ. އެސުލްހެއްގެ (އެންމެ ބޮޑު ބަޔަކު) އަޤީދާގެ ސުންނަތަށް ކަނޑައެޅި ވާޖިބުވާ ސަރަޙައްދުގެ އިޖްމާޢުގެ ސުންނަތުގެ އިސްލާހުކުރެވޭ. ދީން އެއަށްފަހު ބިދުޢަތްވެ. އެއީ މުޙައްމަދުގެ ނަބިއްޔާ -އިޖްމާޢުގެ ސުންނަތުގެ ބިދުޢަތްތަކުގެ މުޙައްމަދުގެ ނަބިއްޔާ- އަޤީދާގެ ސުންނަތުގެ ދީނަށް މީހުންގެ ކަރައްޔާ، އުމަތުގެ ފާޅުކުރެއްވި ޒަމާނުގެ ސަލަފުވެރިކަމުގައި ކަނޑައެޅި ބަލާފައި އަޤީދާގެ ބޭކަލުންނާ މުޙައްމަދުގެ ބައްޔަތުގައި ނަބަވީ ސުންނަތުގެ. އުސޫލުކަމުގެ އުމަތުގެ ފާޅުކުރެއްވި ޒަމާނުގެ މަތި ގޮތަށް ދެއްކުމަށް ކަނޑައެޅި ބަލާފައި މުޙައްމަދުގެ ޒަމާނުގެ ނަބަވީ. އެހެނީ الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ފާޅުކުރެއްވި ޒަމާނުގެ ބިދުޢަތްތަކުގެ ކުރައްވާ، ދީން އެއަށްފަހުގައި އިޖްމާޢުގެ ކުރައްވާ، އިޖްމާޢުގެ ސުންނަތުގެ ކުރައްވާ، ދީން އެއަށްފަހު އަޤީދާގެ ސުންނަތަށް އުސޫލުތަކެވެ. އަދި މިއަސްލަ އެންމެ ބޮޑެތި ޒަމާނުގެ

އެއްޗެހިޔާއި ޚާއްޞަކަމާއި ވިޔަސް، ފަހެ އޭނާއީ އަހުލުވެރިންގެ ރިޢާޔަތްކުރުވެސް މަގުފުރުދުން ބޭނުންވާނެ މިހެނެވެ.

އަދި ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަހުލު ބައިތުންނަށް އެބައިމީހުން ލޯބިކޮށް ނަސޭހަތްތެރިވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނާއި ގުޅުމުގައި ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ވަޞިއްޔަތަށް އެބައިމީހުން ރައްކާތެރިވެއެވެ. އެއީ ޣަދީރު ޚުއްމުގެ[153] ދުވަހުގައި އެކަލޭގެފާނު ހަދީޘްކުރެއްވި ބަސްފުޅެވެ:

(...أُذَكِّرُكُمُ اللهَ فِي أَهْلِ بَيْتِي، أُذَكِّرُكُمُ اللهَ فِي أَهْلِ بَيْتِي...) [154]

މާނައީ: "...ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަހުލުބައިތުން (ގެ ޙައްޤުއަދާކޮށް އެބައިމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިނުވުމަށް) ﷲ (ގެ ޢަޛާބަށް ބިރުވެތިވެ) ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިންޒާރުދެއްވާ ސަމާލުކުރުވަމެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަހުލުބައިތުން (ގެ ޙައްޤުއަދާކޮށް އެބައިމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިނުވުމަށް) ﷲ (ގެ ޢަޛާބަށް ބިރުވެތިވެ) ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިންޒާރުދެއްވާ ސަމާލުކުރުވަމެވެ..."

އަދިވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ ބޭބޭކާފުޅު ޢައްބާސްގެފާނަށް ހަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ ޤުރައިޝުންގެ ބައެއް މީހުން، ބަނޫ ހާޝިމްގެ މީހުން ދުރުކޮށްލާ ވާހަކައިން ޢައްބާސްގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ޝަކުވާ ދަންނަވައިލެއްވުމުންނެވެ. އޭރުން ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يُحِبُّوكُمْ لله ولقرابتي.) [155]

މާނައީ: "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އުފެއްދެވި އަތްފުޅުގައިވާ ކަލާނގެ ޤަސަމް ވިދާޅުވަމެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލޯބިނުކުރާހާ ހިނދަކު އެބައިމީހުން އީމާންނުވާނެއެވެ. އެއީ ﷲ އަށްޓަކައި، އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތްތިމާގެ ކަމަށްޓަކައެވެ."

---

[153] ޣަދީރު ޚުއްމަކީ މައްކާއާއި މަދީނާގެ ދެމެދުގައި ޖުޙްފާގެ ކައިރީގައިވާތަނެކެވެ. ޙައްޖަތުލް ވަދާޢުން އެނބުރި ވަޑައިގަތް މަގުމަތީގައި ނަބިއްޔާ؛ އެތަނުގައި ވަގުތުކޮޅަކަށް ހުއްޓިވަޑައިގެން ޚުޠުބާއެއް ދެއްވިއެވެ.

[154] رواه مسلم: 2408

[155] رواه أحمد نحوه: 1777 والبزار: 2175 وإسناده منقطع.

އަދިވެސް ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(إِنَّ الله اصْطَفَى إسماعيل، واصطفى من بني إسماعيل كنانة، وَاصْطَفَى قُرَيْشًا مِنْ كِنَانَةَ، وَاصْطَفَى من قريش بني هاشم، وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ) [156]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން الله ތަޢާލާ އިސްމާޢީލުގެފާނު އިޚްތިޔާރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ އިސްމާޢީލުގެފާނުގެ ދަރިކޮޅުގެ ތެރެއިން ކިނާނާ (ގެ ދަރިދަރިފަސްކޮޅު) އިޚްތިޔާރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ކިނާނާ (ގެ ދަރިދަރިފަސްކޮޅުން) ޤުރައިޝްވަންތަ އިޚްތިޔާރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ޤުރައިޝް ވަންހައިން ބަނޫ ހާޝިމް އިޚްތިޔާރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބަނޫ ހާޝިމުން އެކަލޭގެ ތިމަންކަލޭގެފާނު އިޚްތިޔާރު ކުރެއްވިއެވެ."

އަދި އެބައިމީހުން (އެބައި އަހުލުއްސުންނާގެ މީހުން) ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަނބިއަނބިކަނބަލުންނަކީ އަދި މުއުމިނުންގެ މަންމައިންނަން ލޯބިކޮށް ނަޞްރުވެރިވެއެވެ. އަދި އެކަނބަލުންނީ އާޚިރަތުދުވަހުގައިވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންކަމަށް އެއްބަސްވެ އިޤްރާރުވެއެވެ. އަދި ޚާއްޞަކޮށް އެކަލޭގެފާނުގެ ގިނަ ދަރިކަލުންގެ މަންމާފުޅު، އަދި އެކަލޭގެފާނަށް އެންމެ ފުރަތަމަ އީމާންވި، އެކަލޭގެފާނުގެ ކަންތަކަށް ނަޞްރުދެއްވި ޚަދީޖާގެފާނެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން އެކަމަނާއަށް މަތިވެރިވެގެންވާ މަޤާމެއް ދެއްވިފައިވެއެވެ. އަދި ޞިއްދީޤާ ބިންތު އައްޞިއްދީޤުވެސް. (ޢާއިޝާގެފާނެވެ.) އެކަމަނާއި އެކަމަނާއާއިމެދުގައި އެކަލޭގެފާނު މިހެން ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވާ ކަމަނާއެވެ:

(...فَضْلَ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ.) [157]

މާނައީ: "...އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ޢާއިޝާގެފާނު މަތިވެރިވެގެންވަނީ، އެހެން ހުރިހާ ކާތަކެއްޗެއްގެ މައްޗަށް ޘަރީދު [158] މަތިވެރިވެގެންވާ ފަދައިންނެވެ."

---

[156] رواه مسلم: 2276 މުސްލިމްގެ ޙަދީޘްގައި އިބާރާތައް ބަސްތަކުގެ ތަފާތުވެފައިވެއެވެ.

[157] ޘަރީދަކީ ރޮށްޓާއި އެއްކޮށް މަހުގެ ކައްޓި ދިޔައާއި އެއްކޮށްގެން ހަދާ އެއްޗެކެވެ. އެއީ އެޒަމާނުގައި އެންމެ މޮޅު އެއްޗެއްސަށެވެ.

[158] رواه البخاري: 3411 ، ومسلم: 3431

އަދި އެބައިމީހުން، ސަޙާބީންނަށް ރުޅިވެރިވާ ފުރައްސާރަކޮށް އެއްޗެހިކިޔާ ރާފިޟީންގެ މަގާއި، އަހުލުބައިތުންނަށް ބަހުން ނުވަތަ ޢަމަލުން އުނދަގޫކުރާ ނާޞިބީންގެ މަގުން ބަރީއަވެއެވެ. އަދި ސަޙާބީންގެ މެދުގައި ހިނގި އުޅުނުން ކަންތަކުގެ (ފިތުނަ ވަގުތު ވާޤިޢާތަކާ ގުޅުމުން) އެބައިމީހުން އެއްކިބާވެ ބަސްނުކިޔައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ބުނެއެވެ: 'އެބައިމީހުންގެ ނުބައިކަންތައް (ޢައިބުތައް) ބަޔާންކުރެވިގެން އައިސްފައިވާ މިއަޘަރުތަކުގައި ދޮގުވެގެންވާ ހަދައިފައިވެއެވެ. އަދި އޭގައި އެއަށް އިތުރުކުރެވި އަދި އުނިކުރެވިފައި ނުވަތަ އޭގެ ޢަސްލުން ބަދަލުކުރެވިފައިވެސް ހުރެއެވެ. އަދި އޭގައިން ޞައްޙަ ކަމުގައިވާ ބައި ހަމަ އެކަންކަމުގައި އެބައިމީހުން އުޛުރުވެރި މީހުންނެވެ. އެއީ އިޖުތިހާދުކުރައްވައި ޙައްޤަށް ޖެހިވަޑައިގެންނެވި ބަޔަކު ނުވަތަ އިޖުތިހާދުކުރައްވައި ކުށްވެވުނު ބައެކެވެ. އަދި އެއާއިއެކު އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ބޭފުޅަކު ކުޑަ ބޮޑު ފާފަތަކުން ދުރުވުމުގެ މަޢުޞޫމުކަން ލިބިވަޑައިގެން އެބައިމީހުން (ޢިޞްމަތު: ފާފަތަކުން ސަލާމަތްވުން) ލިބިގެން ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އެބައިމީހުންނަށް ފާފަވެވިދާނެއެވެ. ކުށްވުން ޖެހިދާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް އެކަމަކަށް މަޢާފުދެވޭ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކާއި ފަޟީލަތްތައް ލިބިވަޑައިގެންފައިވެއެވެ. އެބައިމީހުން ކުރައްވާފައިވާ ފާފަތައް ފުހެލެވިދާނެ ކަމާއި ހެޔޮކަންތައް (ޙަސަނާތު) އެބައިމީހުންނަށް ލިބިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ދެން އެއްވެސް ބައެއް ލިބިވަޑައިގެންނުވާ ފަޟީލަތްތައް ތަޢާލާ ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ޞުޙުބަތުގެ ސަބަބުން ލިބިވަޑައިގެންފައިވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެވެސް ބޭފުޅަކަށް ފާފައެއް ވެވިއްޖެ ނަމަވެސް އެބައިމީހުންގެ ފަރާތުން އެއީ ތައުބާވެވަޑައިގެން ނުވަތަ ހެޔޮކަންތައްތަކުން ފާފަފުހެލެވި ނުވަތަ ރަސޫލާގެ ޝަފާޢަތުން ފާފަ ފުހެލެވިދާނެއެވެ.

ދެން އެހެންކަމުގައި އެބައިމީހުންގެ ބޭކަލުންގެ ހިތްހެޔޮކަމުން ފާފަތައް ފުހެލެވިދާނެއެވެ، އެހެނީ އެބައިމީހުންގެ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކެވެ. ނުވަތަ އެއާ ފާފަތަކަށް ކަފާރާތަކެއް ގޮތުގައިވާ މުޞީބާތްތަކެވެ. ނުވަތަ އިސްލާމްދީނަށް ފަހުގައިވާ ކަފާރާތަކާއި ހެޔޮކަމުގެ ކަންކަމެވެ،

ނުވަތަ މުޙައްމަދު ﷺ ގެ ޝަފާޢަތްތެރިވުމުން އުފާފާއްވަނީ ފުއްސެވިގެންނެވެ. އެބައިމީހުންނީ މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އެކަލޭގެފާނު ﷺ ގެ ޝަފާޢަތް ލިބުން އެންމެ ބަރުދުކަން ބޮޑުވެގެންވާ ބަޔަކުންނެވެ. ނުވަތަ ދުނިޔޭގައި ބަލާވެރިކަމެއް ދެރި އިމްތިޙާނުކުރުވުމުން އުފުރާއްގެ ކައްފާރާއަކަމުގައި އެކަންވެ ވަނީ ފުއްސެވިގެންނެވެ. ދެންފަހެ އެއީ ފާފަތައްކަމަށް ސަލާމަތްކަން ބަރުދުވެގެންވާ ފާފަތަކެއް ގުދުރަތުގައި މިފަދައިން ކަންތައްތަކުން، ދެންފަހެ އެބައިމީހުން އެކަންތައްތަކުގެ އިޖުތިހާދުކުރުމާއި ކަންތައްތަކުގައި ކަންތައްވާނީ ކޮންފަދައަކުން ހެއްދެވީ! އެކަންތައްތަކުގައި އެބައިމީހުންނަށް ބަލަގެދޭންތަން ފުރައިދިނަމަ އެބައިމީހުންނަށް ދެއްކެވުމެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ގޯސްހައްދަވާނަމަ އެބައިމީހުންނަށް އެއް އަދުރުވެއެވެ. އަދި އެގޯސްހުދުންނަވާނީ ފުއްސެވިގެންނެވެ. ދެން އެއަށްފަހުގައި، އެގެ ތެރެއިން ބައެއް ބައިމީހުންގެ ބަޔަކުބައިގެ ތެރެއިން އެކަމަކަށް އިންސާނުކުރުއްވާ ފަދަ ބަޔަކުބައިގެ މިންވަރުވަނީ ވަރަށްވެސް މަދުވެ، އަދި އެބައިމީހުންގެ ބޮޑުވެގެންވާ ހެޔޮކަންތަކާއި ދަރުމަތަކުގެ ތެރޭގައި ފުރާވީ ވަންހަނާވެގެންނެވެ. އެއީ (އެބައިމީހުން) الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވުމާއި، އަދި އެކަލާނގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާއި، ހެޔޮރަހުމާއި، (ދީނަށް) ނަސޭހަތްދޭނުމާއި، ފައިދާކުރަނިވި އިލްމު (ޢުލޫމާއި)، ސާބިތުވެގެންވާ ޙަމަލުތަކެއް ކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އިޚްލާޞް ޙަދުރުވެރިކަމާއި، ބަސްނަމަވުން، އެބައިމީހުންގެ ސިއްރަމަތާއި އަދި އެބައިމީހުންނަށް الله ތަޢާލާ ދެއްވާފައިވާ ހެޔޮކަން ބަލައިދީ މިހާރަން ދަނެގެންވާ ގޮތުގައި އެނބިގެންދާނީ އެބައިމީހުންނަށް ހެޔޮ ބަރަކާތްތެރިކަމާއި ބަދަލުވެގެންވާ ކަންތަކެވެ. އަދި ފަހުން ފާފަ ނުވާއެވެ. އަދި އުއްމަތުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ އަދި الله ގެ ޙަޟްރަތުގައި އެންމެ މާތްކަން ބޮޑުވެގެންވާ މިއުއްމަތުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ ޖީލަކީ އެބައިމީހުން އެކަނި ވެގެންނެވެ.

އަދިވެސް އަހުލުއްސުންނާގެ އަޞްލުތަކުގެ ތެރެއިން އެއްއަޞްލަކީ: ވަލީވެރިންގެ ކަރާމާތް ތަޞްދީޤުކުރުމެވެ، އަދި އެކުލަވާ އަޅުގަނޑުމެންގެ ކަމުގައި الله ތަޢާލާ އުނިކުރެއްވި އަތްތަކުގެ މައްޗަށް ހިނގާ އާދަޔާ ޚިލާފު ކަންތައްތަކެވެ، އަދި ކަށްފުރުވެ ހާލަތުގައި އަދި ޤުދުރަތުގެ އެކި ވައްތަރުތަކުން އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން ފެންނަ ކަންތައް

ގޮތުކުރުމެވެ. އެއީ ކަލަނޑު ޞަޙާބާއި އަދި އެހެނިހެން ސަލަފުބޭކަލުންގެ އަޤީދާއާއި އިހުގެ އުއްމަތުގެ ކިބައިން ފާހަގަކުރެވޭ އެފަދަ ކަންތައްތަކާއި، އަދި މުސްލިމުންގެ ކުރިހިތުގައި އުޅުމުގެ ސަލަފުޞާލިޙުންނާއި ތާބިޢީންނާއި އަދި އުއްމަތުގެ އެހެނިހެން ޢުލަމާބޭކަލުގަ ފާހަގަކުރެވޭ އެފަދަ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި ފިޤުހުގެ އިމާމުން ހަމައަށް މުސްލިމުންގެ އިސްކޮށްހުރި (އެބައީ: ފިޤުހުގެ ގޮތް ކުރާބޭކަލުން ފާހަގަކުރި) އެންމެ ހުރިހާ ކަމެއްގެ.

ދީން އެހެންކަމުގައި ތަބާވުމަށް ވާޖިބުވާ ބޭބޭގެ މަގުގެ ތެރޭގައި: އިތުބާރާއި ނަބިއްޔާ الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަޚްލާޤާއި ސުންނަތަށް ތަބާވުމެވެ، އަދި (ހިދާޔަތްލިބިވަޑައިގެން) ޚުލަފާއުއް ރާޝިދީން ފުރަތަމަވެވޭ ކުރިއަށް ދިޔަ މުހާޖިރުންނާއި އަންޞާރުންގެ މަގަށް ތަބާވުމެވެ، الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ވަސިއްޔަތްކޮށްދެއްވި ކަންތައްތަކަށް ތަބާވެގެން ހިނގުމެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކޮށްދެއްވި ފަދައިންނެވެ:

(...عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ من بعدي، تمسكوا بها، وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحْدَثَاتِ الْأُمُورِ، فإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ.) [159]

މާނައީ: "...ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތްތެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ހިދާޔަތު ލިބިގެންވާ ރަޝީދުވެރިންގެ ސުންނަތްތެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އޭގައި ގަދައަށް ހިފަހައްޓާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކަނޑިދަތްތަކުން އޭގައި ދަމައިގަންނާށެވެ. އަދި (ދީނުގެ ގޮތުގައި) އާކޮށް އުފެއްދޭ ކަންތައްތަކާއިދުރު ތިޔަބައިމީހުން ދުރުވެގަންނާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ ބިދުޢައަކީ މަގުފުރެދުމެކެވެ."

އަދި އެންމެ ގޮތްފެދިކަން ބޮޑު ބަސް الله ގެ ބަސްފުޅުކަމާއި، އަދި އެންމެ ހެޔޮގޮތަކީ ހިދާޔަތު މުޙައްމަދު صلى الله عليه وسلم ގެ ހިދާޔަތްކަން ދެނެގަނެއެވެ. ދެންފަހެ މުސްލިމުންގެ އެދި ވަޅުގަނޑުގެ މީހުންގެ ބަސްތަކުގެ މައްޗަށް الله ގެ ބަސްފުޅު ކުރިއަރުވައި އެބައިމީހުން އިސްކުރެއެވެ. އަދި ހުރިހާ އެންމެންގެ ހިދާޔަތުގެ މައްޗަށް މުޙައްމަދުގެފާނުގެ ހިދާޔަތް ކުރިއަރުވައެވެ. މިކަމަށްޓަކައި އެބައިމީހުންނަށް ކިޔާއި (އެބައީ: ޤުރުއާނާއި)

[159] رواه أحمد: 17184 ، وأبو داود: 4607 ، والترمذي: 2676 وصححه الترمذي والحاكم والذهبي والألباني وغيرهم.

ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންނޭ ކިޔުނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ޖަމާޢަތުގެ އަހުލުވެރިންނޭ ކިޔުނެވެ. އެހެނީ ޖަމާޢަތަކީ އެއްވެގަތުން ޖަމާޢަތްވުމެވެ. އަދި އޭގެ އިދިކޮޅަކީ ބައިބައިވުމެވެ. އެއީ ޖަމާޢަތުގެ ރަޙްމު، ޖަމާޢަތަށް އެއްވެގެންވާ ބައެއްގެ ބާރުންނުކުރެވިގެންވެސް އޮތްކަމުގައިވިޔަސްވެއެވެ. އަދި އިޖްމާޢަކީ ބިނާވާ ދީނުގެ ކަންތައްތަކުގައި ބޭނުންވާ ވަރަކަށް ފިޔަވަ އަސްލެވެ. ދެންވަނީ އެބައިމީހުން މިކަން އަސްލުތަކުން (އެބަހީ: ޤުރްއާނާއި ސުންނަތާއި އިޖްމާޢުން)، މިސްކީނުން އެކަންތައްތަކުގެ މަތީގައި ބިނާ ދީނާއި ގުޅޭނޫނުގެ، ފާޅުވެ ވަންނަނާޅާކަމާއި ބަސްތަކާއި ޢަމަލުތަކުގެ މިނިވަންކަމެވެ. އަދި (އެއަށް ބޭނުންވާ ފާޅުމިސާލު ކަމަކީ ހެދުމަށްވާތީ) އިޖްމާޢަށް ސަލަފުންގެ ބާރުލިބުން އެކަންތައްތަކުގެ މަތީގައި ބިނާކޮށްގެންނެވެ. އެހެނީ އޭގެ ފަހުން ހިލާފުވުން ދިމާވެގެންނުވާތީއެވެ. އަދި އުއްމަތުގެ (ސަލަފުއްޞާލިޙުން) ފަހުން ދިމާވެގެންނުވާތީއެވެ.

ދެން އަނެއްކާ އެބައިމީހުން މިއަސްލުތަކާއިއެކު، ޝަރީޢަތް ވާޖިބުކުރައްވާފައިވާ މަތިން ހެޔޮކަމަކަށް އަމުރުކޮށް، ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރެއެވެ. އަދި ޙައްޖާއި، ޖިހާދާއި، ހުކުރުދުވަހާއި، އީދުތަކާއި އަމީރުންނާއެކު ގާއިމުކުރުން ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އެކަށީގެންވާކަމަށް ދެކެއެވެ. އެއީ އަމީރުންނީ ހެޔޮބައިމީހުންކަމުގައި ނުވަތަ ފާޖިރު ނުބައި ބައިމީހުންކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން (ނަމާދުގެ) ޖަމާޢަތްތަކަށް ރައްކާތެރިވެއެވެ. އަދި އުއްމަތަށް ނަޞޭޙަތްތެރިވުމަށް (ދީނަކީ ނަޞޭޙަތޭ ކަމަށްވާތީ) އެކަންކުރެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ބަސްފުޅުގެ މާނަ ގަބޫލުކުރެއެވެ.

(الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا» وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ.)[160]

މާނައީ: "މުއުމިނުންނަކީ މުއުމިނުންނަށް ފާރަށް ކަނަވަރު ބިނާއެއް ފަދައިންނެވެ. އޭގެ އެއްބައި އަނެއްބައި ވަރުގަދަކޮށްދެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ އިނގިލިތައް ގުޅުއްވާލެއްވިއެވެ."

އަދި މިބަސްފުޅެވެ:

[160] رواه البخاري: 2446 ، ومسلم: 2585

(مثل الْمُؤْمِنِينَ فِي تَرَاحُمِهِمْ وَتَوَادِّهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ، كَمَثَلِ الجَسَدِ الواحد، إِذَا اشْتَكَى منه عضو، تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ بِالسَّهَرِ وَالحُمَّى.) [161]

މާނައީ: "މުއުމިނުން (އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކުދެކެ) ލޯބިވުމާއި ރަޙްމުކުރުމާއި އޯގާތެރިވުމުގައި މިޘާލަކީ އެއްހަށިގަނޑެއްގެ މިޘާލެވެ. އެހަށިގަނޑުން އެއްގުނަވަނެއް ބަލިވެއްޖެކަމަށް ހަށިގަނޑު ވޭންއަރައިގަނެހިނދު، މުޅިހަށިގަނޑު އެއްކޮށް ނިދިނައުމާއި ހުމުގައި ހާޒިރުވުން އެވާނީގައި ބައިވެރިވެއެވެ."

އަދި ބަލާނާރުކަން ކާމިލުކުރުމުގައި، ބަސްވަސްކަމުގައި ޞަބުރުތެރިވުމުގައި، ފަރާތްތަކުގެ ހިތްވަރު ކުރުމަން އެބައިމީހުން އަމުރުކުރެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން، ރިވެތި އަޚްލާޤުތަކާއި، ހުރުމަތްތެރިކަމާ އަދަބުތަކަށް ދަސްވެއެވެ. އަދި ރަސޫލާ ﷺ ގެ މިބަސްފުޅުގެ މާނަ އެބައިމީހުން ފަހުމްކުރެއެވެ:

(أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا.) [162]

މާނައީ: "މުއުމިނުންގެ ތެރެއިން އީމާނަކުން އެންމެ ފުރިހަމަވެގެންވާ މީހުންނީ އެބައިމީހުންގެ އެންމެ އަޚްލާޤު ރަނގަޅު މީހާއެވެ."

އަދި ތިބާއާއި ގުޅުން ކަނޑާލާމީހާ މީހާއާއި ގުޅުން ގުޅުވާލުމުގައި، ތިބާއަށް ނުދީ މަނާކުރާމީހާއަށް މީހާއަށް ދީ ދިނުމުގައި، ތިބާއަށް އަނިޔާވެރިވި މީހާއަށް މާފުކުރުމުގައި އެބައިމީހުން ބާރުއަޅާ ދަސްކޮށްދެއެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮލަފާވުމާއި، ރަޙިމުގެ ގުޅުން ގުޅުއްވުމާއި، އަވަށްޓެރިންނަށް ހެޔޮލަފާވުމާއި، ޔަތީމުންނާއި މިސްކީނުންނާއި ދަތުރުވެރިންނަށް އިހްސާންތެރިވުމާއި، އަޅުމީހާއަށް މަޑުމައިތިރިކަން ކުރުމަށް އެބައިމީހުން އަމުރުކުރެއެވެ. އަދި ފަޚުރުވެރިވުމާއި ބޮޑާކަމާއި، އަނިޔާވެރިވުމުން ބަނދެހުރުމާއި، އަދި ބޮޑާވުމާއި ހުރަސްއެޅުމާއި ނުޙައްޤުން ހިފުމަށް ޤަދަރުކަމުގެ މާލަކަން ކަޑުއޮޅުވައިގަތުން ނަހީކުރެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން

[161] رواه البخاري: 6011 ، ومسلم: 2586

[162] رواه أبو داود: 4682 وصححه الألباني

ރަސޫލުފުޅުންނާ އަޅުގަނޑު އަދުރުކަން، ތަންދިރިދަރަޖައިގެ އަސްގާރު ސަހިލުރުއެވެ. އަދި މިކަންތައްތަކުގައި ނުވަތަ އެހެންކަމެއްގައި ވިޔަސް އެބައިމީހުން ބުނާ ކަންތައް ބަލައެވެ، އަދި ކުރާ ކަމެއްގައި އެބައިމީހުންނާކަން ކަނޑައަޅައި ފޯރާހާއި ސުންނަތައް ތަބައަވާ ބަޔަކުމުގައިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ މަގަކީ الله ތަޢާލާ އެދިނަވާއިގެން މުޙައްމަދު ﷺ ފޮނުއްވި އިސްލާމްދީނެވެ.

އެހެންނަމަވެސް ނަބިއްޔާ ﷺ ، އެކަކުގެ ވާހަކަ އެއްމަތީ ހަމަޖެހޭ ތިން ބައިގެ ބަޔަކުގެ ބޭފުޅުންނަކީ އަދި އެންމެ ޖަމާޢަތް ފިރުޤަ އެހެރާ އެންމެ ނުރަކަލައިގައި ކަމަށް އަދި އެއީ ސުންނަތާއި ޖަމާޢަތް (ގެ އަހުލުވެރިންކަމަށް) އެކަކުގެ ޙަދީޘް ހެދިއްވެއްވުން، ހުރިހާ ކަމެއްގައިކަމަށް ނަބިއްޔާ ﷺ އިސްލާމްދީނުގައި ހިފަހައްޓައިގެން ތިބޭ މީހުން ސުންނަތާއި ޖަމާޢަތުގެ އަހުލުވެރިންކަމުގައި (އަހުލުއްސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތްކަމުގައި) ވެގެން ދިޔައެވެ. އަދި އެކަކުގެ ޙަދީޘް ފާޅުފުޅުކުރެއްވީ ބަސްފުޅެއްގައި ހިރިޙުކުރައްވާފައެވެ:

(... هم مَا أَنَا عَلَيْهِ اليوم وَأَصْحَابِي.)[163]

މާނައީ: "...އެބައިމީހުންނީ (އެބަހީ: ނަޖާތްލިބޭ ނުވަތަ ސަލާމަތްވާނޭ ޖަމާޢަތުގެ އަހުލުވެރިންނީ) މިއަދު މިޔަންކަށްކުއްޔާ ދިޔަންކަށްކުއްޔާ އަޞްޙާބުން އެކަންތައްތަކުގެ މަތީގައި މިތިބޭ ކަންތައްތަކަކަށް ކަންތައްތަކުގެ މަތީގައި (ހިފަހައްޓައިގެން) މީހު މީހުންނެވެ."

އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ޞިއްދީޤުންނާއި، ޝަހީދުންނާއި، ޞާލިޙުންވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހިދާޔަތުގެ ފުރަތަމަ ފެނުންނާ އިމާމުންނާއި، އަނދިރިކަން ނައްތާލާ އަލިވަރު ވަނީމާއި، ފާހަގަވެރިން އައިސްފައިވާ ހަރަކާތްތެރިކަމާ އަދި ދެރަކުނުކުރުވެރިންނާ މާތްކަންތަކުގެ ވެރިންވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި އަބްދާލުންވެއެވެ.[164] އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި

[163] رواه أحمد: 17184 ، وأبو داود: 4607 ، والترمذي: 2676 وصححه الترمذي والحاكم والذهبي والألباني وغيرهم.

[164] އަބްދާލުންގެ މާނައީ ބަދަލުގެ ބަދަލުގައި އަންނަ ބައެއްކަމެވެ. އެމީހުން އަހުލުއްސުންނާގެ މީހުންގެ ވާހަކައިގައި އަބްދާލުންގެ މުރާދަކީ ނަބިއްޔުންގެ ބަދަލުގައި އިލްމާއި އަމަލުގެ ބޭބޭކަމުގައި ދާއިމީވާ ބޭކަލުންނެވެ. އެއާއި ހިލާފަށް މަޒުހަބުތަކާއި ޞޫފީންގެ މަތީގައި އަބްދާލުންނަކީ ވަލީ ޢިބާދަތް ކަށަވަރުވާ އަރިއެއް ކާމިލް މިހަކު މަދުވެރިން އެގެ ބަދަލުގައި އުފެދުމަށް އަންނަ ދުޢާބައްޔާއި

މުސްލިމުން އުޅެއުމުގެ ހިދާޔަތާއި އިލްމުވެރިކަމަށް އިޖްމާއުވެގެންވާ ތިޔަގެ އިމާމުންވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނީ ނަބިއްޔާ ﷺ އެބައިމީހުންނާއި ގުޅިގެން މިހެން ބިޝާރަތްދެއްވާފައިވާ އައްޔާއިފައިވާ ޖަމާޢަތެވެ. (ނަބަވީ ހަދީޘްގެ ތަރުޖަމާއެވެ.)

(لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ، لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خالفهم، ولا من خَذَلَهُمْ، حتى تقوم الساعة.) [165]

މާނައީ: "ޤިޔާމަތް ދުވަހާ ހަމައަށް އުއްމަތުން ޖަމާޢަތެއް ޙައްޤުގެ މަތީގައި ޒާހިރުވެގެންވާ ހާލު ދެމިއޮތުން ދެމިހުންނާނެއެވެ. އެބައިމީހުންނާ ޚިލާފުވެގަންނަ ބަޔަކު، އަދި އެބައިމީހުން ނިކަމެތިކޮށްލާ ބައެއްގެ ސަބަބުން އެބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުވާނެއެވެ. ދީނުގައި ޤާއިމުވެއްޖެއުމަށް ދާންދެނެވެ."

ފަހު އަހަރެމެން މަތިވެރި الله ގެ ބަރަކާތުން އެދެނީ އަހަރެމެން އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކަމެވެ، އަދި އަހަރެމެންނަށް އެކަލާނގެ ހިދާޔަތް ދެއްކެވުމަށްފަހުގައި އަހަރެމެންގެ ހިތްތައް (ބައްދަލުވަމުން) އެއްރިވާނުކުރައްވާށިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ބަރަކާތުން އަހަރެމެންނަށް ރަހުމަތްދެއްވާށިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ދެއްވިއުމާއިން ދެއްވާ އިލާހެވެ.

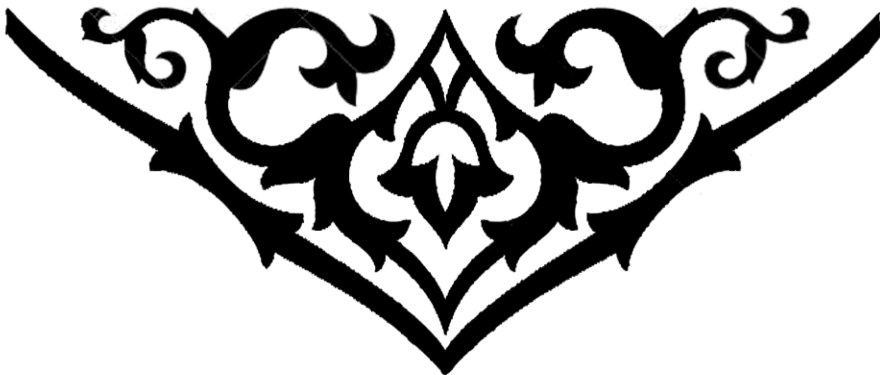
والحمد لله وحده، وصلى على خير خلقه محمدا وآله وصحبه وسلم

ކާއިނާތުގެ ބަރުބާދާއި ހާލު ނުވަތަ ޤިޔާމަތުގެ ކުރިން އުފެދޭ ކަންތައް ކަނޑައެޅިގެން އުޅެނީ ބައެއްނުވާ ޚާއްޞަ ބަޔަކެވެ. އަދި މިހާތަނުގައި ފުރިހަމަ ދިޔަބުރުންނާއި ހަދަނީ ބަރަކާތާއި މަޤާމުތަކުގައި ހުރިހާ ހިތްކަމާ ހަމައެއްގެ ފަހުގައެވެ..

[165] رواه البخاري: 7311 ، ومسلم: 1923 بألفاظ مختلفة.

ރުތާމުޖިރުގެ ސިސޮރުސޮ

މުތަރުޖިމުގެ ނިންމުން

إِنَّ الْحَمْدَ للهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلاَ هَادِىَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ و بعد:

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

(أَلَا إِنَّ مَنْ قَبْلَكُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ افْتَرَقُوا عَلَى ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ مِلَّةً وَإِنَّ هَذِهِ الْمِلَّةَ سَتَفْتَرِقُ عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ ثِنْتَانِ وَسَبْعُونَ فِي النَّارِ وَوَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ وَهِيَ الْجَمَاعَةُ)[166]

މާނައަކީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރިން އަހުލުލްކިތާބީން 72 ބައަކަށް ބައިވިއެވެ. އަދި މިއުއްމަތް ހަތްދިހަ ތިންބައަކަށް ބައިވާ ހުއްޓެވެ. ހަތްދިހަ ދެބައިވާނީ ނަރަކައިގައެވެ. އަދި އެއްބައަކު ވާނީ ސުވަރުގޭގައެވެ. އެއީ ޖަމާޢަތެވެ".

މަތީގައިވާ ފަދައިން އިސްލާމް ދީނުގައި އަހުލުއްސުންނާ ވަލްޖަމާޢާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ޖަމާޢަތެއް ވާނީ ނަރަކައިގައި ކަން ނަބިއްޔާ ﷺ ވާނީ ބަޔާންކޮށް ދެއްވާފައެވެ. ސަބަބަކީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެނެސްދެއްވި މަގު ފިޔަވައި އެހެން މަގުތަކަކީ ބާޠިލު މަގުތަކެވެ. އަހުލުއްސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތަކީ ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ޞަޙާބީ ބޭކަލުން ތަބާވެވަޑައިގެންނެވި ގޮތައި މަންހަޖުގައި ހިފާ މީސްތަކުންނަށް ކިޔާނަމެކެވެ.

[166] أبو داود 4597 އަދި މިޙަދީޘް ސަޙީޙުކަމުގައި ޙާކިމް، ދަހަބީ، އިބްނު ތައިމިއްޔާ، ޝާޠިބީ އަދި އިބްނު ޙަޖަރު އަދި އަލްބާނީ. މިޙަދީޘް ސަޙީޙު ޙަސަންކަމަށް ބުނެވަޑައިގެންފައެވެ.

އެހެންކަމުން އެއްވެސް ގޮތަކުން ނަބިއްޔާއާއި ޞަޙާބީންގެ މަގުން މަގުފުރެދުން އިސްކޮށްފިނަމަ އެބައިމީހުންވާނީ ނަރަކައިގައެވެ. އެހެންކަމުން މިފަދަ މަގުފުރެދުންތައް އެނގި، ނަޖާވާ ޖަމާޢަތުގެ ބަޔަކަށް ވެވޭނީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މަގުގައި ހިފުމުންނެވެ. އެހެނީ ބާޠިލުގެ މަގުތައް ގެނެ ނުގަންނަ މިހާ ބާޠިލަށް ވެއްޓުން އޮންނާނީ ކައިރީގައެވެ. މިފޮތަކީ މި އަހުލުއްސުންނާގެ ޢަޤީދާ ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ޝައިޚުލް އިސްލާމް ތިރުއްވާފައިވާ ފޮތުގެ ތަރުޖަމާއެކެވެ. އެހެންކަމުން ދުޢާއަކީ ރަނގަޅު މަގު އެނގި ރަނގަޅު މަގުގައި ހިފާ އަދި ނުބައި މަގު އެނގި ނުބައި މަގު ދުރުކޮށްދާ ބައެއް ކަމުގައި އަޅުގަނޑުމެން އެންމެން ލައްވައި ސުވަރުގެ އަރުއްވެވުން ކަމުގައި ދުޢާކުރަމެވެ.

الْحَمْدُ للهِ الَّذي بِنِعْمَتِهِ تَتِمُّ الصَّالِحَاتُ

وَصَلَّى الله وَسَلَّمَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِيْنَ. آمين.

أَبُو عَبْد الله عَبْدُ الرَّحِيْم بن مُحَمَّد المَدَنِي

26 ޖޫން 2018 / 12 شوال 1439هـ.